

Univerzita Karlova Pedagogická fakulta
Katedra biologie a environmentálních studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Využití historických loveckých statistik pro sběr zoologických dat

Use of historical hunting statistics for collecting zoological data

Bc. Kateřina Krupková

Vedoucí práce: Ing. Jan Andreska, Ph.D.

Studijní program: Učitelství pro střední školy (N7504)

Studijní obor: Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro
základní školy a střední školy biologie — dějepis

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Využití historických loveckých statistik pro sběr zoologických dat vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 17.4. 2020

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "Krupčová", written above a horizontal dotted line.

podpis

Ráda bych poděkovala panu inženýrovi Janu Andreskovi Ph.D. za jeho trpělivé vedení a praktické rady. V neposlední řadě mu patří dík za ohromné množství informací, které mi poskytl.

ABSTRAKT

Tato práce se zabývá zoologickými poznatky, zejména druhy a počty zastřelené zvěře, zachovanými v mysliveckých statistikách druhé poloviny 19. století. Tyto údaje jsou rozčleněny podle druhů zvěře a let úlovku. Dále podle území, kde byla zvěř zastřelena. Jedná se o tři velké územní celky, Království české, Markrabství Moravské a Vojvodství Slezské, které po nepatrných změnách rozhraničení tvoří dnešní území České republiky. Data pro tuto práci byla získána sběrem z archivů příslušných územních celků, tedy Národního archivu České republiky, Moravského zemského archivu v Brně a Zemského archivu v Opavě. V jedné z úvodních kapitol je také zachycen územní vývoj těchto celků. Získané údaje jsou uspořádány v tabulkách a grafech. Cílem teoretické části práce je systematizovat a zpřehlednit údaje o zástřelu v daném období naší historie pro vybrané druhy zvěře. Cílem praktické části bylo poukázat na nečekané a překvapivé souvislosti mezi zoologií, myslivostí a historií.

KLÍČOVÁ SLOVA

Myslivost, statistika, Rakousko – Uhersko, historická zoologie

ABSTRACT

This work investigates zoological findings, especially the species and quantity of game, preserved in gamekeeper statistics of the second half of the 19th century. The information is sorted by the year of the shooting and by the kind of animal; and further by the location of the shooting. The relevant locations here are the three great regions: Kingdom of Bohemia, Moravia, and Duchy of Silesia; which, with minor territorial changes, constitute present Czech Republic. The data used in this work were gathered from the corresponding regions' archives, that is from the National Archives of Czech Republic, the Moravian regional archive in Brno and the Regional archive in Opava. One of the introductory chapters depicts the territorial development of these regions. The acquired data are organized into tables and graphs. The focus of the theoretical portion of this work is to systematize and clarify the data about game-shooting during a specific time in our history for selected game species. The aim of the practical portion is to highlight unexpected and surprising connections between zoology, gamekeeping and history.

KEYWORDS

Hunting, statistics, Austria-Hungary, historical zoology

Obsah

1	Úvod	11
2	Kontext doby	12
2.1	Dějiny statistiky	23
2.2	Historie myslivosti	29
3	Data o lovu zvěře	38
3.1	Metodika pro použití dat při práci se studenty	43
4	Záznamy o lovu zvěře	45
4.1	Sledované druhy	45
4.1.1	Jelen evropský (<i>Cervus elaphus</i>)	45
4.1.2	Prase divoké (<i>Sus scrofa</i>)	43
4.1.3	Jezevec lesní (<i>Meles meles</i>)	50
4.1.4	Vydra říční (<i>Lutra lutra</i>)	54
4.1.5	Srnec obecný (<i>Capreolus capreolus</i>)	58
4.1.6	Zajíc polní (<i>Lepus europaeus</i>)	62
4.1.7	Liška obecná (<i>Vulpes vulpes</i>)	66
4.1.8	Koroptev polní (<i>Perdix perdix</i>)	71
4.1.9	Bažant obecný (<i>Phasianus colchicus</i>)	76
4.1.10	Výr velký (<i>Bubo bubo</i>)	80
5	Závěr	83
6	Přílohy	85
6.1	Pracovní list č. 1	85
6.2	Pracovní list č. 2	87
6.3	Pracovní list č. 3	89

7	Seznam pramenů a literatury	91
7.1	Literatura.....	91
7.2	Internetové zdroje	95
7.3	Archivní záznamy	95

1 Úvod

Obory historie a biologie nemají z pohledu většiny historiků a většiny biologů nic společného. Přesto poskytuje Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy možnost vzdělání v takto koncipovaném dvouoboru. V rámci tvorby absolventské práce magisterského studia jsem se rozhodla využít svých v bakalářském studiu získaných kompetencí, a za pomoci vedoucího práce jsem formulovala obecnou badatelskou otázku, a to jak studované obory prezentovat v jejich průniku. Konkrétní otázka pak byla formulována takto: co najdeme ve starých statistikách a jak by jejich studium mohlo obohatit studium současným studentů středních škol.

Práce je rozdělena na tři části. První z nich je věnována historickým událostem, ke kterým došlo od první třetiny 19. století až do roku 1916. Na pozadí příběhu o životě tehdy vládnoucího panovníka jsou prezentovány správní a politické změny, ke kterým došlo ve zmíněném období. Důraz je kladen také na rok 1848. Ten není obsažen ve sledovaných statistikách o lovu zvěře, ale jeho vliv na roky následující bylo potřeba zdůraznit. Součástí této kapitoly je také popis územního vývoje Čech, Moravy a Slezska, díky kterému si čtenář bude moci lépe představit území, ze kterého byly získávány statistické údaje o lovu. Do první části spadá také souhrn dějin statistiky a myslivosti. Celá tato část má čtenáři předat informace o změnách či historických událostech, které vedly k výkyvům ve statistikách, se kterými pracuje praktická část práce. Druhá část je věnována druhům zvěře, které byly v rámci výzkumu sledovány. Každý druh je v krátkosti popsán po stránce zoologické, je zmíněna historie jeho lovu a na závěr je vždy uvedena část roku, kdy je příslušný druh možno lovit podle vyhlášky ministerstva zemědělství. V závěru této kapitoly jsou doby lovu zachyceny pro větší přehlednost v tabulce.

Poslední část se věnuje praxi na středních školách. Tato kapitola obsahuje nástin práce se studenty a pracovní listy, které budou studentům předkládány k vypracování. Při tom bude kladen důraz, jak na ověření znalostí z předmětů biologie a dějepisu, tak také na schopnost pracovat s grafem a hodnotit výsledky z něj získané. K již předjednané realizaci praktické části nemohlo dojít z důvodu uzavření škol v souvislosti s nástupem epidemie koronaviru.

2 Kontext doby

Tato kapitola se zabývá situací státní správy a vůbec celého Rakouska, později Rakouska – Uherska, jak z hlediska politického, tak hospodářského. Pokusila jsem se zde zmapovat jak vývoj státní správy, tak životy jednotlivých panovníků. Zmíněni jsou ti panovníci, jejichž období vlády přímo koresponduje nebo předchází období, které je zachyceno v záznamech o ulovené zvěři, které budou zmiňovány v dalších kapitolách této práce. Pro pochopení kontextu doby je zahrnuta i situace těsně před a přímo v roce 1848, který v záznamech sice není, ale měl zcela jistě dopad na roky následující. Samotné podkapitoly pak tvoří dějiny statistiky a myslivosti, na které přímo navazuje část obsahující výsledky práce s archiváliemi a záznamy o lovu zvěře získané z mysliveckých statistik.

Už od roku 1835 místo na trůnu patří Ferdinandovi I. nazývanému „Dobrotivý“. Císař trpěl dědičně epilepsií a už od mládí na něj byl vyvíjen tlak, aby se vlády vzdal.¹ Ferdinand i přes tyto překážky převzal v roce 1835 vládu po otci a o rok později byl korunován také českým králem. Jeho manželství zůstávalo bezdětné, a tak se panovník rozhodl zamezit sporům o nástupnictví tím, že v roce 1839 vydal rodinný statut.² Už v roce své korunovace se císař účastnil jednání s carem a pruským králem. Jednalo se o nepokojích, ke kterým docházelo ve svobodném městě Krakov. Problém byl vyřešen ve stejném roce, ve kterém byl Ferdinand korunován českým králem, ale neznamenal to konec panovníkova působení. V roce 1837 nařídil, aby se vystěhovala zillertalská protestantská náboženská obec, což bylo poslední vyhnání protestantů z rakouské půdy.³

Pomalou, ale jistě se přibližovala revoluce. V roce 1845 vedlo obrovské zdražení nejen ke zvýšené nezaměstnanosti, ale i k nové vlně nepokojů. Zhruba před rokem navíc neprošel kvůli odporu zaměstnavatelů návrh na zvýšení věkové hranice pro zaměstnání a také omezení pracovní doby. Přišel rok 1848 a v Haliči se objevily první projevy revoluce.⁴ Tento pokus však neslavil úspěch, právě naopak byl rozdrčen císařskými vojsky a byla to tato vojska, která anektovala Krakov. Císař se pokoušel situaci řešit a používal přitom nejen vojenskou moc. Byl vydán nový tiskový a cenzurní zákon. Nepokoje se šířily z nového centra v severní Itálii a císař byl vyzýván, aby se vzdal trůnu ve prospěch svého synovce.

¹ HAMANN, Brigitte, ed. Habsburkové: životopisná encyklopedie. Praha: Brána, 1996. str. 107

² HAMANN. 1996. str 108

³ HAMANN. 1996. str 108

⁴ HAMANN. 1996. str 108

Tuto možnost císař opět odmítl a propustil krátce na to kancléře Metternicha, který byl označován za symbol útlaku.⁵ Bylo jmenováno „první ústavní odpovědné ministerstvo“, tedy ministerská rada (vláda)⁶. V té bylo několik funkcí – ministr zahraničních záležitostí a císařského domu, ministr práva, ministr vnitra, ministr financí a ministr války. Celé radě předsedal ministr-prezident, kterého jmenoval panovník.⁷ Byla také oktrojována tzv. dubnová neboli Pillersdorfova ústava, která udávala, že země ovládané Habsburky budou nadále tvořit nedělitelnou konstituční monarchii⁸. Ústava také zaručovala občanská práva a také existenci národních gard. V červenci 1848 zasedal kroměřížský ústavodárny sněm. Ten vypracoval později nerealizovaný návrh konstituce⁹. Žádný z kroků, které císař podnikl nepomohl a protesty stále sílily. Situace se stala natolik vážnou, že císařská rodina musela v polovině srpna uprchnout do Innsbrucku. Historici se domnívají, že Ferdinand I. neměl ponětí o pravé povaze situace a domníval se, že jede na vyjížďku.¹⁰ Dvůr musel cestovat do Vídně a pryč zanedlouho znovu. Císař jmenoval novým ministerským předsedou knížete Felixe Schwarzenberga a dal mu za úkol vypracovat nový vládní program. Ve funkci však již dlouho nezůstal a 2. prosince 1848 odstoupil ve prospěch svého synovce Františka Josefa. Sám odjel na Pražský hrad, kde pobýval a zabýval se tu nejrůznějšími vědami, mimo jiné heraldikou. Jeho láska k vědám je patrná i z toho, že v roce 1847 založil ve Vídni Akademii věd.¹¹ Dále pobýval na zámku v Ploskovicích či Zákupích a stal se v Čechách nesmírně populárním, koneckonců byl posledním českým králem.

Do doby vlády tohoto panovníka patří také velký rozvoj státní správy a potažmo dopravy. Vzhledem ke zmíněnému přesunu dvora z Vídně přidávám několik informací o vývoji cestování. Až do konce 18. století o veřejné cesty pečovala příslušná vrchnost a směla za to vybírat mýto¹². Stav silnic však nebyl příliš slavný, vybírat mýto bylo zkrátka snadnější než opravovat cesty. V druhé polovině 18. století již bylo poplatků tolik, že obchodníci se cestám vyhýbali. Byly tedy vyhlášeny povinné hlavní silnice, které měly obchodníkům sloužit. Byly to právě tyto cesty, které se také nejdříve dočkaly modernizace. V polovině 19.

⁵ HAMANN. 1996. str 108

⁶ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. str. 241

⁷ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. 2005. str 241

⁸ BALÍK, Stanislav, Vít HLOUŠEK, Jan HOLZER a Jakub ŠEDO. Politický systém českých zemí 1848-1989. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2007. str 20

⁹ BALÍK, Stanislav, Vít HLOUŠEK, Jan HOLZER a Jakub ŠEDO. 2007. str 21

¹⁰ HAMANN. 1996. str 109

¹¹ HAMANN. 1996. str 109

¹² KAŠPAR, Jaroslav. 1990. str. 61

století byly přebudovány, dostaly kamennou vozovku, patníky a příkopy. Od té doby se označovaly, jako tzv. umělé silnice¹³. Lepší stav silnic pomohl také rozvoji dopravy pomocí dostavníků. V druhé polovině 19. století se objevuje potřeba vybudovat další silnice, které měly spojit nová správní střediska, okresní soudy a hejtmanství. Správu silnic tedy přebírají nové okresy a ty dávají vzniknout tzv. okresním silnicím¹⁴. Mezi další odvětví dopravy patří doprava vodní a neopomenutelná železnice. Zlomem ve vodní dopravě se stává vynález parního stroje. Parníky ovládaly svět a i na naše území se dostávají. První připlul do Prahy roku 1838¹⁵. O tři roky později je pak spuštěna na vodu loď Bohemia, ta také získala privilegium plavby po Vltavě a Labi. Mezi další významné lodě můžeme zahrnout „Prahu“, která se starala o přepravu mezi Zbraslaví a Prahou. Klidné plavby přestaly stačit požadavkům a na konci 19. století došlo k zavedení řetězových remorkérů. S těmi přišla Hambursko – magdeburská paroplavební společnost¹⁶. Pohyb takových lodí zajišťoval řetěz položený na dno, který loď navíjela pomocí parního stroje a zase pokládala. Remorkéry vydržely až do poloviny 20. století. Posledním typem dopravy, který chci zmínit je železnice. Přibližně od doby, kdy na trůn nastupuje císař Ferdinand funguje mezi Českými Budějovicemi a Lincem známá koněspřežka. Ta sloužila až do roku 1871, kdy byla přestavěna na parostrojní dráhu¹⁷. V roce 1836 dostává vídeňský bankéř Salomon Rotschild od císaře privilegium a tedy právo, aby nechal postavit dráhu císaře Ferdinanda. Ta začínala ve Vídni a končila v Haliči, přičemž protínala Břeclav, Přerov a Bohumín¹⁸. Rozvoj železnice v druhé polovině 19. století byl spojen s rozvojem průmyslu a zvýšením těžby uhlí. V tomto období bylo vybudováno mnoho tratí, které se dochovaly a v modernizované podobě přežívají dodnes. Na tyto budovatelské záměry byly samozřejmě potřeba finance. Nejvyšším orgánem jejich správy byla Rakouská národní banka. Ta byla později nahrazena Rakousko-uherskou bankou a došlo k tomu v roce 1878 po rozdělení, o kterém se bude mluvit v další části této kapitoly.¹⁹

Po abdikaci císaře Ferdinanda I. nastupuje, jak bylo psáno výše syn Ferdinandova bratra Františka Karla a jeho ženy bavorské princezny Žofie. František Josef se narodil ve

¹³ KAŠPAR, Jaroslav. 1990. str. 63

¹⁴ KAŠPAR, Jaroslav. 1990. str. 63

¹⁵ KAŠPAR, Jaroslav. 1990. str. 64

¹⁶ KAŠPAR, Jaroslav. 1990. str. 64

¹⁷ KAŠPAR, Jaroslav. 1990. str. 65

¹⁸ KAŠPAR, Jaroslav. 1990. str. 66

¹⁹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. 2005. str 316

Vídni 18. srpna 1830.²⁰ Jeho výchovu ovlivňovala především matka, jejíž představa obsahovala panovníka z „Boží milosti“, tedy suverénního vládce, který odpovídá pouze Bohu a svému svědomí, který je od poddaných na míle vzdálen díky svému původu a božskému poslání. Díky této výchově František vždy velmi úzkostlivě dbal na dodržení všech ceremonií.²¹ Naopak velice málo se František Josef zajímal o vědu a kulturu. Svůj život zasvětil armádě, zřejmě pod vlivem svého pobytu v táboře maršála Václava Radeckého. Mladý arcivévoda tohoto vojevůdce a legendu uctíval až do konce svého života.

Krátce po nástupu na trůn bylo potřeba intervencí vyřešit situaci v Uhrách, kde byla habsburská dynastie zbavena vlády a byla zde vyhlášena republika.²² Zde však nemohla monarchie zvítězit sama a bylo nutné poníženě požádat o pomoc Ruska. V Čechách bylo jmenování tohoto panovníka přijato kladně. Jakub Malý, kterého cituje docentka Ivana Čornejová přímo píše „*přijato bylo v celé zemi s jednohlasným plesáním, neboť opravňovalo k nejpěknějším nadějím*“. Tyto naděje se upínaly především k možnosti získat více samostatné státoprávní postavení pro země Koruny české. Nový panovník byl rozhodnutý nepokoje řešit. V patentu, kterým oznamoval národům monarchie svůj nástup na trůn, za své jméno připojil místo formulace „konstituční císař“ tradiční „z Boží milosti“.²³ A skutečně byl císař odhodlán ústavní změny zničit. Dne 7. března 1849 byl za vojenské asistence rozpuštěn říšský sněm zasedající v Kroměříži a také byla vyhlášena oktrojovaná ústava tzv. březnová nebo také Stadionova. Vnitřní uspořádání říše je v této ústavě řešeno nezřetelně, navíc je zde také zmínka o oddělení Chorvatska a Slavonie od Uher. Národy měly být rovnoprávné a měl být vytvořen společný celní prostor všech zemí Habsburků (k tomu došlo 1851).²⁴

Maršálek Radecký v té době vítězí v Itálii a Ruská pomoc uklidnila situaci v Uhrách, kde byla habsburská vláda obnovena v plném rozsahu. Panovník také definitivně zrušil platnost ústavy silvestrovskými patenty z roku 1851.²⁵ Místo ústavy zaujmuly tzv. Zásady pro organické řízení zemí Rakouského císařství.²⁶ Toto období bývá označováno jako

²⁰ ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS. Habsburkové v českých dějinách: ve stínu tvých křídel. Vyd. 2. Praha: Brána, 2012. str. 215

²¹ ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS, 2012. str. 216

²² ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS, 2012. str. 216

²³ ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS, 2012. str. 217

²⁴ BALÍK, Stanislav, Vít HLOUŠEK, Jan HOLZER a Jakub ŠEDO. 2007. str. 22

²⁵ ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS, 2012. str. 218

²⁶ ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS, 2012. str. 218

období neoabsolutismu. V počátcích těchto změn hrál svou roli již zmiňovaný Felix Schwarzenberg. Tento muž, který snil o hegemonním postavení Rakouska ve střední Evropě, umírá v roce 1852. Poté už císař do tohoto úřadu nikoho nejmenoval a sám přebral vládu. Obecně bylo Rakouské císařství v té době považováno za zpátečnickou zemi s tyranským režimem. Přispěl k tomu i konkordát z roku 1855, který podřídil manželství a školství katolické církvi.²⁷ Pro české vnímání je tato doba o to horší, že je spojena s pokusem zastavit zavádění češtiny do veřejného života nebo už zmiňovaného školství.

Doba má však i světlé stránky. Reformovalo se například vysoké školství, ekonomická politika se rozvíjela v duchu hospodářského liberalismu a užitečným se stal také systém veřejné správy. Bývalé patrimoniální úřady byly nahrazeny v roce 1850 politickými a soudními okresy. Ty byly tvořeny tak, aby se od sebe nelišily počtem obyvatel, ani rozlohou. Vyššími jednotkami byly kraje a země. Čechy se rozdělily na sedm krajů (bez hlavního města) a na 79 politických okresů, přičemž každý okres měl vlastní hejtmanství. Morava byla rozdělena na dva kraje a 25 okresních hejtmanství. Slezsko se osamostatnilo od Moravy a vytvořilo jeden kraj se sedmi okresními hejtmanstvími.²⁸ Osamostatnění Slezska bylo porušeno v období 1860 – 1861, kdy došlo opět ke spojení s Moravou. V každém kraji byla jmenována krajská vláda v čele s krajským prezidentem. V jednotlivých zemích pak vznikají místodržitelství. Například ve Slezsku byl krajský prezident současně místodržitelem.²⁹ Již zmiňovaná změna v roce 1849 rozdělila území na kraje. V Čechách se jednalo o kraj Budějovický, Českolipský, Chebský, Jičínský, Pardubický, Plzeňský a Pražský. Morava se dělila na kraj Olomoucký a Brněnský. Slezsko bylo samostatným krajem. Ke zvýšení počtu krajů došlo v roce 1855, kdy v Čechách bylo krajů třináct – Boleslavský, Budějovický, Čáslavský, Hradecký, Chrudimský, Chebský, Jičínský, Litoměřický, Písecký, Plzeňský, Pražský, Žatecký a Tábořský. Město Praha si zachovalo svou samostatnost. Na Moravě se počet zvedl na šest – Brněnský, Znojemský, Jihlavský, Olomoucký, Uherskohradištský a Novojičínský. Roku 1862 se kraje na Moravě ruší a od roku 1868 má Morava 30 politických okresů. Po roce 1908 se počet okresů zvedá na 34. Slezsko zůstává jedním krajem se sedmi okresy do roku 1908, kdy se počet okresů zvedá na devět. Ve druhé polovině 19. století se významně rozvíjí mimo jiné spolkový život.

²⁷ ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS, 2012. str. 218

²⁸ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. 2005. str 273

²⁹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. 2005. str 274

Pro jeho úpravu byl vydán spolkový zákon, a to v roce 1852³⁰. Uvádím ho zde proto, že se týkal také střeleckých spolků, které mezi lety 1850 a 1950 vznikaly v nebyvalé míře. Zákon přesně definuje povahu spolků, ale zaměřuje se přitom více na spolky vojenské povahy, které se snaží dostat pod kontrolu panovníka a také zlepšit přehled o zbraních mezi lidmi.

Odpor k absolutismu však o sobě stále dával vědět a důkazem toho je i útok na panovníka z února 1853. Krejčovský tovaryš János Libényi napadl císaře při procházce nožem. František Josef I. byl zachráněn a jako poděkování za záchranu byla zahájena stavba votivního kostela ve Vídni. Na stavbě tohoto chrámu se podílely všechny země monarchie, a proto je zajímavou ukázkou, jak ztělesnit rakouskou říši a dynastii opticky patrnou architektonickou formou.³¹ Doba neoabsolutismu je spojena také s velmi známým císařovým sňatkem. Známy příběh bychom mohli zařadit do červené knihovny. Mladý panovník se tehdy rozhodl pro mladší z dcer vévody a vybočil tím ze svého jindy tak disciplinovaného chování. Příběh byl do dnešního dne již mnohokrát zpracován v literatuře a filmu. Manželství i přes svůj romantický začátek nebylo příliš šťastné a ani situace v říši se nezlepšovala. Revoluční rok 1848 nepřinesl řešení a v severní Itálii opět rostlo napětí. Piemontský ministerský předseda Camill Cavour uzavřel spojenectví s Francouzi a roku 1859 vypukly nepokoje znovu.³² První ránou byla porážka u Magenty v červnu, po které František Josef sám převzal velení. Tento tah však situaci nijak nepomohl a následovala drtivá porážka u Solferina. Tato bitva byla mimo jiné místem, kde se zrodil nápad na založení Červeného kříže.³³ Boje ukončil mír uzavřený v Curychu v listopadu 1859, ale tento mír zároveň znamenal ztrátu Lombardie a navíc byl následován řadou dalších povstání v různých městech severní Itálie. Tato povstání smetla i vedlejší habsburské linie.

Během těchto let dochází opět ke změnám v organizaci země. Nová organizace vstoupila v platnost v roce 1855, tedy ve stejném roce, kdy se mění rozdělení země a počty krajů. Činnost zahajují okresní a krajské úřady. V Čechách vzniká, místo dosavadních 76 okresních hejtmanství, 208 smíšených okresních úřadů. Na Moravě to bylo 76 a ve Slezsku

³⁰ PSUTKA, Jindřich a Jiří RIEDL. Nástin právního postavení střeleckých spolků v letech 1850 až 1950. In: Rakousko-uherské vyrovnání 1867 a jeho státoprávní důsledky v Českých zemích a na Slovensku: Sborník příspěvků ke 140. výročí rakousko-uherského vyrovnání. Ostrava: KEY Publishing, 2007, 148 - 160. str. 149

³¹ ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS, 2012. str. 220

³² ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS, 2012. str. 222

³³ ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS, 2012. str. 222

22 smíšených úřadů. V čele krajů stojí krajští představení. Místodržitelství zůstává zachováno jen ve větších zemích a pro Slezsko je zřízena zemská vláda v Opavě.³⁴

Problémy v zahraniční politice a prohraná válka prohloubily potíže ekonomické, rostlo například vnitřní zadlužení a popularita císaře klesala. Muselo tedy dojít k vyhlášení reformy. Dne 20. října 1860 byl vydán tzv. Říjnový diplom.³⁵ Ve stejném roce vzniká také rozmnožená říšská rada³⁶. Císař se zřekl absolutismu a zavázal se, že bude vládnout konstitučním způsobem. Tento slib byl potvrzen v únoru 1861, kdy byla vydána tzv. únorová ústava³⁷ někdy nazývána Schmerlingova.³⁸ Tento dokument souvisel i s vytvořením říšské rady coby zastupitelského zákonodárného orgánu. České země žily ústavním životem od této doby až do roku 1939.³⁹ Šedesátá léta nepřinesla uklidnění. Bylo nutné uspořádat monarchii a stanovit, zda se bude jednat o stát centralistický nebo o federativní spolek jednotlivých historických celků. Vyřešit tento problém bylo velice těžké, protože národnostní situace byla složitá. Ke slovu se v této době dostává císařova osobní kabinetní kancelář, která zprostředkovávala kontakt mezi císařem a vládami.⁴⁰ Politika Českých zemí zastávala federalismus. Důvodem pro něj však už nebylo přirozené právo národů na sebeurčení, ale idea historického státního práva zemí Koruny české. Tímto přístupem si české země vysloužily obvinění ze zpátečnictví a vídeňští žurnalisté Čechy líčili, jak píše docentka Čornejová, jako „*odpůrce pokroku, kteří svou existenci zakládají na středověkých pergamenech*“.⁴¹ Kromě problémů vnitřních se opět objevily válečné konflikty. Šlo především o zodpovězení otázky, kdo převezme moc ve sjednoceném Německu. Řadu konfliktů završila bitva označována u Hradce Králové, někdy také bitva u Sadové.⁴² Drtivá porážka znamenala mimo jiné ztrátu Benátska ve prospěch Piemontu a dokončilo se tak politické sjednocení Itálie. Vzniká nová říše ovládaná Pruskem, která byla vyhlášena v roce 1871.⁴³ Rakousko zničené porážkou se tedy začalo soustředit na vlastní problémy, tentokrát už bez nutnosti řešit německé záležitosti. Původní záměr orientovat se na jihovýchod a

³⁴ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. 2005. str 275

³⁵ ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS, 2012. str. 222

³⁶ BALÍK, Stanislav, Vít HLOUŠEK, Jan HOLZER a Jakub ŠEDO. 2007. str 23

³⁷ ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS, 2012. str. 222

³⁸ BALÍK, Stanislav, Vít HLOUŠEK, Jan HOLZER a Jakub ŠEDO. 2007. str 24

³⁹ ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS, 2012. str. 222

⁴⁰ BALÍK, Stanislav, Vít HLOUŠEK, Jan HOLZER a Jakub ŠEDO. 2007. str 31

⁴¹ ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS, 2012. str. 222

⁴² ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS, 2012. str. 223

⁴³ ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS, 2012. str. 223

použít federalistické řešení, ale také selhal, neboť roku 1867 se říše rozdělila na 2 poloviny.⁴⁴ Uhry si prosadily zvláštní postavení a zůstaly spojeny se zbytkem říše pouze skrz osobu panovníka. Společná byla také armáda, ministerstvo války, zahraničí a financí. V roce 1868 je definitivně zřízeno ministerstvo zemědělství, které přebírá agendu z ministerstva obchodu a národního hospodářství a horní záležitosti od ministerstva financí. Ministerstvo zemědělství tak od té doby spravuje všechna odvětví polního hospodářství, vinařství, ovocnářství, včelařství a chov dobytka, hedvábnictví a také lesnictví. Od roku 1872 je to pak také správa státních lesů. Ministerstvo mělo také pravomoc rozdělovat a scelovat pozemky, zasahovat do ochrany polí, honiteb a rybářství. Z toho vyplývá, že ministerstvo řídilo například přehrazování řek nebo meliorační práce.⁴⁵ Při rozdělení dále vzniklo společné zastupitelstvo tzv. delegace⁴⁶ a nový název útvaru zněl Rakousko – Uhersko. Pokud byla potřeba hovořit pouze o západní části, užíval se název Království a země na říšské radě zastoupené, neoficiálně Předlitavsko nebo Rakousko. Za hranici mezi částmi monarchie byla považována říčka Litava.⁴⁷ Rozdělení bylo zaneseno i do ústavy, neboť součástí té prosincové z roku 1867 je i *rakouský zákon o vyrovnání*.⁴⁸ V Čechách bylo rozdělení přijato s velkým odporem především kvůli rozdílu v loajalitě. České země vyzdvihovaly svou podporu v době napoleonských válek a také v letech 1848–1849. Vždyť Uhry rebelovaly proti Rakousku a mají za to být odměněny. Pro tento čin se vžilo označení „vděk domu habsburského“.⁴⁹ Nakonec se Češi začali soustředit na prosazování vlastních práv alespoň v Předlitavsku. Vše bylo na dobré cestě, jak ukazují císařské reskripty citované v díle docentky Čornejové. Pro ukázkou cituji druhý ze dne 14. září 1871 „*Majíce na paměti státoprávní postavení Koruny české a jsouce Sobě povědomi slávy a moci, kterou tato koruna Nám a předkům Našim propůjčila, mimo to jsouce pamětlivi neoblomné věrnosti, s kterou obyvatelstvo země české každé doby trůn Náš podporovalo, uznáváme rádi práva tohoto království a jsme hotovi toto uznání přísahou naší korunovační obnoviti.*“⁵⁰ Stejně jako u prvního reskriptu je i z tohoto patrné, že císař souhlasí s přijetím koruny sv. Václava. To by znamenalo uznání tzv. fundamentálních článků⁵¹ a změnu v poměru sil mezi vládou ve Vídni

⁴⁴ ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS, 2012. str. 223

⁴⁵ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. 2005. str 289

⁴⁶ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. 2005. str 258

⁴⁷ ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS, 2012. str. 224

⁴⁸ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. 2005. str 258

⁴⁹ ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS, 2012. str. 224

⁵⁰ ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS, 2012. str. 225

⁵¹ ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS, 2012. str. 225

a Českým královstvím. Nedlouho poté však následoval zlom. Odpor kancléře a demise ministerského předsedy zaměstnaly vídeňskou vládu natolik, že korunovace i fundamentální články byly odsunuty ad infinitum.⁵² Poté co císař dvakrát slibovanou korunovaci neuskutečnil, přišel v českých zemích o důvěru, jak ve svou osobu, tak ve svá slova. Zároveň se rozplynula naděje na federalizaci. V následujících letech se z Pruska stalo Německé císařství a Rakousku – Uhersku byla přiřčena správa Bosny a Hercegoviny. Tato okupace se roku 1908 změnila na formální přivtělení.⁵³

Monarchie v této době prochází velkými změnami, je modernizována a postupuje zde industrializace. Ta ovšem zhoršuje i sociální problémy a je nutné zavádět další reformy. Císař František Josef I., který měl při svém nástupu zamezit revolucím, musel sledovat, jak se sociální demokracie stává nejsilnější stranou a v celém Předlitavsku platí všeobecné volební právo.⁵⁴ Změna ve volbách byla vázána na změnu vlády. Nová tzv. Badeniho vláda přijala reformy a umožnila tak konání prvních voleb podle nového systému, a to v roce 1897.⁵⁵ V této době změn zůstal pevně na svém místě pouze panovník, ten byl symbolem říše a významná data s ním spojená, jako narozeniny nebo výročí nástupu na trůn byla pravidelně slavena. Císař často cestoval, navštěvoval politiky i vybrané občany, prováděl inspekce v armádě a účastnil se manévřů. Císař byl v očích veřejnosti postupem času hodnocen často jen sám za sebe a přestával být spojován s politickou situací. Jak uvádí docentka Čornejová, vliv na oblibu císaře mohl mít i soucit s tragédiemi, které vladaře potkaly. Už v šedesátých letech přišel František Josef I. o bratra Maxmiliána. Ten se stal císařem v Mexiku, poté co přijal nabídku Francie. Francouzští vojáci však v zemi zmítané revolucí dlouho nevydrželi a jakmile odešli, císař Maxmilián byl zajat a popraven. Klid a radost Františkovi nepřinesl ani syn, korunní princ Rudolf. Ač mezi princovy oblíbené kratochvíle také patřil lov, přičemž preferoval pernatou zvěř, jeho život nebyl nijak šťastným. Od mládí se zmítal mezi pevnou výchovou otce a liberalismem matky. Podporoval reformy, ale nemohl se veřejně projevat. Brzy propadl depresím, které řešil drogami a milostnými avantýrami. Šťastné nebylo ani jeho manželství s belgickou princeznou Stefanií, a tak následník trůnu zvolil dobrovolnou smrt se svou milenkou, za dosud neobjasněných

⁵² ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS, 2012. str. 225

⁵³ ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS, 2012. str. 226

⁵⁴ ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS, 2012. str. 226

⁵⁵ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. 2005. str 262

okolností. Došlo k tomu v lednu 1889 na loveckém zámku Mayerling.⁵⁶ Tragická událost rezonovala i v Čechách, ale vzhledem k tomu, že císařův syn zde nebyl příliš oblíben, především pro své politické názory, postupně z povědomí vymizel. Přesto zde jedna památka na nezdárného Františkova syna zůstala, a to nádherná budova Rudolfiny, která dodnes nese jeho jméno.⁵⁷

Manželství samotného císaře pokračovalo stále větším odcizováním se s manželkou, kterou však František nikdy nepřestal milovat. Císařovna se zdržovala mimo Rakousko a vracela se pouze v rámci důležitých oficiálních příležitostí. Politika jí ani v nejmenším nezajímala a nijak se na ní nepodílela. Zemřela v září 1898 poté, co jí italský anarchista probodl naostřeným pilníkem, coby symbol vládnoucího režimu.⁵⁸ Po smrti Rudolfa byl následníkem stanoven synovec císaře František Ferdinand d'Este pocházející z modenské větve Habsburků. Poměrně dlouho nebylo jasné, kdo následníkem trůnu bude. Již zmiňovaný bratr císaře Maxmilián I. zemřel v Mexiku. Tím přechází následnictví na dalšího z bratrů Karla Ludvíka. Jednalo se o hluboce věřícího člověka, který v roce 1896 vykonal pouť do svaté země. Zde se měl napít z řeky Jordán a následně onemocnět cholerou, následkem které také ještě v témže roce zemřel. Následnictví tedy výsledně přechází na jeho nejstaršího syna, kterým je právě František Ferdinand d'Este. Stejně jako před ním princ Rudolf i tento muž si uvědomoval potřebu reform, a to především v armádě, která by v moderním konfliktu nemohla uspět, což ostatně doložily zejména vojenské neúspěchy v konfliktu z roku 1866. A stejně jako s Rudolfem i se svým synovcem měl císař mnoho problémů. Nejznámějším z nich byl sňatek s českou šlechtičnou hraběnkou Žofií Chotkovou. Podle ceremoniálu šlo o manželství morganatické, tedy takové, kde je jeden z manželů níže postavený než ten druhý a znamená to pro něj různá omezení. Ke sňatku bylo nakonec svoleno, ale František Ferdinand d'Este se musel vzdát za své děti dědičného práva a trpět omezení pro svou ženu ze strany dvora. Neschvalované, ale šťastné manželství přerušila až smrt manželů v Sarajevu rukou Gavrila Principa. U Františka Ferdinanda musíme také zmínit jeho vášnivý vztah k lovu. Na svých panstvích na Konopišti či v Chlumu u Třeboně shromažďoval lovecké trofeje a sbírky, přičemž o jeho úlovcích by podle zmínek

⁵⁶ ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS, 2012. str. 229

⁵⁷ ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS, 2012. str. 229

⁵⁸ ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS, 2012. str. 230

v literatuře měly existovat pečlivě vedené lovecké deníky, které se patrně mohou stát základem pro další výzkum.

Všechna tato příkoří císař snášel a nenechával jimi ovlivňovat chod politiky. Jedinou jeho vášní byl lov a armáda, kde stále mohl vystupovat jako absolutní panovník. Císař se velmi rád oddával konkrétně individuálnímu lovu kamzíků, kterých ulovil na různých místech monarchie, nejčastěji ovšem v Alpách, přes dva tisíce jedinců.

Doba se však nedala zastavit a starému muži se začala postupně odcizovat i jeho armáda. Polní šed', motorizované jednotky, telefonické spojení, pro to už císař neměl pochopení. Velkou ranou v té době muselo být i vystoupení dělníků pod vlivem ruské revoluce. V roce 1907 bylo zavedeno všeobecné, přímé, rovné a tajné hlasovací právo do říšské rady a konaly se podle něj i první volby.⁵⁹ Posledních deset let svého života František Josef I. věnoval herečce Dvorního divadla Kateřině Schrattové.⁶⁰ Našel u ní klid a možnost zapomenout na dvůr i starosti a už jen bezmocně přihlížel, jak vypukl světový konflikt, kde navrch všeho na jedné straně v Trojspolku měl hlavní slovo německý císař. Vždyť to byli právě jeho předkové, kdo bojoval s Habsburky o nadvládu v Německu v 18. století. Konce své říše se panovník nedožil, zemřel v Schönbrunnu 21. listopadu 1916⁶¹ a o několik dní později byl pohřben v kapucínské kryptě.

Na pozadí těchto historických událostí se postupně měnila také územní rozloha českého státu. Již dávno před Ferdinandem I. Dobrotivým vzniká česko – rakousko – uherské soustátí. Přesněji k tomu došlo v roce 1526. Významné územní změny na sebe nenechaly dlouho čekat. Mezi lety 1623 a 1635 jsou obě Lužice nedobrovolně postoupeny Sasku. K těmto letům můžeme uvést také vznik frýdlantského knížectví a později vévodství, které vzniká z majetku Albrechta z Valdštejna. Ten statky získal během třicetileté války a nechal si od císaře uzнат vznik knížectví. Ihned po jeho smrti však knížectví zaniká.⁶² Zhruba o sto let později, během války o rakouské dědictví, přichází na scénu Prusko. Po smrti Karla VI. sousední státy odmítaly uzнат Marii Terezii jako jeho legitimní dědičku. Čechy měly i s královskou hodností připadnout Karlu Albrechtovi, tedy Bavorsku a některé části, měl dostat také saský kurfiřt a Prusko, kterému měly připadnout další části území, jako například

⁵⁹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. 2005. str. 262

⁶⁰ ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS, 2012. str. 232

⁶¹ ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS, 2012. str. 233

⁶² KAŠPAR, Jaroslav. Vybrané kapitoly z historické geografie českých zemí a z nauky o mapách. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. str. 48

Kladsko, Opolsko, Dolní a část Horního Slezska. Marii Terezii se podařilo ubránit svou vládu v Čechách a na Moravě, ale o Kladsko, Dolní Slezsko a větší část Horního Slezska přišla⁶³. To, co ze Slezska zbylo se od té doby označovalo jako tzv. České nebo Rakouské Slezsko a jeho hranice jsou prakticky totožné s dnešní územní rozlohou České republiky⁶⁴. Dalších zhruba sto let vydržely hranice v této podobě, pak došlo v první třetině 19. století ke ztrátě Ředvicka ve prospěch Bavorska. Tato změna byla předepsána Vídeňským kongresem a byla až do vzniku Československa víceméně poslední. Docházelo sice k drobným změnám na západní hranici, ty však probíhaly neustále v období od 16. do 19. století⁶⁵. Od počátku 19. století tvořily země Koruny České Čechy, Morava a České Slezsko, které se staly základem pro Československou republiku vzniklou v roce 1918.⁶⁶ Ve stejném roce zaniká také české království, jehož vznik datujeme do 13. století a obsahovalo země spadající pod vládu českého krále. V užším významu pak mluvíme pouze o území Čech neboť Morava byla markrabstvím a Slezsko vévodstvím.⁶⁷

K vývoji popisu území je třeba zmínit dvě významná topografická díla. Prvním z nich je šestnáctidílná *Topographie des Königreiches Böhmen* od topografa Josefa Františka Jaroslava Schallera, která vycházela mezi lety 1785 a 1791. Druhým také velmi rozsáhlým dílem, opět šestnáctisvazkovým, je *Das Königreich Böhmen statistisch-topographisch dargestellt*, kterou napsal Johann Gottfried Sommer mezi lety 1833 a 1849. Tyto topografie byly velmi důležité zejména pro výběry daní a soupisy statků chovajících hospodářská zvířata. Evidence dobytka byla nutná pro celé zemědělství, neboť mrva od nich získaná byla jediným hnojivem té doby a díky evidenci zvířat bylo možné vypočítat objem mrvy použitelné pro hnojení polí.

2.1 Dějiny statistiky

Pro potřeby této práce jsem používala především statistické údaje přímo z našeho území nebo z přepisů, které byly odesílány do Vídně. Zapisování údajů a statistické srovnávání má bohatou historii. Nejstarším odvětvím těchto záznamů jsou bezesporu ty o sčítání lidu. Se systematickým zaznamenáváním počtu osob, a především jejich majetku se

⁶³ KAŠPAR, Jaroslav. 1990. str 48

⁶⁴ SEMOTANOVÁ, Eva. Historická geografie českých zemí. 2. aktualiz. vyd. Praha: Historický ústav, 2006. Práce (Historický ústav. Akademie věd ČR). str. 131

⁶⁵ SEMOTANOVÁ, Eva. 2006. str. 132

⁶⁶ KAŠPAR, Jaroslav. 1990. str 57

⁶⁷ SEMOTANOVÁ, Eva. 2006. str. 214

setkáváme už v antice, konkrétně ve starověkém Římě. Zde mělo sčítání lidu přiřazeno svého vlastního úředníka, nazývaného cenzor.⁶⁸ K zápisu se musel dostavit každý, pokud neuvedl zvláště vážný důvod své nepřítomnosti. Samozřejmě i zde platila vzhledem k historické době výjimka. Vdané ženy a děti musel uvádět manžel, vdovy a sirotky zapisoval poručník. Každý ze zapisovaných uvedl výši svého majetku a podle toho mu pak byla stanovena výše daní.⁶⁹

Dostáváme se do období středověku. Obecně dochované záznamy nemají celostátní charakter. Nicméně mezi statistické prameny můžeme zahrnout zápisy o koupi a darování pozemků či nemovitostí, závěti nebo zakládací listiny. Dále můžeme nalézt záznamy, které sloužily pro přehled důležitých informací, nešlo zde o porovnání, ale spíše o snahu zaznamenávat pro šlechtu podstatné. Za tuto skupinu jsou to informace o majetku poddaných, o poddaných samotných, o uložených daních, odvodech k vojsku atd. Mezi zakládací listiny zmíněné výše spadá i nejstarší listina, která má poměrně blízko statistickému záznamu. Jedná se o zakládací listinu kostela sv. Štěpána v Litoměřicích. Tento pramen pochází údajně z roku 1058, když však tuto listinu vyhledáme v soupise Codex diplomaticus Bohemiae, díl první, můžeme si všimnout pod číslem listiny drobného nápisu falsum⁷⁰. Podrobně se přímo této listině věnuje František Palacký v časopise českého muzea. Publikuje zde článek s názvem *Kritická úvaha i výklad základných listin kollegiatnjho chrámu Litoměřického*⁷¹. Palacký dochází k názoru, že listina svým stylem neodpovídá 11. století a datuje její vznik spíše do 13. nebo 14. století. Sám však vzápětí tvrdí, že správnost údajů hodnotit nelze, proto můžeme dále mluvit o statistice v této listině, která je obsažena ve vyjmenovaném majetku litoměřického kostela⁷².

Pokud mluvíme o statistice v období středověku, musíme zmínit také urbáře. Tento spis mohl mít různé podoby a zahrnoval v jedné formě konkrétní poddané a jejich povinnosti nebo souhrn všech těchto povinností bez jmen. Urbáře jsou záležitostí 13. století a v souvislosti s touto prací bych ráda zmínila urbář rožmberského panství z roku 1373.⁷³ Důvodem je, že v něm můžeme najít zápis o stavu lesa. Zápis obsahuje plány využití lesa,

⁶⁸ KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC. Příběh statistiky. Praha: Český statistický úřad, 2014. str. 10

⁶⁹ KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC, 2014. str. 10

⁷⁰ FRIEDRICH, Gustav. Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae. Pragae: Sumptibus comitorum Regni Bohemiae, 1907. str. 362 (listina č. 383)

⁷¹ PALACKÝ, František. Kritická úvaha i výklad základných listin kollegiatnjho chrámu Litoměřického. In Časopis Českého museum. W Praze: W knihkupectwj J.G. Calve, 1836, roč. 10, č. 3-4, str. 323 - 346

⁷² KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC, 2014. str. 12

⁷³ KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC, 2014. str. 13

rozlohu i druhové zastoupení. Urbáře se později staly základem pro vesnické pozemkové knihy. Dalším pramenem, který můžeme zahrnout do statistiky byly výběrčí rejstříky s platy, odpracovanou robotou a dávkami. Ve 13. století se také objevují první církevní matriky pro záznam pohřbů, křtů a svateb. Tou nejstarší, která se dochovala je matrika z roku 1531 z Jáchymova.⁷⁴ Matriky byly zapisovány v různých jazycích, a to až do roku 1760, kdy vyšlo nařízení o užívání latiny⁷⁵. Zhruba o 20 let později se matriky stávají veřejnými listinami. Dále v 80 letech 18. století museli duchovní začít předávat údaje státním úřadům a zápisy se postupně začaly sjednocovat, neboť začínají vycházet formuláře pro jejich zápis.⁷⁶ Spolu s touto změnou souvisel vznik tzv. populačních knih, které zachycovaly zvláště každou rodinu a její členy. Nahlašovat případné změny v rodině byla povinna hlava rodiny.⁷⁷ Zhruba do stejné doby spadá i úprava urbářů. Ty se mění na tzv. urbariální fassé, které má vrchnost za úkol sepsat pro všechna panství.⁷⁸ Ve 20. století přešly matriky do opatrování národních výborů. Dnes jsou zařazeny do působnosti obecních a městských úřadů.

Skrze téma matrik jsme se dostali do období novověku, se kterým je spojen zrod statistiky v pravém smyslu slova. Poprvé je označení této vědy zaznamenáno na území dnešní Itálie v 16. století.⁷⁹ Pojem označoval znalosti o státních záležitostech a pronikl i na univerzity, kde se vyučovaly tzv. státní pozoruhodnosti.⁸⁰ Do tohoto předmětu patřily schopnosti slovně popsat stav obyvatelstva, obchodu, financí, státní správy nebo území. Slovní popis měl být nahrazen čísly, k tomu dochází nejdříve v Londýně, kde se statistice věnují William Petty a John Graunt. Ti začali společenské jevy, jako je výše příjmů podle povolání, hodnotit matematicky. Jak už bylo řečeno, soupisy stojící u zrodu statistiky se týkají především financí a konkrétně placení daní. Zajímavým odbočením se tak může zdát tzv. šetření o zdraví populace.⁸¹ Tyto záznamy spadají do doby vlády Rudolfa II. a následovala bezprostředně po vypuknutí epidemie moru v roce 1583. Šetření mělo přinést odpovědi na otázky, kde vznikají a jak se rozvíjí epidemie.

⁷⁴ KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC, 2014. str. 14

⁷⁵ KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC, 2014. str. 14

⁷⁶ KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC, 2014. str. 14

⁷⁷ Historie statistiky v Čechách do roku 1918. Český statistický úřad [online]. Praha. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/historie_statistiky_v_zechach_do_roku_1918

⁷⁸ KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC, 2014. str. 13

⁷⁹ KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC, 2014. str. 14

⁸⁰ KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC, 2014. str. 17

⁸¹ KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC, 2014. str. 18

Dalším statistickým dokumentem, který hraje ve vývoji této vědy důležitou roli je „Soupis poddaných podle víry“. Na základě patentu z roku 1650 musel být vrchností pořízen soupis obyvatel podle příslušnosti k víře.⁸² V záznamech se muselo uvést jméno, zda je osoba svobodná či poddaná, povolání, věk a především údaj, zda patří ke katolickému vyznání. Zajímavostí je, že u nekatolíků muselo být uvedeno, zda je u nich šance na obrácení k víře. O rok později pak vychází samostatný soupis nekatolíků. Kompletní prve zmiňovaný soupis bohužel nemohl být dokončen pro celé území Čech, natož pro Moravu a Slezsko. Na tomto příkladu je dobře vidět jedno z velkých úskalí mého výzkumu. Záznamy pro oblast Čech je většinou možné dohledat, ale s dalšími zeměmi bývá problém, protože byly zpracovávány později nebo vůbec.

Vracíme se opět k daním. V roce 1654 vzniká seznam údajů o každé usedlosti a osobě povinné platit daně. Tento soupis je znám pod názvem Berní rula.⁸³ Obdobným dokumentem pro Moravu jsou Lánové rejstříky. Údaje z ruly byly poprvé ověřeny až o sto let později, když byl vydán Tereziánský katastr. V 19. století jsou pak tyto dokumenty nahrazeny Stablním katastrem, ze kterého vyšly mimo jiné i katastrální mapy České republiky.⁸⁴

V 18. století se tvořily soupisy ve všech odvětvích, příkladem může být soupis židovských domů nebo konzumentů soli. Přelom přichází v roce 1753, v tomto roce císařovna Marie Terezie vydává patent o každoročním sčítání lidu.⁸⁵ Až toto pravidelné sčítání nám ukazuje vývoj obyvatelstva v českých zemích. Už v roce 1754 proběhlo sčítání na celém území soustátí jednotně a současně.⁸⁶ Na to bylo ovšem potřeba velké množství lidí a počet úředníků nestačil. Jednou z reforem bylo tedy stanoveno, že zápis bude provádět armáda.⁸⁷ A nebylo to jen o obyvatelstvu, v 18. století na našem území žije člověk, kterého můžeme považovat za zakladatele statistiky u nás. Byl jím Josef Antonín rytíř Riegger. Tento muž vydal dvanáctisvazkové dílo *Materialien zur alten und neuen Statistik von Böhmen*⁸⁸. První díl vyšel v roce 1787 a vydat celé dílo trvalo sedm let. Úvodní část navrhuje, jak by

⁸² KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC, 2014. str. 19

⁸³ KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC, 2014. str. 20

⁸⁴ KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC, 2014. str. 20

⁸⁵ KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC, 2014. str. 21

⁸⁶ Historie statistiky v Čechách do roku 1918. Český statistický úřad [online]. Praha. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/historie_statistiky_v_zechach_do_roku_1918

⁸⁷ Statistika: Od historie po současnost. Informační brožura ČSÚ. Praha: Český statistický úřad, 2006. str. 9

⁸⁸ KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC, 2014. str. 22

měla statistika v Čechách vypadat a je rozdělena do tří okruhů. Mají být mapovány fyzické vlastnosti, politické poměry a mravní stav. Přesně rok poté, co Riegger začal vydávat své dílo, vstupuje do dějin statistiky i České gubernium. Začíná totiž vydávat formuláře pro tabulky hospodářské, populační a pro sčítání průmyslových velkozávodů. Veškerá statistická díla mají stále podobu převážně textovou a jedná se o komentáře, grafické provedení se objeví později. Ve stejném roce, tedy 1788 vzniká také c. k. Vlastenecko – hospodářská společnost pro Království české.⁸⁹ Od té doby vycházely veškeré statistické spisy pod hlavičkou této společnosti. Nutno dodat, že podoba soupisů byla stanovena konskripčním patentem z roku 1777. Tento patent byl dodržován až do roku 1851⁹⁰.

Zhruba o 70 let později dostává statistika organizovanější charakter. Z Vlastenecko – hospodářské společnosti se vyčleňuje nový orgán tzv. Ústřední výbor pro statistiku polního a lesního hospodářství Čech. Ten poprvé zasedal 30. 11. 1856.⁹¹ Mezi první předsedy výboru patřili hrabě Albert Nostitz nebo kníže Karel Schwarzenberg. Pod výbor spadala Statistická kancelář. Ta sledovala údaje o zemědělství a obyvatelstvu. Samotná šetření na místě prováděla síť důvěrníků a delegátů v každém z 207 politických okresů. Zde je potřeba zmínit sčítání lidu z roku 1869. Základní jednotkou pro sčítání byla domácnost a jednalo se poprvé v praxi o sčítání dnešního typu.⁹² Pro potřeby rozvoje průmyslu v 19. století bylo nutné sledovat především ekonomickou rovinu, a to je úkolem statistiky z části dodnes. Statistickou funkci mělo tehdy ministerstvo obchodu, které sestavovalo statistiky důležité pro obchod, a to i zahraniční nebo pro průmysl. Toto vypracovávala statistická služba zřízená při ministerstvu v roce 1872.⁹³ Na konci 19. století také vzniká Zemský statistický úřad Království českého.⁹⁴ Ten se skládá z poradní Statistické komise a výkonné Statistické kanceláře. Tento úřad také stojí za vydáním dvou svazků Statistické příručky království Českého, ze kterých čerpal můj výzkum. Tyto příručky obsahují záznamy nejdůležitějších dat, pro možnost porovnání je čtenáři předkládána časová řada. V případě lovu zvěře jsou to například roky 1880, 1885, 1890, 1895, 1900, 1905 a 1910 v jedné tabulce s názvem

⁸⁹ KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC, 2014. str. 23

⁹⁰ Statistika: Od historie po současnost. Informační brožura ČSÚ. Praha: Český statistický úřad, 2006. str. 9

⁹¹ KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC, 2014. str. 24

⁹² Historie statistiky v Čechách do roku 1918. Český statistický úřad [online]. Praha. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/historie_statistiky_v_zechach_do_roku_1918

⁹³ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. 2005. str 286

⁹⁴ KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC, 2014. str. 25

„Honba“. O rok později, přesněji 1898 vzniká Zemský statistický úřad pro Slezsko, o rok později se přidává Morava se Statistickým zemským úřadem Markrabství moravského.⁹⁵

Vzniká samostatné Československo a zákonem č. 49 je Revolučním národním shromážděním ustanovena organizace statistické služby. V roce 1919 je založen Státní úřad statistický⁹⁶. Zavádí se také obecná zpravodajská povinnost, jejíž nedodržení je sankcionováno a řada dalších opatření pro zpřesnění a zvýšení míry důvěryhodnosti statistických záznamů. Zhruba dva roky trvalo, než se úřad dal plně do pohybu, získal odborné pracovníky a vyhovující prostory. Další čas zabral vývoj jednotlivých odvětví statistiky. Nejsnadněji se pracovalo s těmi údaji, které měly historii, jako bylo sčítání lidu nebo zemědělské statistiky. Zjištěné údaje byly publikovány nejdříve ve statistických příručkách a později v pravidelně vydávaných ročenkách. Ve 20. letech 20. století se zlepšuje také situace ve výuce statistiky. V roce 1929 je vydána první česky psaná učebnice statistiky *Základy teorie statistické metody*.⁹⁷

Doba protektorátu znamenala těžké časy i pro statistiku. Změnilo se jméno úřadu na Ústřední statistický úřad a řada jeho pracovníků trpěla persekucemi. Během 2. světové války byla ohromná potřeba statistických údajů pro řízení činnosti podniků. Řešením byly statistické dotazníky, těch však bylo tolik, že ochota je vyplňovat rapidně klesala. Po válce byl obnoven Státní úřad statistický, který měl navázat na situaci před válkou. Organizace statistiky v Česku a na Slovensku však nebyla jednotná. Údajů pro celé území bylo málo a příliš se na ně nedalo spolehnout. Těsně po válce úřad zpracovával například i seznam válečných škod, ten byl následně v roce 1948 vydán tiskem.⁹⁸

Od padesátých let, až do roku 1989 byla statistika silně ovlivněna politickým klimatem. Veřejnost se měla dozvídat informace především o plnění plánu a další publikování nebylo potřeba. V roce 1952 je zavedena tzv. postupná sumarizace.⁹⁹ Každá jednotka vyplní výkaz a ten pošle jednotce nadřazené, ta sumarizuje výsledky a tak dále, až se jeden kompletní sumární výkaz dostane na ministerstvo. Tento výsledek byl poslán do statistického úřadu, ale jednotlivá data z nižších jednotek úřad k dispozici neměl. Ještě během padesátých let se systém vrátil zpět. V sedmdesátých letech se objevuje, pro dnešní

⁹⁵ KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC, 2014. str. 25

⁹⁶ KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC, 2014. str. 26

⁹⁷ KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC, 2014. str. 27

⁹⁸ KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC, 2014. str. 29

⁹⁹ KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC, 2014. str. 30

dobu anonymizace jistě zajímavý, zákon o ochraně individuálních údajů. Ten ukládal, že údaje ze statistik o jednotlivých osobách nesmí být bez jejich svolení zveřejňovány a nesmí sloužit ničemu jinému než statistice.¹⁰⁰

Státní úřad statistický prošel řadou dalších změn, byl například v šedesátých letech sloučen s ministerstvem státní kontroly a vznikl tak Ústřední úřad státní kontroly a statistiky, ale toto spojení se ukázalo nevhodným. V roce 1969 se Československá socialistická republika stala federací a vznikl nový Federální statistický úřad, pod ním byl Český statistický úřad a Slovenský statistický úřad. Toto uspořádání se udrželo až do rozpadu federace v roce 1992.¹⁰¹ Mezi lety 1989 a 1993 bylo nutné začít se orientovat na demokratickou společnost, na trhy západní Evropy a země s tržní ekonomikou. Začaly se používat standardizované postupy a všechny kompetence převzal Český statistický úřad.¹⁰²

2.2 Historie myslivosti

Myslivost je jednoznačně spojena s lovem, ze kterého vzniká. Lov jako takový patří k lidstvu už od jeho počátků. Podotkněme zde, že odlišení slov myslivost a lov je specifikum češtiny. Zatímco lov má jednoznačné vysvětlení, slovo myslivost nacházíme v renesanční češtině (konkrétně Hynek z Pardubic) a do jeho významu vstupovala dobová chápání této činnosti. Zvířata byla po dlouhou dobu, tedy konkrétně u loveckých kultur paleolitu, součástí víry a často zosobňovala různá přírodní božstva. Lov byl, i z tohoto důvodu, kromě zajištění potravy i obřadní záležitostí. Pohybujeme se v paleolitu a hlavními zbraněmi tak jsou kyj, pěstní klín a později oštěp. Přitom je využíváno také terénu a lidé tvoří například lapací jámy, vhánějí zvířata do soutěsek a nechávají zvěř padat ze srázů.¹⁰³ Hlavními druhy lovné zvěře jsou v této době mamuti, losi, tuři, jeleni, sobi, medvědi nebo třeba vlci. Ulovená zvěř dává člověku nejen maso, ale také další materiály, kůže, kosti, rohy a parohy, které člověk používal k výstavbě obydlí nebo k výrobě nástrojů denní potřeby.

Jak postupujeme historií dál, zvířata se zmenšují a zbraně zdokonalují. Do popředí se dostávají luky a hlavními druhy lovné zvěře jsou pratuři, divoká prasata, srnci nebo zajíci. Nejstarší nalezený luk pochází z rašeliniště nedaleko Hamburku. Jeho stáří je odhadováno

¹⁰⁰ KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC, 2014. str. 30

¹⁰¹ KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC, 2014. str. 31

¹⁰² KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC, 2014. str. 32

¹⁰³ ČABART, Jan. Vývoj české myslivosti. Praha: SZN, 1958. Lesnická knihovna (Státní zemědělské nakladatelství). str.10

zhruba na 12 000 let, pochází tedy z konce doby ledové.¹⁰⁴ V neolitu přichází zlom, a to s rozvojem zemědělství. Sběr planých rostlin se mění na pěstování a objevují se také domácí zvířata, která se domestikují z již zmiňovaných lovených. V této době mělo také dojít k domestikaci psa a koně, tedy zvířat s lovem a později v případě psa s myslivostí neodmyslitelně spjatých.

Prameny ze starověku podobné statistikám na našem území nenajdeme. V těchto dobách má lov mimo jiné za úkol předvést panovníka, jako hrdinu, jak dokazují starověké reliéfy. Na stejných reliéfech bývají vyobrazeni už také lovečtí psi, především chrti a dogy.¹⁰⁵ Přitom je potřeba uvést, že hlavním loveným tvorem na vyobrazeních bývá lev, přesto se domníváme, že mnohem častěji byla lovena zvěř drobná či spárkatá. Mezi pro nás známé lovecké kulty starověku patří ten z Řecka a Říma, přičemž obě tyto kultury měly pro lov vyhrazeno samostatné božstvo. U Řeků to byla bohyně Artemis, u Římanů bohyně Diana. Někdo by se mohl pozastavit nad tím, že v obou případech jde o bohyni lovu. Stejně pohlaví může být zapříčiněno mimo jiné tím, že Římané z velké části převzali řecký panteon. V antickém Římě sloužila divoká zvířata také pro zábavu. Ať už bylo jejich úkolem vraždit zločince, jinověrce či politické odpůrce nebo zvířata sama umírala. Literatura zmiňuje stodenní slavnosti konané za císaře Tita, kdy mělo být zabito na 5000 zvířat.¹⁰⁶ Už od antiky vládne myšlenka nadřazenosti člověka, která později rezonuje v období renesance a baroka. Člověk coby nejvyšší tvor v přírodě má napodobovat Boha a přetvářet přírodu, tedy ji tvořit podruhé a vylepšovat ji.¹⁰⁷

První zmínky o zvěři na našem území spadají do doby kolem 9. století. Už v této době mizí z našeho území některé druhy zvířat. Jedná se především o velké savce, kteří nežijí ve stádech a jejichž lov přinášel hodně zvěřiny. Jako příklad uveďme zubra, tura nebo losa. Důkazem, že se u nás tyto druhy vyskytovaly, může být zmínka o zastávce Karla Velikého na našem území.¹⁰⁸ Panovník se tu měl v roce 803 účastnit lovu zubrů. Lov probíhal v hikariánských lesích, nejspíše v oblasti dnešní Šumavy. V době, o které hovoříme jsou na našem území Slované. S nimi souvisí první úplnější popis bohatství zvěře na našem území.

¹⁰⁴ BLÜCHEL, Kurt. Myslivost: historie, zbraně, zvěř. Překlad Ctirad Rakušan. 2. vyd. [Praha]: Slovart, 2014. str. 70

¹⁰⁵ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika. Tisíc let myslivosti: Lovecké hrady a zámky. Lovecké zbraně. Lovečtí psi. Zvěř. Sokolnictví. Čížba. Člověk myslivcem 1. vyd. Vimperk: Tina, 1993. str. 18

¹⁰⁶ BLÜCHEL, Kurt, 2014. str. 90

¹⁰⁷ BLÜCHEL, Kurt, 2014. str. 97

¹⁰⁸ ČABART, Jan, 1958. str.16

Tyto informace zaznamenal Kosmas ve své kronice.¹⁰⁹ Hlavními zbraněmi užívanými při lovu byly tehdy luky, oštěpy a kopí. Lovu se muselo účastnit mnoho lidí a hojně se využívalo psů. Oblíbeným druhem lovu byla štvanice na koni. Mnoho vyobrazení souvisejících s lovem ve středověku můžeme najít v rukopisném zpěvníku z Manesse, který vzniká kolem roku 1330.¹¹⁰

Dostáváme se do 13. století. Společnost se diferencovala na šlechtu a poddané. Přičemž jedni půdu vlastní a druzí si půdu pronajímají a pracují na ní. Neopomenutelným vlastníkem velkého množství půdy byla také církev.¹¹¹ Zalesněná půda se mění na pole a zvěř je nucena utéct do hlubokých lesů. Za zvěří sem míří často panovníci, kteří se chtějí oddávat lovu. Kromě polí vznikají také nová, především poddanská města a objevují se první informace o rybníkářství. Dalším odvětvím, které vzkvétá je hornictví. Nová pole často zasahovala i do lesů, kde je ničila zvěř a pasoucí se dobytek byl napadán šelmami. Lov zejména velké zvěře je v této době výsadou vyšších vrstev. Panovník vyrážel na lov s družinou a pro potřeby takových výprav vznikaly lovecké hrádky. Výzbroj sestávala ze starých známých, přesto zdokonalených luků, oštěpů, nožů, lapacích jam, ale i dalších pastí. Ve 14. století se objevuje nová zbraň - kuše neboli samostříl.¹¹² Historie kuše je na rozdíl od luku poměrně dobře zmapována. První doklady o podobných mechanismech jsou z Číny z období zhruba 2000 př. n. l. Další rozvoj kuší je například doložen od Řeků či Římanů z antiky.¹¹³ Ve stejném období vznikají také obory. Počty zvěře ve volné přírodě přestávají stačit a není možné je udržet vysoké, proto vzniká řešení oborami.

První obora na našem území měla být založena už Přemyslem Otakarem II. Tato obora se nazývala Ovinecká podle nedaleké vsi Ovence. Dnes už Ovence na jejich místě nenajdeme, obora však stále existuje, ač neslouží původnímu účelu. Nedaleko pražské Letné totiž dodnes najdeme oblast nazývanou Královská obora, pro někoho možná známější pod názvem Stromovka.¹¹⁴ Obory původně sloužily k chovu koní a byly často součástí věna královen. O velikosti a vzhledu jedné z největších obor si můžeme udělat představu z popisu Bohuslava Balbína „*Všechny ty obory, o nichž jsem se zmínil, opravdová rajská místa (abych*

¹⁰⁹ ČABART, Jan, 1958. str.17

¹¹⁰ BLÜCHEL, Kurt, 2014. str. 91

¹¹¹ ČABART, Jan, 1958. str. 23

¹¹² ČABART, Jan, 1958. str. 33

¹¹³ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 170

¹¹⁴ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 169

*mluvil jako Řekové), předčí – jak se zdá – netolická obora pánů Rožmberků, jednak rozsahem, jednak obvodem zdí, jež tu prostoru uzavírají. Chceme – li ji obejít, musíme ujít dvě velké míle, uvaž pak, že kromě uherských a norských jsou naše míle nejdelší v Evropě. Budovatel Vilém z Rožmberka pojal do této obory lesy, háje, hrady, kopce a údolí. Padlo jí za obět' pět celých vesnic, ze dvou polovina a 44 dvorů. Majitelům dal Vilém peněžité odškodnění a na jiném místě jim přisoudil pole k obdělávání.*¹¹⁵

Lov zvěře v této době nebyl omezen. nebyla ani nařízena žádná doba hájení. Pokud se od lovu některého druhu upouštělo, mohla za to především zkušenost, že lov je v určité době roku obtížný nebo celkově málo výnosný.¹¹⁶ Záležitosti lovu u dvora měl na starosti nejvyšší lovčí. Pod něj spadali lovčí či lesní, kteří měli na starost určitý obvod lesů, ten mohl být královský, klášterní i panský. Ještě nižší stupeň tvořili hajní, kteří se starali o určitý okrsek. Všechny funkce s lovem spojené byly považovány za významné a byly udělovány jako odměna.¹¹⁷

V 15. a 16. století docházelo velmi často k vojenským konfliktům. Země byla pustošena armádami, jak dokládá Tomkův záznam. V roce 1420 při Zikmundově tažení na Prahu padli za obět' tábořícím vojákům jeleni v ovenecké oboře.¹¹⁸ Doba renesance byla také dobou velkého budování. Zde je třeba uvést Štěpánka Netolického nebo Jakuba Krčina z Jelčan a Sedlčan. Oba tyto muži se zapsali do historie díky rybníkářství. Rybníky vznikaly především ve třech oblastech, v jižních Čechách, ve východních Čechách a v centrálních Čech na Poděbradsku. Vodní hladiny daly prostor ptactvu, ale rozvoj pastvy ovcí vedl k úbytku drobné zvěře.¹¹⁹ Tím se dostáváme opět k lovu. V době před Bílou horou si šlechta buduje lovecké zámky a s těmi souvisí vznik nákladných a honosných lovů. Nešlo však pouze o zábavu, důležité bylo také být v lovu úspěšný. Od 15. století se rozšiřuje používání palných zbraní. Od těžkých rour se přes vojenské zbraně dostáváme k prvním ručnicím s kolovým zámkem.¹²⁰ Ten dovolil, aby byly zbraně lehčí, menší a účinnější. Na vývoj zbraní měla vliv výroba střelného prachu, ve městech se v tomtéž století objevují prachaři.

¹¹⁵ BALBÍN, Bohuslav. Krásy a bohatství české země: výbor z díla Rozmanitosti z historie Království českého (Miscellanea historica regni Bohemiae). Přeložil Helena BUSINSKÁ. Praha: Panorama, 1986. Naše vlast (Panorama).

¹¹⁶ ČABART, Jan, 1958. str. 42

¹¹⁷ ČABART, Jan, 1958. str. 43

¹¹⁸ ČABART, Jan, 1958. str. 48

¹¹⁹ ČABART, Jan, 1958. str. 49

¹²⁰ ČABART, Jan, 1958. str. 52

Zdokonalení zbraní vedlo ke změnám v technice lovu a ke zvýšení množství ulovené zvěře. Nástup palných zbraní můžeme sledovat i podle změn v pramenech. Po polovině 16. století se v záznamech přímo objevuje slovo zastřeliti, které nahrazuje zabítí nebo zbití.¹²¹ Při představě těchto lovů, kterou si teď čtenář této práce vytváří, bych chtěla upozornit na dobové chápání zvěře, které je patrné například u René Descarta. Ten chápal zvíře, jako stroj řízený instinkty, který si neuvědomuje sám sebe.¹²² Člověk je u něj pokládán za jedinou bytost složenou z hmoty a ducha. Toto myšlení v náznacích odráží již zmiňovanou antickou myšlenku. Co se týče etiky během 17. a 18. století, není žádné dílo, které by zvířata hájilo. Na jedné straně jsou díla, která zvířata nezmiňují a na druhé díla, která tvrdí, že není nutné s nimi zacházet nijak zvlášť humánně.¹²³ K honům bych ještě chtěla dodat, že je to právě tato kratochvíle, která dala vzniknout i dnes velmi populárnímu sportu a to dostihům. Ty se objevují od poloviny 19. století. Mezi takové patří i slavná Velká pardubická steeple-chase, která vzniká roku 1874.¹²⁴

Celá myslivost má v 15. a 16. století významnou úlohu, nejde přitom pouze o společenský život, ale také o hospodářství. Zvěř v této době není rozdělena na užitkovou a škodnou. Existuje pouze zvěř patřící panstvu a ta je bez povolení pána nedostupná.¹²⁵ Lovilo se nejen pro zvěřinu, ale také pro trofeje. Vysoká spotřeba zvěřiny vedla i k vysazení nového druhu a to daňků.¹²⁶ Dalším druhem, který se objevuje už v 15. století je divoký králík. O století později přichází doba bažantnic. Obecně se rozmáhá kromě lovu i chov zvířat, od již zmíněných bažantnic až po obory a snahy omezit pytláčení. K výše jmenovaným místům patří i různé specializace myslivecké služby, proto se můžeme setkat s označením oborníci či bažantníci. Ke dvoru patřili také sokolníci v jejichž čele stál falkmistr.¹²⁷ Zmiňme nyní šelmy. Vlk, rys, medvěd nebo kočka divoká, ač nebyli označeni za škodnou, byly považovány za problémové. U medvědů můžeme dodat, že se jejich maso navíc konzumovalo. Zvláštností, co se šelem týče je v této době liška, která je pronásledována

¹²¹ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 172

¹²² BLÜCHEL, Kurt, 2014. str. 120

¹²³ BLÜCHEL, Kurt, 2014. str. 120

¹²⁴ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 177

¹²⁵ ČABART, Jan, 1958. str. 60

¹²⁶ ČABART, Jan, 1958. str. 61

¹²⁷ ČABART, Jan, 1958. str. 96

kvůli kožešině.¹²⁸ Stále však byl šelem velký počet, což vedlo mimo jiné k šíření vztekliny. Ta se z volně žijících zvířat přenášela na psy a trpěli jí i lidé.

Po třicetileté válce nastává relativní mír a mění se životní styl šlechty. Páni sídlí v palácích v Praze a na své zámky se vrací v době honů. Objevují se také snahy o nové zazvěření krajiny. Toho mělo být dosaženo pomocí tří směrů. Lesní hospodářství mělo být podřízeno potřebám šlechty, za druhé bylo nutné zajistit péči o chov zvěře, a nakonec zazvěření mělo být dosaženo co nejrychleji.¹²⁹ S touto snahou souvisí i myslivci. Ze 17. století máme zprávy o tom, že se někteří učí myslivosti. Čím větší význam myslivost měla, tím přísnější nároky na myslivce byly kladeny. Do učení proto museli prostí lidé i ti, kteří chtěli dosáhnout nejvyšších loveckých funkcí. Vyučený myslivec skládal zkoušku před svým učitelem a svědky, načež mu byl předán výuční list. Snahy o nové zazvěření byly úspěšné, protože stavy zvěře se po třicetileté válce poměrně rychle zotavují. Šlechta bránila ničení lesů průmyslem, ovšem to se od poloviny 17. století mění. Ve století 18. také přichází tzv. dřevní krize.¹³⁰ Dřevo se do té doby pouze těžilo, existovala řada profesí a výrobků na dřevu závislých, jako bylo černé uhlí nebo sklo. Z živočichů, kteří lesu škodili lze uvést pasoucí se dobytek nebo šlechtou oblíbené jeleny. Tuto situaci vyřešil lesmistr hraběte Kinského, František Rang.¹³¹ Jeho návrh můžeme vidět dodnes, protože prakticky beze změn prošel v roce 1754 jako *Císařský královský patent lesů a dříví v království českém se týkající*.¹³² Vysoké stavy zvěře, která ničila lesy bylo velmi obtížné řešit, dokud žil vášnivý lovec František Lotrinský. Po jeho smrti se Marie Terezie snažila stavy snížit, ale narazila na odpor šlechty¹³³.

Kromě ničení lesů je potřeba uvést neustálé ničení polí divokou zvěří. Toto spolu s dalšími problémy vedlo poddané k projevům odporu. Situace vygradovala ve všeobecné selské povstání v roce 1775.¹³⁴ Reakcí na nespokojenost byly další tereziánské a josefínské reformy. Mezi úlevami, které přinesly reformy jmenujme zrušení útrpného práva, omezení vrchnostenského soudnictví, parcelaci panské půdy a v neposlední řadě je třeba uvést patent Josefa II. o zrušení nevolnictví z roku 1781 a nový lovecký řád z roku 1786. Zdanění panské

¹²⁸ ČABART, Jan, 1958. str. 65

¹²⁹ ČABART, Jan, 1958. str. 124

¹³⁰ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 178

¹³¹ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 178

¹³² ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 178

¹³³ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 179

¹³⁴ ČABART, Jan, 1958. str. 177

a poddanské půdy také sledoval zcela nový katastr. Další nařízení dovolovala ohrazovat poddanská pole a ubírat tím prostor panské zvěři nebo nutila vrchnost hradit škody zvěři způsobené. Objevují se také velké výsevy borových monokultur a množství zvěře, které bývalo už nebylo možné v lesích chovat.¹³⁵ Také se mění vztah lesnictví a myslivosti. Mění se i pohled na lovecké trofeje. Jak se k lovu dostávají široké vrstvy, roste potřeba nechávat si na památku části těl zvířat. Parohy a parůžky, které byly od 16. století dekorací, se teď stávají předmětem vzpomínek.¹³⁶

Mezi polovinou 18. a 19. století se zásadně mění také zemědělství. Přechází se ke střídavému hospodářství, začínají se pěstovat brambory, cukrová řepa, jetel nebo vojtěška a šíří se také řepka. Rozvoj techniky a stoupající zalidnění umožnilo dostat se i do dříve nepřístupných míst lesa, což vedlo k ústupu velkých šelem.¹³⁷ Šelmy však nejsou to jediné, co mizí. Doba se mění a o velkorysou myslivost už lidé nemají zájem. Toto pojetí myslivosti umírá spolu s Františkem I. Lotrinským. Stavby zvěře se obecně snižují a zmenšuje se i počet lovčího personálu, lov je povolován veřejným činitelům a honitby se začínají pronajímat. V této době se také opět zdokonalují palné zbraně a vznikají pušky s perkusním zámkem, tzv. perkusky, které se však stále nabíjejí zepředu. I přesto dovoloval tento typ zbraně poměrně rychlou střelbu. Vývoj se nezastavil a kolem poloviny 19. století byla vynalezena první zadovka. V souvislosti se zbraněmi je třeba uvést dopad Napoleonských válek na rozšíření zbraní. Armády sebou do krajiny přinášely obrovské množství zbraní, což vedle již známého ničení obor podpořilo také pytláctví. V období romantismu, tedy na přelomu 18. a 19. století se příroda stává místem, které si zaslouží ochranu pro své tajemné kouzlo. Lov se stává střízlivějším a informace o něm se dostávají i k měšťanům. Nejvíce jde o lov drobné zvěře za pomoci již zmíněných zbraní.¹³⁸ Kromě úprav myslivosti můžeme v tomto období, možná pod vlivem romantismu mluvit o jistých náznacích ochrany přírody. V roce 1804 vychází guberniální nařízení, v němž se upozorňuje na škodlivost hubení zpěvného ptactva. Na toto nařízení navazují další z let 1827 a 1839, přičemž první z uvedených zakazuje střílet a chytat zpěvné ptactvo na jaře a prodávat ho v březnu a dubnu, druhé nařízení zakazuje prodej zpěvného ptactva, drozdů, kvíčal a křepelek úplně.¹³⁹ Vzrůstá význam lesnictví, a to

¹³⁵ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 179

¹³⁶ BLÜCHEL, Kurt, 2014. str. 154

¹³⁷ ČABART, Jan, 1958. str. 183

¹³⁸ BLÜCHEL, Kurt, 2014. str. 142

¹³⁹ ČABART, Jan, 1958. str. 207

vede k vymizení starých loveckých titulů, jako bylo například zrušení úřadu vrchního lovcího z roku 1809.¹⁴⁰

Přichází revoluční rok 1848. Končí doba výhradního feudalismu, ruší se poddanství a selské pozemky se osvobozují. Sedláci přestávají platit daně prací, zvanou robota, a musí finančně. Starost sedláků tak přechází na svůj vlastní majetek a získávání peněz. Zřejmě s tím souvisí i velký nárůst případů pytláctví. Mizí také zásada, která zakazovala sedlákům chodit s puškami. Objevuje se velké množství petic, které požadují zákazy honů na gruntech a stěžují si na nenahrazené škody, zvěří způsobené. Situaci nám může přiblížit dopis hlubockého lesmistra Jana Heyrovského, adresovaný knížeti Schwarzenbergovi *„Při letošních úředních jednáních s poddanými o mzdě za hlídání polí a paušálním odškodnění zvýšilo v tomto roce několik obcí své požadavky a všichni opakovali prosby, aby úřad požádal Vaši Jasnost o vystřílení zvěře, aby se v budoucnu snížily škody na jejich polích. Jakékoli přísnější zakročení by u obyvatelstva způsobilo odpor a lid by zvýšil své požadavky. Také v Horních Rakousích nařídila vláda vystřílení velké zvěře, z níž bylo mnoho dopraveno drahou na trh do Českých Budějovic. Na panství Jindřichův Hradec bylo rovněž započato s odstřelem velké zvěře, protože různé letáky lid pobuřovaly a úřady se chovaly pasivně. Lze se obávat, že se tak stane i v Čechách a že v přítomné době by i sebemenší stížnost vyprovokovala požadavek lidu po konstituční ústavě, jak to dokazují dějiny všech států, kde se přešlo ke konstituční vládě. Za těchto okolností se uctivě podepsaný cítí služebně pobídnut k tomu, aby navrhl odstřel velké zvěře, která je ve volnosti a bude-li vydán takový rozkaz ze strany Vaši Jasnosti, bude se na to pohlížet, jako na knížecí dar, směřující k dobru poddaných a lidu, což na ně bude působit morálně, zatímco nějaké vládní nařízení by mělo za následek, že by lid požadoval vystřílení drobné zvěře. Podepsaný velmi těžce předkládá tento návrh a současně nutnost hájit zájmy Vaši Jasnosti, neboť je třeba orlím letem předběhnout dění doby a mít jako lesní hospodář to uspokojení, že takováto opatření budou k dobru lesa.“* Dopis nezůstal bez odezvy, vedle Staré hlubocké obory vznikla ještě jedna Nová neboli Poněšická, jeleni ve volnosti byli vystřílení a v oboře žijí dodnes.¹⁴¹ Díky výše popsaným stížnostem obyvatel, na celém území Českého království, bylo dosaženo i změny honebního práva. V srpnu 1848 vychází honební zákon, který ruší provozování myslivosti na cizí půdě. Právo myslivosti je přičteno obcím na pozemcích v jejich obvodu a osobám

¹⁴⁰ ČABART, Jan, 1958. str. 208

¹⁴¹ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 180

vlastnícím nejméně 200 jiter souvislých pozemků. Obecně se lovecké právo smí vykonávat pouze způsobem zemědělství neškodným a při zachování dob hájení zvěře.¹⁴² Ulovená zvěř měla být zapisována a úřady byly povinny zpracovávat data do statistických výkazů, jak je uvedeno v předchozí podkapitole. Stav zvěře se pod tíhou těchto změn snížily a například zajíc byl tehdy skoro vyhuben. Pořádek přinesl říšský zákon o myslivosti vydaný 7. 9. 1848.¹⁴³ Tento zákon je pro nás zajímavý také tím, že byl vydán v dočasném sídle rakouského dvora, v Olomouci. Feudální myslivost na konci 40. let nekončí, ale mění se podstata honebního práva, které je od roku 1849 definitivně spojeno s vlastnictvím půdy. Přílišnému nárůstu počtu myslivců zabránil zemský honební zákon z roku 1866¹⁴⁴, který svázal vydání honebního lístku s držením zbrojního pasu. Další právní změny přicházejí po převratu v roce 1918 a souvisí s náhradami škod na zvěři, které způsobilo nepříznivé počasí nebo s prodejem lovné zvěře. Velké změny přišly s okupací po 15. březnu 1939. Němci do předloh zákonů doplnili říšské předpisy a vydali i mnoho prováděcích vyhlášek a nařízení. Tyto změny byly po prohrané válce postupně odstraněny a byl také Ústavodárným shromážděním na plenárním zasedání 18. prosince 1947 nový zákon o myslivosti č. 225.¹⁴⁵

Na závěr něco k nově vysazeným druhům zvěře, které nejsou sledovány v další části této práce, ale ve vývoji myslivosti mají svou roli. Omezení chovu velké zvěře a snaha najít druhy, jejichž chov by byl proveditelný vedle požadavků lesního a polního hospodářství vedli k vysazování nových druhů. V 19. století se k nám dostává jelen sika, jelenec viržinský či wapiti. Do této doby spadá také vysazení korsické divoké ovce – muflona. Z hlodavců uveďme ondatru dovezenou z Kanady. Vzácně se objevují další druhy, ale jde spíše o experimentální chovy v oborách. V nich jsou vysazováni bizoni, emu, pštrosi nebo plameňáci.¹⁴⁶ V zájmu úspěšného chovu se společnost ostře staví proti šelmám a dravcům. Tak naše krajina přichází o orly a částečně i o sokoly. Poslední právní změnou související s myslivostí je zákon o myslivosti č. 449 z roku 2001, který mimo jiné paradoxně musí řešit přítomnost nedávno na naše území invadujících druhů, jako je mýval severní, norek americký, nutrie říční či psík mývalovitý.

¹⁴² ČABART, Jan, 1958. str. 222

¹⁴³ ČABART, Jan, 1958. str. 225

¹⁴⁴ ČABART, Jan, 1958. str. 227

¹⁴⁵ ČABART, Jan, 1958. str. 232

¹⁴⁶ ČABART, Jan, 1958. str. 245

3 Data o lovu zvěře

Nyní se dostáváme k samotnému výzkumu a praktické části práce. Data pro výzkum byla shromažďována za období 1874 – 1914. Každý rok obsahuje údaje o zvěři z oblastí Čech, Moravy a Slezska. Kromě literatury, která je uvedena v seznamu na závěr této práce byly použity archiválie z Národního archivu ČR, Moravského zemského archivu v Brně a Zemského archivu v Opavě. Archiválie měli podobu ručně psaných výkazů o lovu zvěře, které byly později, spolu s dalšími údaji o hospodářství či počtu obyvatel, odesílány do Vídně, coby centra Habsburské monarchie. Druhou formou, ve které byly archiválie nalezeny jsou tištěné ročenky vydané rakouským K.K. Ackerbau-Ministeriem, které obsahují již zpracované údaje z rukopisů popsaných výše. Ročenky jsem našla také v knihovně Antonína Švehly. Poslední chybějící údaje pro oblast Moravy a Čech byly doplněny z knihy Sigrida Schwenka *Österreichische Jagdstatistiken von 1850 bis 1936*, která vyšla v Bonnu v roce 1985. Každý záznam odpovídá úlovku za jeden rok a zaznamenává se formou tabulky. U rukopisů jsou v horní části na řádku uvedeny jednotlivé druhy lovené zvěře (vysoká, dančí, zajíci, husy atd.) Řádek je rozdělen na zvěř užitkovou a škodnou a dále na zvěř srstnatou a pernatou. Svisle ve sloupci jsou vyjmenovány jednotlivé části vykazovaného území, a nakonec ve spodní části tabulky je tučně vyznačen součet zastřelených kusů na daném území za rok. Nechybí ani podpis úředníka, který tabulku vytvořil. U tištěných ročenek je záznam velmi podobný, jen na svislé ose nenajdeme části Čech či Moravy, ale rovnou země, které data odesílaly do Vídně, počet zastřelených kusů je tak za celé území a odpovídá tučnému součtu ve spodní straně rukou psaných tabulek. Pro představu přidávám fotografii rukopisu pořízenou v Národním archivu v Praze a fotografii tištěné ročenky z Moravské zemské knihovny v Brně.

Bezirkshauptmannschaft	Nützliches													Schädliches							Ausstellung				
	Haarwild				Federwild									Haarwild			Federwild								
	Reh	Hasen	Schwarzwild	Gemsen	Schwarzwild	Hasen	Kaninchen	Murmeltiere	Auerwild	Birkwild	Haselwild	Schneehühner	Steinhühner	Fasanen	Rebhühner	Wachteln	Waldschnepfen								
Leibitz...	183	1710	939	71	5233	2014	709	3310	877	2110	6370	115	187	112	223	1024	239	232	910	111	24	58	4	1729	192
Tachau	10	11	218	2	2372	—	125	63	17	—	5170	20	26	24	1	232	71	27	10	—	—	—	—	—	277
Taus	—	—	—	—	1410	10	—	—	—	—	8910	94	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	593
Fogel	5	21	181	—	2246	4	2	77	—	6	2591	23	31	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28
Fogelitz	10	6	224	—	2402	600	1	21	9	272	2510	20	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	177
Felschen	104	101	11	3462	—	—	3	27	40	42	210	247	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	126
Frankenau	6	—	—	—	308	2	10	51	8	6	2249	11	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100
Turnau	11	22	27	—	2944	10	—	—	6	67	2192	21	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	101
Wittingau	16	37	24	—	6277	2	27	60	—	1	620	16	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	592
Winkberge	—	—	—	—	744	274	—	—	—	—	274	83	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24
Zusammen	1047	1740	1671	72	27624	1085	893	1012	575	1010	2650	1375	212	676	229	1519	249	227	297	16	259	66	19	690	780

Tabelle X (XXVI). Ausweis über das im Jahre 1901 zum Abschusse gelangte Wild.

Länder	Nutzwild																		Schädliche Tiere																		
	Rotwild	Damwild	Rehe	Gemsen	Schwarzwild	Hasen	Kaninchen	Murmeltiere	Auerwild	Birkwild	Haselwild	Schneehühner	Steinhühner	Fasanen	Rebhühner	Wachteln	Waldschnepfen	Moosschnepfen	Wildgänse	Wildenten	Bären	Wölfe	Luchse	Füchse	Marder	Wiesel	Ittise	Fischottern	Wildkatzen	Dachse	Eichhörnchen	Adler	Uhu	Habichte, Falken, Sperber	Krähen, Elstern		
Niederösterreich	3.502	234	18.973	319	59	288.941	47.264	—	564	619	444	6	2	47.997	211.350	7.714	1.088	142	421	6.090	—	—	5.453	1.777	5.412	5.054	111	—	779	10.543	49	5	24.243	48.445			
Oberösterreich	2.365	74	15.409	540	—	75.610	—	—	452	259	642	5	5	24.455	59.140	759	351	43	11	3.340	—	—	2.180	1.076	1.761	1.962	55	—	539	12.740	4	8	5.923	36.539			
Salzburg	1.015	—	2.737	1.610	—	4.367	—	24	291	283	253	33	13	746	971	46	58	33	1	560	—	—	1.386	427	79	264	12	—	137	96	1	6	1.131	1.608			
Steiermark	6.119	84	10.189	2.659	—	75.814	19	4	2.474	1.170	3.410	161	23	37.156	38.612	4.248	2.026	27	27	3.291	—	—	4.573	1.424	2.614	1.808	121	3	763	15.043	22	9	9.046	47.891			
Kärnten	864	27	4.948	695	—	8.479	—	6	773	450	1.864	111	76	1.074	3.582	1.005	365	409	27	1.316	—	—	2.427	692	206	275	19	—	268	3.737	24	4	2.299	4.128			
Krain	18	—	3.767	309	—	7.428	—	—	257	66	1.220	9	98	65	2.935	2.292	820	625	15	1.150	—	—	1.441	421	187	118	32	2	244	1.359	17	7	1.656	2.657			
Küstenland	—	—	470	49	—	15.385	43	—	13	14	34	24	1.160	221	12.949	2.531	1.664	728	82	1.320	—	—	918	312	48	15	17	6	244	594	19	6	654	2.148			
Tirol u. Vorarlb.	1.359	—	3.108	2.776	—	13.602	—	763	829	1.697	2.048	1.180	1.900	27	4.627	1.661	1.208	275	5	1.540	—	—	3.818	978	253	150	31	—	582	3.546	18	7	2.001	2.760			
Böhmen	2.512	1.375	15.931	—	875	449.154	41.727	—	848	5.846	337	5	2	82.727	586.943	8.238	2.266	1.030	327	21.662	—	—	3.079	4.314	24.914	12.792	228	—	211	65.622	7	7	26.483	137.444			
Mähren	1.312	685	11.911	—	381	263.987	23.610	—	28	545	447	—	—	9.394	25.943	696	427	168	163	6.268	—	—	2.084	4.078	10.458	6.751	103	—	121	52.698	14	3	13.335	79.113			
Schlesien	386	—	4.732	—	3	42.028	1.870	—	56	43	96	—	—	6.135	34.005	20.090	7.521	157	8	3.561	—	—	781	501	2.962	1.627	34	—	60	4.894	11	3	2.807	11.653			
Galizien	303	7	8.886	—	2.030	62.791	18	—	73	460	1.617	—	—	—	—	—	—	9.169	378	13.885	—	—	24	35	31	9.385	968	772	944	371	—	986	1.687	347	8	14.650	36.527
Bukowina	270	—	485	—	93	6.909	—	—	33	3	1.085	—	—	—	529	2.402	738	175	24	798	—	—	8	49	12	1.025	207	101	103	49	7	175	389	76	8	1.178	4.421
Zusammen ¹⁾	20.095	2.486	101.546	8.957	3.441	1.314.495	114.551	797	6.691	11.455	13.497	1.529	3.279	256.131	1.222.457	63.798	20.133	13.087	1.473	65.081	35	85	45	39.150	17.175	49.767	31.863	1.183	18	5.109	171.948	609	81	105.406	415.334		

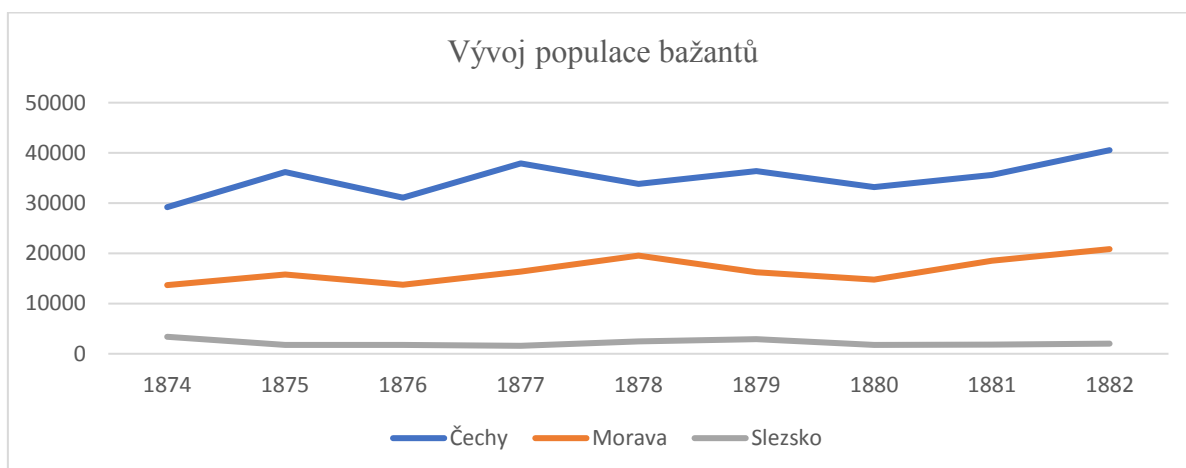
¹⁾ Mit Ausnahme von Dalmatien wo die Jagd frei ist.

Zdroj:

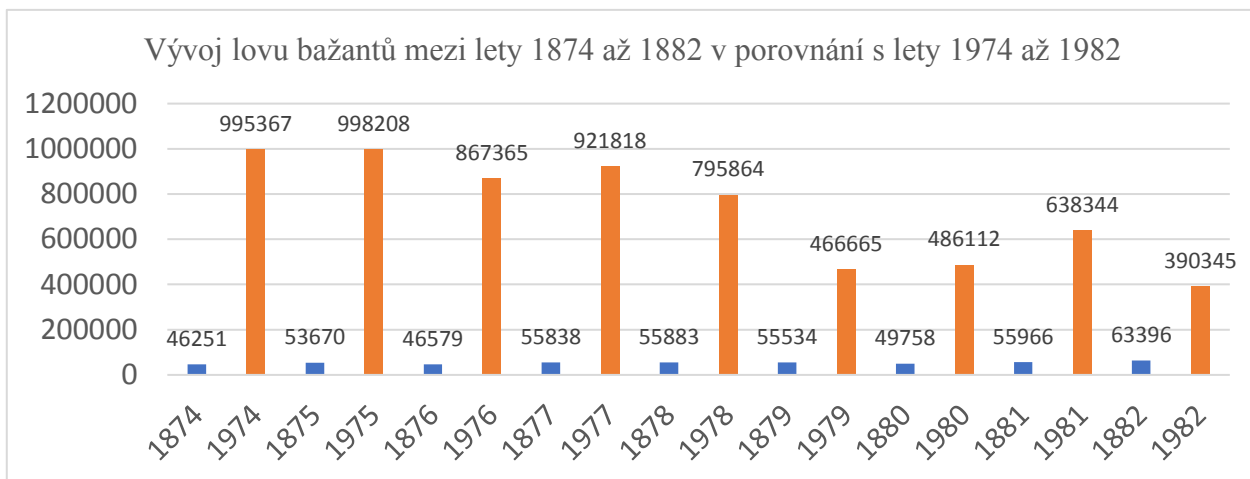
Statistika lovu zvěře za rok 1885, Národní archiv ČR, Sign. 12/183/2, 1884-1900, kart. 2514

Statistika lovu zvěře za rok 1906, Moravská zemská knihovna, Statistisches Jahrbuch des K.K. Ackerbauministeriums. Forst- und Jagdstatistik. Wien 1906

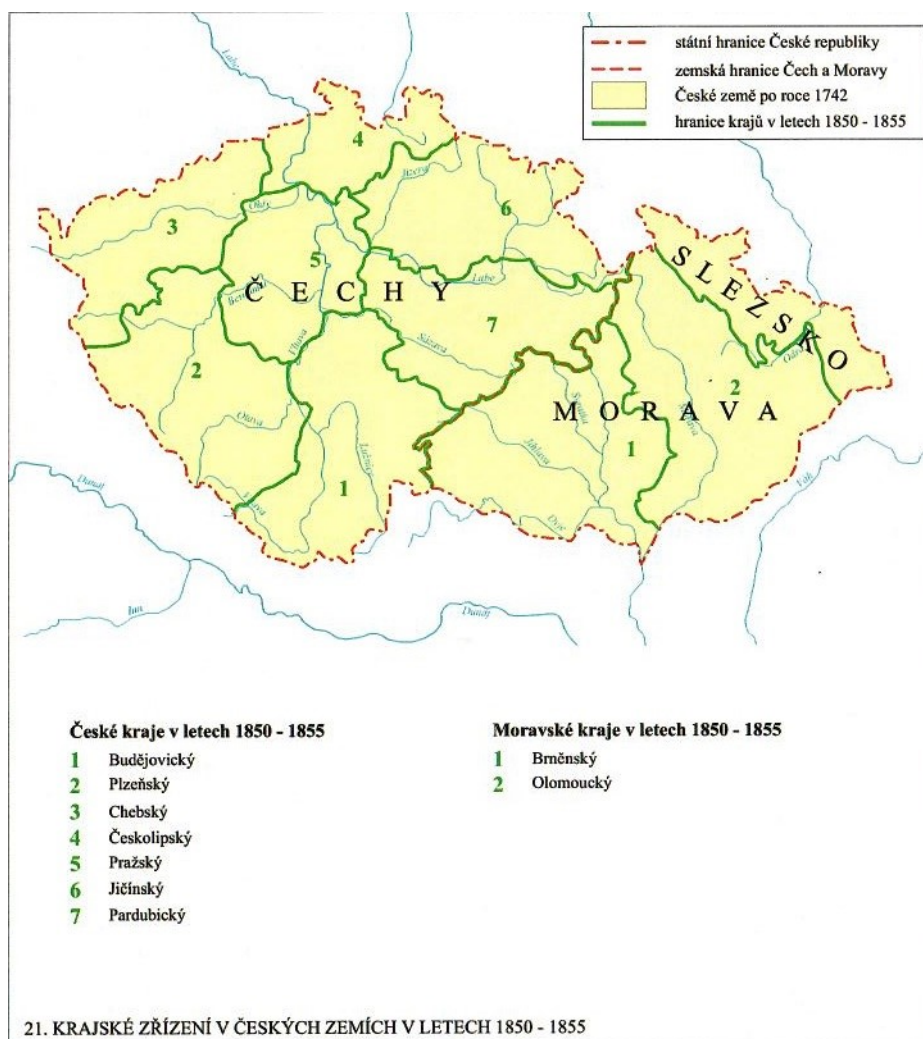
Pro účely této práce byla data za celé výše zmiňované období zpracována tabulek, které jsou přiloženy u každého druhu zvěře. Každý tabulka obsahuje čtyři sloupce. První tři sloupce obsahují údaje o ulovené zvěři za jednotlivá sledovaná území. Poslední sloupec pak obsahuje celkovou sumu úlovků. Data uvedená fialovou barvou byla dopočítána místo chybějících údajů. Jedná se vždy o průměr roku předchozího a prvního ověřeného následujícího. Modrá čísla odpovídají sumám, ve kterých je započten i zprůměrovaný údaj. Dále byla data zpracována do grafů v programu Microsoft Excel. Do těchto grafů nebyla přidána zprůměrovaná data. Každému druhu zvěře odpovídá jeden graf, přičemž vodorovná osa nese sledované roky, svislá rámcové počty ulovených kusů. Grafy jsou dvojího typu. Jedním jsou spojnicové grafy zachycující vývoj lovu. Každý takový graf má samostatnou linku pro oblast Čech, Moravy a Slezska. Pro představu přikládám část grafu sledujícího situaci s lovem bažantů.

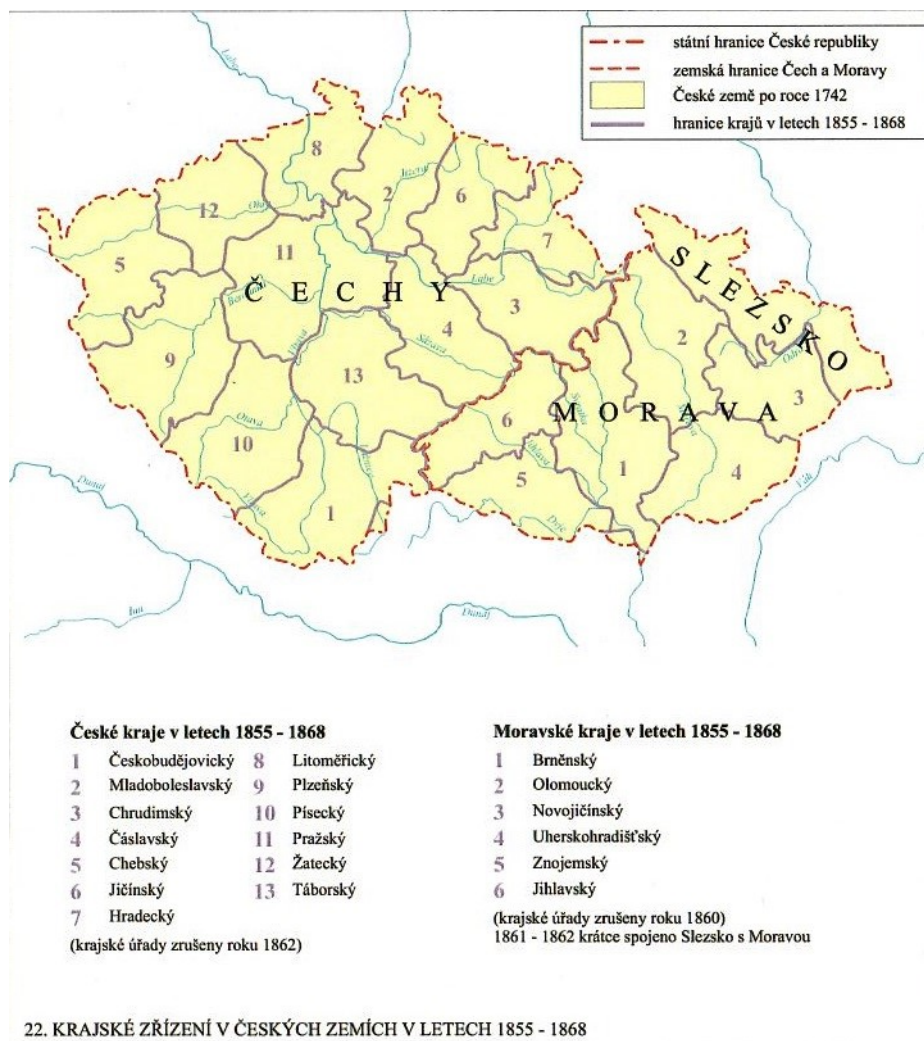

Druhým typem jsou grafy sloupcové, které byly zařazeny pro možnost porovnávání. Roky zde nejdou přímo za sebou, ale ke každému roku zkoumaného období (modrý sloupec) je přidán odpovídající rok o sto let později s vlastním počtem ulovených kusů (oranžový sloupec). Údaj za rok přitom odpovídá součtu zastřelených zvířat ze všech tří sledovaných oblastí.

Pro lepší představu přikládám také mapy z knihy Evy Semotanové s vyjmenovanými kraji a nákresem sledovaného území. Z map je patrné, že území je velmi podobné dnešním hranicím ČR. Rozdíl, který není na mapách patrný, je v oblasti Těšínska a Hlučínska. Hlučínsko bylo přiděleno ke Slezsku v roce 1919 a část Těšínska byla ztracena v roce 1920.

3.1 Metodika pro použití dat při práci se studenty

Praktická část této diplomové práce bude probíhat na střední škole a jejím cílem je zjistit, jak studenti reagují na statistické údaje, zda jsou s nimi schopni pracovat a zda mají základní povědomí o myslivosti. Celý program by zabíral cca 2 vyučovací hodiny (45 min), přičemž by byla dodržena přestávka. Obě hodiny by probíhaly formou výkladu a skupinové práce. Studenti by byli rozděleni do skupin maximálně po čtyřech a dostali by 3 pracovní listy, které jsou přílohou této práce. Každý list je vytvořen k jednomu ze sledovaných druhů zvířat. Problematika by studentům byla přednesena formou výkladu doplněného o prezentaci v programu PowerPoint. Během výkladu by byl studentům dáván prostor na vypracovávání otázek souvisejících s právě probíraným tématem. Stejný pracovní list by tak byl ve třídě současně vyplňován několikrát, což poskytuje na závěr prostor pro porovnání odpovědí mezi skupinami a možnost vysvětlit si problém studenty mezi sebou. Při výkladu by byl kladen důraz na základní znalosti z oblasti biologie a dějepisu, jako je rozpoznávání jednotlivých druhů zvířat nebo orientace v posloupnosti historických událostí. Práce se studenty na střední škole bude díky znalostem obecně snazší a také se obávám, že práce se statistickými údaji a grafy by mohla být pro žáky na základní škole příliš náročná. Samozřejmě se může ve třídě objevit problém s nekázní, ale pokud uvažujeme, že program bude zařazen mimořádně, je možné předpokládat, že studenti budou více soustředění a zaujatí. Na konci druhé hodiny budou pracovní listy kontrolovány společně s přednášející pro lepší pochopení a správné odpovědi by následně měly v nejlepším případě vést ke společné diskusi nad problematikou lovu zvěře a jejího vývoje. Je možné, že téma se studentů dotkne i po emocionální stránce, takové reakce budou při diskusi také vítány. Na závěr přidávám oblasti z rámcového vzdělávacího programu, pod které by aktivita mohla být zařazena.

1. Matematika:

- Práce s daty, kombinatorika, pravděpodobnost
 - diskutuje a kriticky zhodnotí statistické informace a daná statistická sdělení
 - reprezentuje graficky soubory dat, čte a interpretuje tabulky, diagramy a grafy, rozlišuje rozdíly v zobrazení obdobných souborů vzhledem k jejich odlišným charakteristikám

2. Dějepis

- Úvod do studia historie
 - charakterizuje smysl historického poznání a jeho povahu jako poznání neuzavřeného a proměnlivého
 - rozlišuje různé zdroje historických informací, způsob jejich získávání a úskalí jejich interpretace
- Počátky novověku
 - posoudí postavení českého státu uvnitř habsburského soustátí a analyzuje jeho vnitřní sociální, politické a kulturní poměry

3. Přírodopis

- Biologie živočichů
 - pozná a pojmenuje (s možným využitím různých informačních zdrojů) významné živočišné druhy a uvede jejich ekologické nároky
 - posoudí význam živočichů v přírodě a v různých odvětvích lidské činnosti
 - charakterizuje pozitivní a negativní působení živočišných druhů na lidskou populaci
 - charakterizuje základní typy chování živočichů
 - zhodnotí problematiku ohrožených živočišných druhů a možnosti jejich ochrany

4. Průřezové téma

- Environmentální výchova

4 Záznamy o lovu zvěře

4.1 Sledované druhy

V této části budou postupně uvedeny vybrané druhy zvěře. Ke každému uvádím popis vzhledu, základní údaje o potravě, životním cyklu a také vybrané informace o historii lovu daného druhu. Vzhledem k zaměření této diplomové práce je u každého druhu uvedena také doba lovu. Pro přehlednost je zařazena tabulka s přehledem na závěr kapitoly.

4.1.1 Jelen evropský (*Cervus elaphus*)

Sudokopytník hnědavého až načervenalého zbarvení, dosahující hmotnosti 120 – 180 kg. Vyznačuje se širokou dopředu se zužující hlavou a těžkopádnou postavou¹⁴⁷. Tento druh se ostrůvkovitě vyskytuje v Eurasii, jihovýchodní Asii a severní Africe. V ČR mimo oborové chovy, můžeme jelena najít v zalesněných částech hor a vrchovin nebo v lužních lesích¹⁴⁸. Co se týče způsobu života, po většinu roku žijí jeleni a laně odděleně ve skupinách. Skupinu laní vodí starší z nich a součástí takové skupiny jsou také mladí jedinci a kolouši. Tlupy jelenů postrádají dobrovolnou podřízenost, kterou mají laně k vedoucí samici. Ve skupině samců panuje neustálé napětí a objevuje se dokazování nadřazenosti. Na počátku léta se styl potyček mění a často dochází k přetlačování parožím. Jeleni se pasou večer či brzy ráno. Během dne odpočívají. Součástí jejich potravy jsou byliny, pupeny, listy, na podzim také žaludy, kaštiny či bukvice. Velice známým životním projevem tohoto druhu a dalších jelenovitých je parožení, tedy každoroční shození starých parohů. Parohy jsou kostní útvary rostoucí z čelních výrůstků zvaných pučnice a během růstu jsou vyživovány kůží zvanou lýčí. Jelen evropský paroží shazuje v polovině března. V období od března do července pak roste paroží nové a zpravidla silnější. Celý proces je řízen hormony. Jakmile paroh doroste odumírá lýčí, kterého se pak jelen zbavuje odíráním o stromy, tomuto chování se říká vytloukání. Paroží slouží, kromě řešení situací týkajících se hierarchie, také k obraně. Dokladem toho je provázanost cyklu shazování paroží a životního cyklu vlků, kteří jeleny loví¹⁴⁹.

Březost u laní trvá 231 – 238 dní a rodí se zpravidla jen jeden kolouch. Laň se během porodu odděluje od skupiny a ihned po porodu označí mládě výměšky slzníků. Toto pachové

¹⁴⁷ ANDĚRA, Miloš a Ivan HORÁČEK. Poznáváme naše savce. 2., přeprac. vyd. Ilustroval Jan HOŠEK, ilustroval Jana ROŽÁNKOVÁ. Praha: Sobotáles, 2005. str. 200

¹⁴⁸ ANDĚRA, Miloš a Ivan HORÁČEK, 2005. str 201

¹⁴⁹ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 162

označení pomáhá udržet vztah mezi laní a kolouchem. Jelení říje, která dala také název měsíci říjnu, přichází koncem září. V této době se také rozpadají jelení tlupy. Místo říje určuje tlupa laní, která se zdržuje na místech s dostatkem potravy pro kolouchy. Začátkem září se hlavní jeleni začínají ozývat známým troubením. Hlavní jelen stráží tlupu laní před jinými samci, troubí a válí se v bahně na tzv. kališti. Během říje také téměř nepřijímá potravu, takže je pro něj říje vyčerpávajícím obdobím¹⁵⁰.

Lov jelenů byl zábavou králů. Možná i proto, že jeleni svým vzhledem opravňují k označení králů lesa. Hlavními zbraněmi pro lov byl zprvu luk a oštěp, často mohla pomoci i tenata a lovečtí psi. Na rozdíl od černé zvěře, která se pomocí oštěpu lovila, u vysoké zvěře sloužil oštěp pouze k ukončení života uštvaného zvířete. Dále se užívalo všemožných pastí od padacích jam, po chytací ohrady s různou konstrukcí vchodu. Již zmiňovaní panovníci zvěř lovili při jezdecké štvanicí. Tomuto způsobu lovu holdovali panovníci z rodu Přemyslovců i Lucemburků. Slavným pro svou loveckou vášeň je například Václav IV., pro kterého byl lov únikem od problémů v říši. Po smrti tohoto panovníka končí také období štvanic a zájem o lov obecně slábne, kvůli husitským válkám. Koně se do lovu vrací až v 17. století s příchodem lovu parforních.

Důležitým momentem v dějinách lovu jelenů je příchod Habsburků jako panovnického rodu na naše území. Ti importovali z Tyrolska vášeň pro budování sbírek trofejí, jako připomínku lovecké úspěšnosti. K tomu se jelení parohy znamenitě hodily. V té samé době se prosazují střelné zbraně jako lovecké náčiní. Také musíme uvést další z pomůcek pro lov vysoké zvěře, a to lovecké plachty¹⁵¹. Ty se dostávají do loveckého povědomí v době vlády Habsburků, kteří na rozdíl od renesanční šlechty lov vysoké zvěře téměř adorovali. Plachty měly kompenzovat nedokonalost tehdejších palných zbraní. Zvěř se nahnala do prostoru obehnaného plátny, po nárazu do nich zpanikařila a jak se zvíře snažilo otočit a vrátit k místu, kudy přišlo, bylo snadnější ho zastřelit. Dalším nově zavedeným způsobem lovu jelenů byla vodní honba, kdy se jeleni nahnali do vody a byli stříleni z břehů nebo z loděk. Vysoká se však nejen lovila, ale také chovala, koneckonců jeleni byli prvním druhem, pro který se budovaly obory. Koncem 18. století se zhoršuje stav lesů a míst pro život jelení zvěře ubývá. Začíná se také mnohem víc sledovat drobná lovná

¹⁵⁰ ANDĚRA, Miloš a Vladimír HANZAL. Atlas rozšíření savců v České republice. Praha: Národní muzeum, 1995.

¹⁵¹ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 172

zvěř, ale jeleni zůstávali dál v oborách. Ve století 19. se měnila především legislativa, a to vedlo například ke změnám v rozloze honiteb. Po druhé světové válce se počty jelenů zvýšily a rozšířily se i do regionů, kde dříve dlouhodobě nebyli. S tím však bohužel souvisí i negativa, především škody způsobené okusem sazenic či loupáním kůry. Oloupané stromy trpí červenou hnilobou a okus brání ve vývoji mladým stromkům¹⁵². Lesům by rozhodně prospělo snížení počtu zvířat, ale rozhodně nejde jen o populaci jelenů. Lov jelenů je povolen od 1.7. do 31.1. (jelen), 1.8. – 31.1. (laň), 1.1. – 31.12. (zvěř do stáří dvou let)¹⁵³.

Jelen se dostal také do pověr a pověstí. Jedna vysvětluje přebarvování jelenů, které má být způsobeno požíváním hadů a jejich následným vyvrhováním. Jed tak jelena nezabije, pouze omladí a dojde ke změně barvy srsti. Další z pověr říká, že si jeleni barví paroží na místech, kde jsou uhlířské milíře. Stejně jako například u lišek, i části těl jelenů se používaly v lidovém léčitelství. Pálené paroží se po rozemletí užívalo podobně, jako živočišné uhlí. Prášek ze zubu jelena, naložený v octu měl zastavit krvácení. Mladé paroží naložené v lihovině pomáhalo proti hadímu uštknutí¹⁵⁴.

A jedna zajímavost na závěr. V zámeckých oborách se můžeme setkat s bílými jeleny. Nejedná se o albíny, ale o vyšlechtěnou barevnou variantu patřící do rasového okruhu jelena kavkazského. Možným vysvětlením bílého zbarvení je také tzv. leucismus, tedy druh snížené pigmentace. Při leucismu dochází ke ztrátě všech druhů kožních pigmentů, nejenom melaninu. Dalším důkazem, že se nejedná o albíny může být barva očí, která je u těchto jelenů modrá. Díky této zvláštnosti se bílí jeleni dostali také do lidových pověr, které říkají, že pokud se dívka podívá do modrých očí bílého jelena, do roka se vdá. Obecně bylo setkání s bílým jelenem považováno za předzvěst štěstí. Dodnes můžeme toto najít ve snářích, kde je bílý jelen spojován s úspěchem v zaměstnání nebo dlouhým věkem. Bílí jeleni se na naše území dostávají v roce 1723 coby korunovační dar Karlu VI. od ruského cara Petra Velikého¹⁵⁵. Darováno bylo celkem šest zvířat, která byla umístěna v lesích kolem Brandýsa nad Labem. Jediná zmínka o uloveném bílém jelenovi pochází z panství Lysá nad Labem, kde měl být jeden kus zastřelen hrabětem Šporkem. Za tento čin hrabě následně zaplatil

¹⁵² ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 184

¹⁵³ Doby lovu zvěře. Myslivost [online]. [cit. 2020-03-16]. Dostupné z: <https://www.myslivost.cz/Informace-pro-myslivce/Doby-lovu-zvere>

¹⁵⁴ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 182

¹⁵⁵ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 185

pokutu 5 000 dukátů. Dnes se s těmito krásnými zvířaty můžeme setkat v oboře v Žehušicích nebo v oboře Žleby.

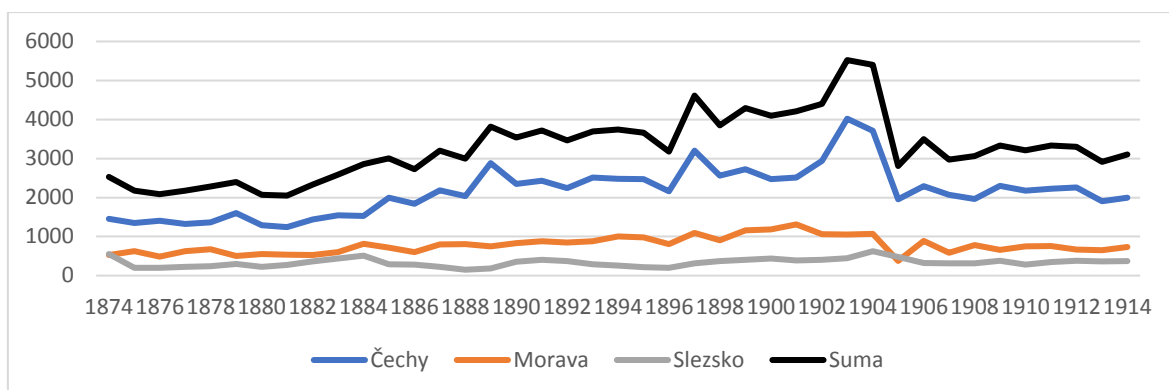
Nyní přejděme k údajům získaným výzkumem.

Tabelární přehled úlovků v intervalu let 1874 až 1914

	Čechy	Morava	Slezsko	Suma
1874	1455	525	550	2530
1875	1349	628	198	2175
1876	1409	484	196	2089
1877	1324	624	228	2176
1878	1365	679	237	2281
1879	1600	501	301	2402
1880	1287	555	228	2070
1881	1243	534	273	2050
1882	1439	525	367	2331
1883	1548	603	439	2590
1884	1526	817	511	2854
1885	1997	713	292	3002
1886	1844	600	283	2727
1887	2189	796	221	3206
1888	2041	805	151	2997
1889	2886	746	182	3814
1890	2348	833	354	3535
1891	2432	882	408	3722
1892	2245	845	372	3462
1893	2516	883	294	3693

1894	2481	1005	255	3741
1895	2469	980	216	3665
1896	2164	811	199	3174
1897	3203	1093	317	4613
1898	2565	909	376	3850
1899	2728	1159	406	4292
1900	2475	1185	435	4095
1901	2512	1312	386	4210
1902	2936	1061	402	4399
1903	4020	1056	446	5522
1904	3708	1068	625	5401
1905	1954	376	476	2806
1906	2288	888	323	3499
1907	2072	584	313	2969
1908	1963	786	316	3065
1909	2296	657	384	3337
1910	2179	748	284	3211
1911	2228	755	347	3330
1912	2259	665	377	3301
1913	1906	651	361	2918
1914	1999	737	371	3107

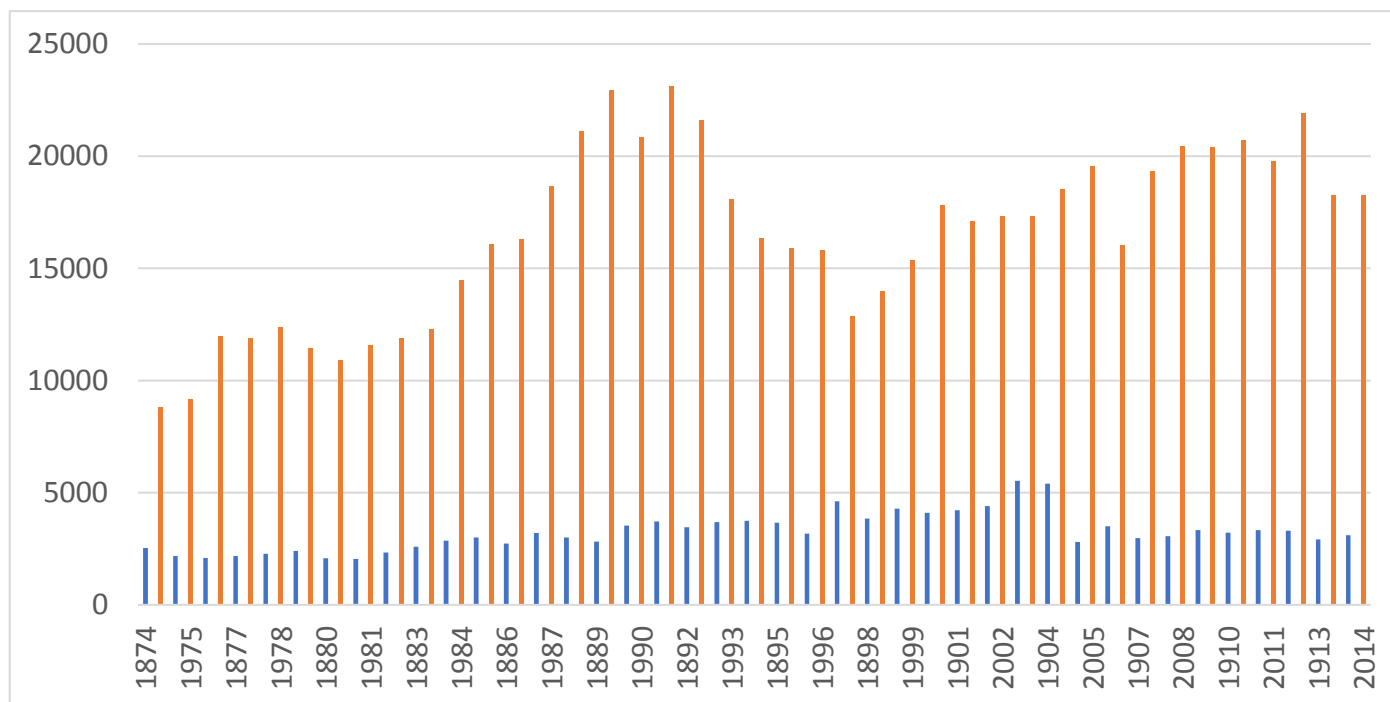
Grafický přehled úlovků v intervalu let 1874 až 1914

Početnost ulovených jelenů na celém současném území ČR ve výkazech osciluje mezi minimem 2050 (1881) a maximem 5522 (1903). Ve statistice jsou zachyceny úlovky jelenů, laní i kolouchů, a nejsou rozlišeny. Zároveň nejsou rozlišeny úlovky v oborách a ve volnosti, což interpretaci znesnadňuje. Poznamenejme, že Rakousko jako právní stát dlouhodobě garantovalo náhradu škod způsobených zvěří majitelům drobných polností, tyto škody působené jelenem jsou dlouhodobě vysoké. To vedlo šlechtické majitele k uzavírání jelenů do obor, v nichž byla jelení zvěř zároveň lépe chráněna před potenciálními pytláky. Další vadou interpretovaných statistických údajů je mezernatost údajů ze Slezska. Ty byly v liniích nahrazeny průměry okolních údajů, pro přehlednost a možnou budoucí náhradu dohledanými čísly jsou vyznačeny modře.

Průměrný úlovek v intervalu let 1874 – 1914 byl na celém území 3273 kusů. V Čechách 2157, na Moravě 782, ve Slezsku 334. Protože se správa našeho území měnila sérií územně správních reforem, k porovnání jsou vhodná pouze celková čísla. Průměr odlovu v intervalu let 1974 – 2014 je 16542, je tedy zhruba pětkrát vyšší. Je pozoruhodné, jak významné zvýšení početnosti byly lesy České republiky schopné absorbovat, bylo by ale pošetilé předpokládat, že se to obešlo bez významných a místy fatálních ekonomických ztrát.

Grafické porovnání úlovků v intervalu 1874 až 1914 a v intervalu 1974 až 2014

Tabelární přehled úlovků v intervalu let 1974 až 2014

1974	8810
1975	9180
1976	11978
1977	11886
1978	12375
1979	11438
1980	10881
1981	11560
1982	11890
1983	12262
1984	14453
1985	16077
1986	16285
1987	18641

1988	21122
1989	22947
1990	20849
1991	23108
1992	21584
1993	18078
1994	16332
1995	15877
1996	15798
1997	12866
1998	13974
1999	15357
2000	17796
2001	17082

2002	17312
2003	17312
2004	18503
2005	19537
2006	16032
2007	19313
2008	20426
2009	20403
2010	20706
2011	19776
2012	21919
2013	18241
2014	18245

4.1.2 Prase divoké (*Sus scrofa*)

Také zvané zvěř černá. Jedná se o naši původní zvěř. Zvíře má robustní, jakoby stlačené tělo, se širokým krkem a mohutným hrudníkem. Nohy jsou poměrně krátké. Na konci hlavy se nachází pohyblivý rypák, který je podepřen rypákovou kostí. Ocas je krátký se štětičkou černých chlupů na konci¹⁵⁶. Jsou to všežravci, kteří se živí především rostlinami. V zimě černá zvěř ryje a požírá kořínky a hlízy. Na podzim sbírají prasata žaludy a bukvice. Když je možnost, černá zvěř se pase na travinách a pícninách. Mezi živočichy, kterými se prasata živí patří hraboši, slimáci a různé larvy nebo kukly hmyzu. Období říje nastává v listopadu a končí v lednu. Samci zápasí o samice, což se děje především v noci. Bachyně jsou březí 4 měsíce a rodí 3 – 9 žlutě pruhovaných selat od března do května¹⁵⁷. Díky těmto vlastnostem se černá zvěř velmi rychle množí. Pozitivní vliv na množení prasat měl také snižující se počet vlků. Po vymizení vlka slouží k redukci populace především lov, který je velmi starou záležitostí.

O lovu prasat se zmiňuje už řecký autor Xenofon nebo nám bližší Kosmas, který vypravuje historku o biskupu Šebířovi, členu družiny knížete Oldřicha. K lovu černé zvěře je nutné uvést, že střelné zbraně zmiňované v úvodu práce a také u dalších druhů, nebyly dost silné na to, aby zvířata skolily, proto hlavní roli při jejich lovu hráli psi a lidé s oštěpy. Později se k lovu prasat využívalo tenat. Lov se také přesunul do uzavřených prostor, nejvíce v 18. století, poté co se na našem území objevily obory pro černou zvěř. Chov černé zvěře je však o něco starší s padá do poloviny 17. století. Po skončení třicetileté války byla černá zvěř chována ve volnosti pro obveselení šlechty. Prasata byla v té době často i přikrmována, aby neodcházela do cizích revírů. Jejich přítomnost sebou však nesla i negativní dopady, především ničení polí poddaných. V době Marie Terezie a později Josefa II. byl zákon upraven patenty. Bylo nařízeno hrazení škod a mimo obory bylo dovoleno černou zvěř hubit i poddaným, jako každou jinou škodnou¹⁵⁸. Stavby černé zvěře ve volnosti se opravdu během nadcházejících let podařilo zredukovat. Kromě běžného lovu to bylo zapříčiněno také stále trvající oblibou štvanic na černou zvěř, zde můžeme najít zmínky o německých dogách, které měly šanci přežít střety s prasaty. Štvanice se konaly v uzavřených arénách, ale pro potřeby takové události bylo nutné nachytat zvěř ve volné přírodě. V 19. století tento typ štvanic

¹⁵⁶ ANDĚRA, Miloš a Ivan HORÁČEK, 2005. str 198

¹⁵⁷ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 218

¹⁵⁸ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 220

vymizel. Doba romantismu dávala přednost lovu, který připomínal volnost. Na našem území byla však černá zvěř mimo obory stále vyhubena. Změna nastává ve století 20., přesněji po druhé světové válce, kdy se černá zvěř rozšiřuje a zanedlouho pokryje celé území Čech. Důvodem mohly být útky zvířat z nezajištěných obor¹⁵⁹. Pro takový druh, který má navíc mezi základními vlastnostmi, rychlé množení, pohyb na dlouhou vzdálenost a schopnost se živit mnoha druhy potravy, nebylo obtížné ve volné přírodě přežít. Počty černé zvěře dále narůstají, což je spojeno, jako u dalších uvedených druhů se škodami na polích. Prase divoké se stejně, jako výše zmíněný jelen dostalo do pověstí. Tou nejznámější je bezesporu pověst o Bivojovi z cyklu Starých pověstí českých. V textu pověsti se můžeme setkat jak s popisem zvířete, tak také se stylem, jakým bylo zabito a opět se nám tu dostává na scénu zabití oštěpem¹⁶⁰. Černá zvěř je však provázána s myšlením lidí také díky děsivým zprávám o napadeních, které proběhly tiskem v nedávné době. K tomu však můžeme uvést, že napadení černou zvěří je mnohem vzácnější než například střet s ní v automobilu. Ještě mladší zprávou, která proběhla médií v roce 2017, byla informace o výskytu onemocnění zvaného africký mor prasat. To se šířilo mezi volně žijící černou zvěří. Toto onemocnění, které není přenosné na člověka, je způsobeno DNA virem. Virus se nachází v krvi, vnitřních orgánech a všech sekretech. Nemocné zvíře může okamžitě uhynout bez vnějších příznaků. Pokud se jedná o akutní průběh nemoci, objevuje se vysoká horečka, malátnost, ztížené dýchání, omezení příjmu potravy, zvracení nebo krvácení. Při chronické formě jsou příznaky mírnější. Určité procento prasat může nákazu přežít, lék v dnešní době však neexistuje a prevence onemocnění je tak značně obtížná. Zdrojem nákazy ve volné přírodě jsou především kadávery nakažených prasat, ale mohou to být i například neošetřené trofeje či zbytky vývrhů po lovu. Největším rizikem šíření v poslední době je člověk a s ním související mezinárodní obchod a cestování. Celkově bylo na našem území potvrzeno 230 pozitivních případů onemocnění u divokých prasat. Všechny případy souvisí s oblastí Zlínska¹⁶¹.

¹⁵⁹ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 224

¹⁶⁰ JIRÁSEK, Alois. Staré pověsti české. Ilustroval Mikoláš ALEŠ. Praha: Cesty, 1999. str. 21

¹⁶¹ Africký mor prasat (AMP). Státní veterinární správa [online]. [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: <https://www.svscr.cz/zdravi-zvirat/africky-mor-prasat-amp/>

Dnes je černá zvěř rozšířena ve velké části Evropy a Asie. Obývá však také severní Afriku, Jávu, Sumatru, Japonsko a dále bylo vysazeno v USA a Argentíně¹⁶². Doba lovu je stanovena od 1.1. do 31.12¹⁶³.

Tabelární přehled úlovků v intervalu let 1874 až 1914

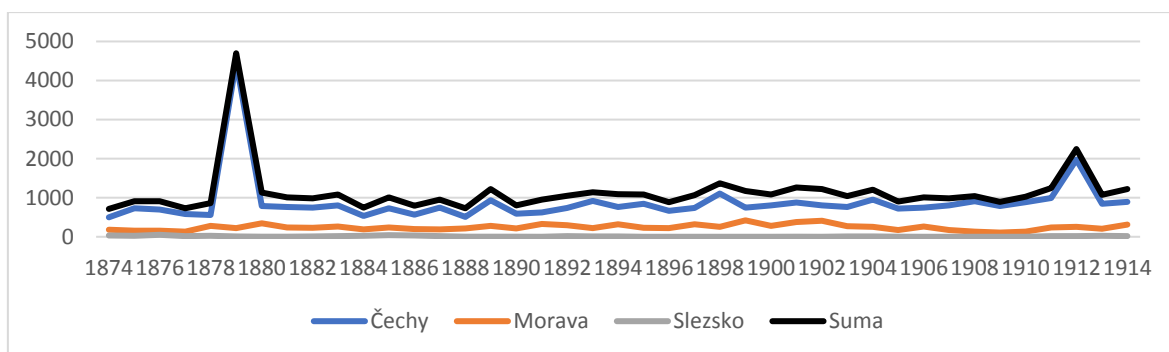
	Čechy	Morava	Slezsko	Suma
1874	499	179	36	714
1875	730	156	24	910
1876	701	159	51	911
1877	586	131	16	733
1878	560	282	22	864
1879	4470	221	7	4698
1880	788	343	3	1134
1881	763	241	3	1007
1882	746	231	6	983
1883	802	265	16	1083
1884	533	187	25	745
1885	727	241	40	1008
1886	565	199	35	799
1887	749	187	19	955
1888	508	216	3	727
1889	939	278	3	1220
1890	587	218	3	808
1891	620	327	4	951
1892	738	300	14	1052
1893	915	219	9	1143

1894	765	323	6	1094
1895	843	234	4	1081
1896	667	219	4	890
1897	742	318	3	1063
1898	1107	257	3	1367
1899	748	421	3	1172
1900	800	279	3	1082
1901	875	381	3	1259
1902	806	408	4	1218
1903	763	270	7	1040
1904	948	253	6	1207
1905	726	173	3	902
1906	744	264	4	1012
1907	806	172	4	982
1908	909	130	4	1043
1909	786	108	4	898
1910	882	136	4	1022
1911	995	240	14	1249
1912	1979	252	18	2249
1913	845	208	23	1076
1914	894	310	16	1220

¹⁶² ANDĚRA, Miloš a Ivan HORÁČEK, 2005. str 199

¹⁶³ Doby lovu zvěře. Myslivost [online]. [cit. 2020-03-16]. Dostupné z: <https://www.myslivost.cz/Informace-pro-myslivce/Doby-lovu-zvere>

Grafický přehled úlovků v intervalu let 1874 až 1914.

Právě interpretace početnosti prasete divokého ve zkoumaných statistikách je nesnadná, a vlastně i nemožná bez znalosti historických a biologických konsekvencí.

Volný chov prasete divokého totiž byl na základě Loveckého patentu Josefa II. z roku 1786 zcela zakázán. Ten se černou zvěří zabýval ve více paragrafech, zejména ale v § 3 stanovil: *Černá zvěř (divoká prasata) smí být chována jen v uzavřených a proti jakémukoliv úniku dobře zajištěných oborách. Jestliže je divočák zastižen mimo oboru, tehdy jest komukoliv v kteroukoliv roční dobu povoleno divočáka, stejně jako vlky, lišky nebo jinou škodnou dravou zvěř, zastřelit nebo jinak složit. Jestliže by se držitel revíru nebo myslivci protivili, pak nechť musejí složit 25 dukátů a všechny škody způsobené uniklým zvířetem nahradit.*

Zmínku nepochybně vztáženou k černé zvěři obsahoval také § 12. *Divoká zvěř se také smí jakýmkoli způsobem vyhánět z polí, luk a vinogradů. Za divoká zvířata, která se přitom zraní nebo uhynou, nepřipadá vlastníku honitby žádná náhrada.*

Divoké prase bylo v českých zemích následně zcela vyhubeno, veškeré úlovky tedy nutně pocházely z obor, s řídkými výjimkami ze zajetí uniklých jedinců. Vynecháme-li epizodní výskyty ve volnosti, vzniklé úniky, dostávala se divoká prasata do Slezska a na Moravu z Horních Uher, tedy dnešního Slovenska, kde Josefský dekret, zakazující chov ve volnosti, nebyl dodržován. Jen těžko zjistíme, zda tomu bylo proto, že v lesnatých oblastech Karpat prase nebylo technicky možné vyhubit, nebo šlo dlouhodobý projev politického vzdoru Uhrů vůči Vídni. Každopádně zákaz chovu ve volnosti respektovaly veškeré právní normy platné v českých zemích až do roku 1948, kdy 1. ledna vstoupil v platnost nový Zákon o myslivosti, který dodržení zákazu chovu ve volnosti nežádal.

V právní normě posléze platné na Moravě (míněná Zákon honební pro Markrabství Moravské z roku 1895, který vstoupil v platnost roku 1896) šel zákonodárce dokonce ještě

dál než Josef II. a stanovil možnost tzv. volné okupace úlovku takto: § 60 *Na svobodě postižené medvědy, vlky, rysy, divoké kočky a zvěř černou dovoleno jest každému kdykoli chytiti, usmrtili a tím jich pro sebe nabýti.*

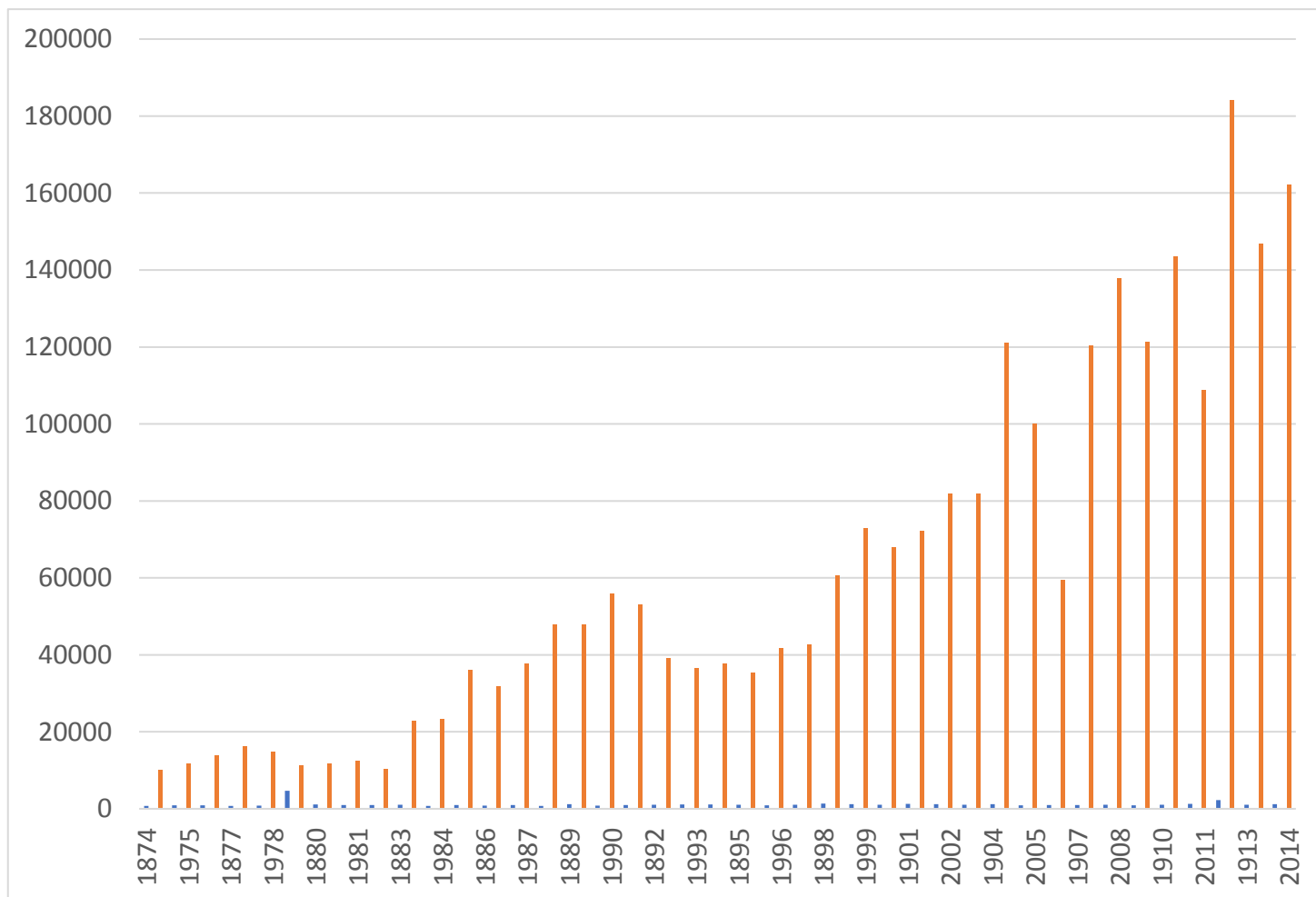
Početnost ulovených divokých prasat tedy nutně souvisela s početností obor, přičemž ne každá obora nutně sloužila k chovu divokých prasat. Početnost osciluje kolem 1000 úlovků do roka. Podivný je výkyv počtu v roce 1879, který je vysvětlitelný buď numerickou chybou, nebo likvidací několika oborních chovů. Vysvětlení tedy chybí nebo je spekulativní. Kladný výkyv roku 1912 je vysvětlitelný podobně nesnadno. Poznamenejme, že chov prasat v oborách byl do značné míry závislý na příkrmování, a bylo tedy žádoucí ulovit mladé jedince v podzimní lovecké sezoně, zatímco starší chovné bachyně ponechat, k tomu příslušné množství kanců (rozhodně méně, než bachyní). Optimální počet byl oborníkovi ze zkušenosti znám.

Nízké udávané úlovky ze Slezska mohly být způsobeny nepřítomností obor pro černou zvěř ve Slezsku. Obor bylo ve Slezsku obecně málo, je udáván počet 5 oborních zařízení k roku 1875 (oproti 317 zařízení v Čechách a 28 zařízení na Moravě). Doklady o chovu prasete ve Slezsku se prozatím nepodařilo dohledat, a skutečně tedy není vyloučené, že zde prasata nebyla chována. Pak by ovšem vykázané úlovky pocházely kompletně z úlovků prasat, která překonala dnešní česko-slovenskou hranici. Prasata obdobně pronikala i na Moravu. Z roku 1935 cituje Komárek (1945) statistiku, která prasata ulovená ve volnosti a v oborách rozlišuje. Z celkového počtu 442 kusů bylo v oborách složeno 419 kusů.¹⁶⁴ Pro účely předkládané diplomové práce jsem proto vakanty ve statistice úlovků ze Slezska nahradila průměry mezi sousedními uvedenými čísly, což v tabulce označuji modrou barvou. Je totiž maximálně nepravděpodobné, že by prasata přes hranici překonávala pouze některé roky v jakýchsi invazních vlnách. S ohledem na dynamický nárůst početnosti úlovků divokých prasat v druhé polovině XX. století je v podstatě neuvěřitelné, že naši předkové dokázali dlouhodobě dodržet zákon o zákazu volného chovu dlouhodobě a v podmínkách plně prostupné hranice.

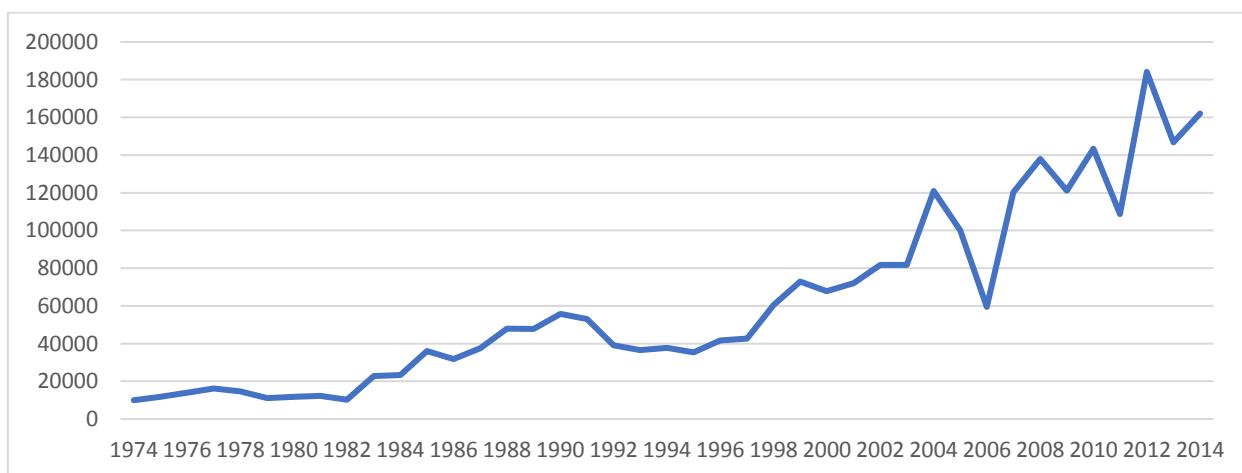
Průměrný úlovek v intervalu let 1874 – 1914 byl na celém území 1136 kusů. V Čechách 882, na Moravě 242, ve Slezsku 12. Průměr odlovu v intervalu let 1974 – 2014 je 62018, je tedy zhruba 54 krát vyšší.

¹⁶⁴ KOMÁREK, Julius. Myslivost v českých zemích. Praha: Čin, 1945. Živá věda. Str. 152

Grafické porovnání úlovků v intervalu 1874 až 1914 a v intervalu 1974 až 2014

Grafický přehled úlovků 1974 až 2014

Tabelární přehled úlovků v intervalu let 1974 až 2014

1974	9948
1975	11763
1976	13893
1977	16104
1978	14647
1979	11103
1980	11773
1981	12341
1982	10233
1983	22790
1984	23251
1985	36048
1986	31722
1987	37563

1988	47883
1989	47817
1990	55812
1991	53010
1992	39168
1993	36565
1994	37 750
1995	35312
1996	41604
1997	42585
1998	60573
1999	72949
2000	67858
2001	72061

2002	81757
2003	81757
2004	121002
2005	100030
2006	59 496
2007	120 329
2008	137 898
2009	121 185
2010	143 378
2011	108 789
2012	184 144
2013	146 705
2014	162 150

4.1.3 Jezevec lesní (*Meles meles*)

Je řazen k šelmám kunovitým, ale jeho životní styl odpovídá spíše medvědovitým. Jedná se o poměrně velké šelmy, před zimním spánkem dosahují hmotnosti až 20 kg. Zvíře má protáhlou hlavu bílé barvy s černými pruhy. Tělo je zavalité, na nízkých končetinách. Chodidla jsou lysá s dlouhými drápy¹⁶⁵. Jezevci žijí v norách, nejčastěji na skalnatých územích v lesích¹⁶⁶. Během podzimu si jezevci snášejí do nory listí, ze kterého si staví zimní místo ke spánku. Ke každé noře přiléhá velké teritorium, které si jezevec brání. Jezevci jsou samotáři, ale páry tvoří na celý život. Jedinci spolu nesdílejí noru a schází se pouze v létě, v době říje. U samic probíhá utajená březost, mláďata se rodí v únoru až dubnu a po pěti měsících se osamostatňují¹⁶⁷. Celý den tráví jezevci v norách a za potravou vyráží v noci. Živí se vyhrabanou potravou, brouky, larvami hmyzu, mláďaty myší a snad i králíků. Další složkou potravy jsou semena a ovoce¹⁶⁸. V zimě se jezevec ukládá, jak bylo řečeno, k zimnímu spánku. Nejedná se však o spánek pravý a jezevec několikrát za zimu vstává, jeho tep ani tělesná teplota se nemění.

Jezevci byli loveni pro maso, kůži a sádlo. Kůže se používala na lovecké brašny. Srst sloužila k výrobě štětců. Zvěřina byla dobře použitelná pouze u mladých kusů. Nejvzácnější tak zůstává sádlo, které se používalo kromě kuchyně jako lidové léčivo, k mazání bolavých míst. Jezevci byli loveni do sítí anebo mohl při lovu pomoci pes. Norování jezevců je však mnohem složitější než u lišek. Jezevci se psům brání, a proto se lov často měnil na vykopávání. Možné bylo jezevce také vykuřovat. V 19. století, když došlo k rozvoji chovu lovné zvěře, stal se jezevec pronásledovanou škodnou. Neexistovala už jen vyhrazená doba lovu, ale jezevec se mohl lovit kdykoliv. Toto se změnilo roku 1870, kdy byl jezevec zařazen mezi chráněnou zvěř podle „Zákona o ochraně několika druhů zvířat zemědělského užitečných“¹⁶⁹.

Dnes se situace opět zhoršuje, jezevec se smí lovit na území bažantnic, kterých však stále přibývá a tím mizí chráněné území pro jezevce. Drobnou úlevou pro tento druh je nařízení z roku 1980, které zakázalo používat jezevce při zkouškách psů norníků. Populace

¹⁶⁵ ANDĚRA, Miloš a Ivan HORÁČEK, 2005. str 180

¹⁶⁶ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 275

¹⁶⁷ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 276

¹⁶⁸ MATYÁŠTÍK, Tomáš, Libor ŘEHÁK a Vítězslav BIČÍK. Jezevec lesní: jeho biologie a význam v ekosystému. Praha: Venator, c2000. str. 70

¹⁶⁹ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 277

však byla opět postižena při plynování nor, které organizovali veterináři ve snaze vyřešit vzteklinu lišek. Na našem území jezevec není vzácný, ale může se tak zdát, protože není snadné ho zahlédnout. Nevyskytuje se pouze v bezlesých nížinách, kde je rozvinutá zemědělská velkovýroba, v oblastech s vysokou hladinou spodní vody nebo ve vysokých horách¹⁷⁰. Lov jezevců je povolen od 1.9. do 30.11. ale v době lovu mohou být stanoveny výjimky¹⁷¹.

Tabelární přehled úlovků v intervalu let 1874 až 1914

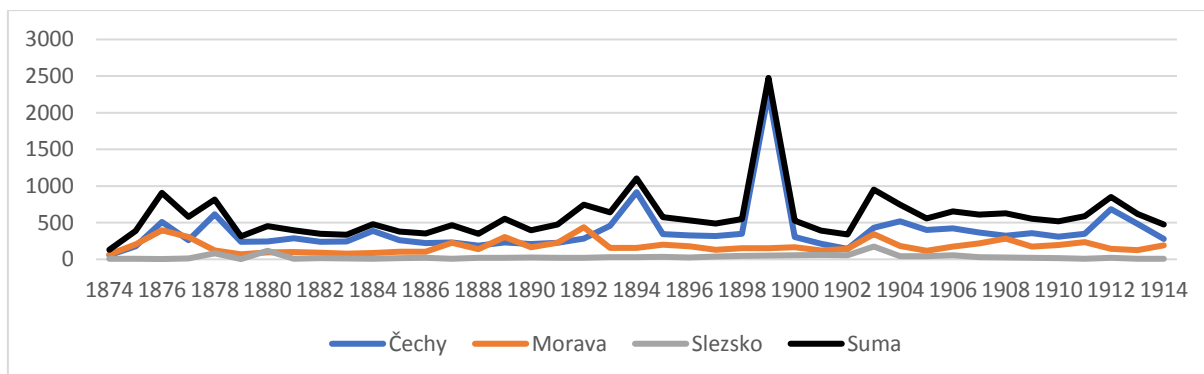
	Čechy	Morava	Slezsko	Suma
1874	57	66	8	131
1875	176	206	6	388
1876	509	395	4	908
1877	263	303	14	580
1878	614	122	80	816
1879	240	69	5	314
1880	243	93	119	455
1881	289	99	9	397
1882	240	92	18	350
1883	244	78	13	335
1884	388	86	7	481
1885	259	103	15	377
1886	224	104	23	351
1887	231	226	10	467
1888	188	140	19	347
1889	229	306	20	555
1890	208	165	24	397
1891	225	227	21	473
1892	285	438	23	746
1893	457	155	28	640

1894	917	158	30	1105
1895	343	202	32	577
1896	327	179	27	533
1897	317	129	41	487
1898	350	151	47	548
1899	2274	151	51	2476
1900	306	167	54	527
1901	211	121	60	392
1902	142	142	56	340
1903	433	345	175	953
1904	519	184	42	745
1905	402	115	43	560
1906	423	174	58	655
1907	365	216	29	610
1908	322	283	24	629
1909	359	174	21	554
1910	310	194	16	520
1911	347	233	10	590
1912	685	145	22	852
1913	484	127	8	619
1914	277	190	10	477

¹⁷⁰ ANDĚRA, Miloš a Ivan HORÁČEK, 2005. str 180

¹⁷¹ Doby lovu zvěře. Myslivost [online]. [cit. 2020-03-16]. Dostupné z: <https://www.myslivost.cz/Informace-pro-myslivce/Doby-lovu-zvere>

Grafický přehled úlovků v intervalu let 1874 až 1914.

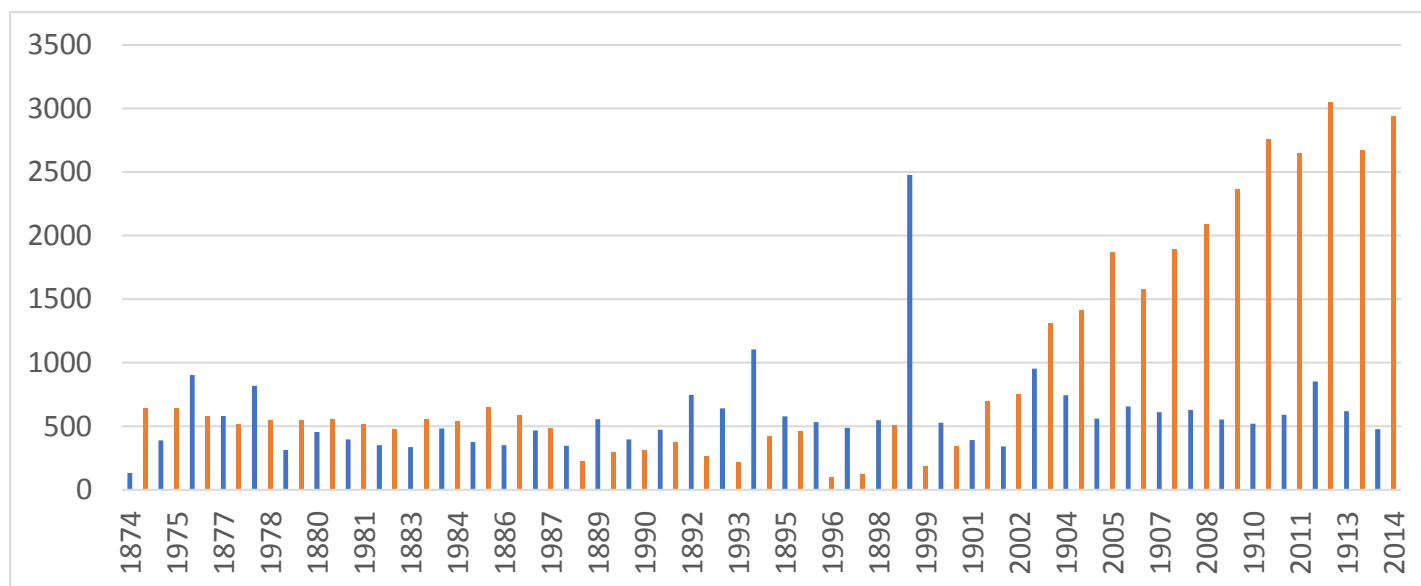

Ačkoli byl jezevec od roku 1870 ve třech zemích hájen podle komplexu zákonů na ochranu zvířat *zeměvzdělání užitečných*, podle dostupných statistik tento právní akt nebyl příliš respektován. Není vyloučeno, že lov jezevce umožňovaly lokální podzákonné normy, nejsou ale známy. Průměrný úlovek v intervalu let 1874 – 1914 byl na celém území 592 kusů. V Čechách 382, na Moravě 177, ve Slezsku 32. Nejvyšší zaznamenaný úlovek byl dva a půl tisíce jedinců roku 1899. Průměr odlovu v intervalu let 1974 – 2014 je 968, je tedy přibližně 0,8 krát vyšší. K mortalitě jezevců v současné době zjevně přispívá také mortalita silniční.

Vývoj úlovků jezevců vykazuje velmi kolísající úroveň. Údaje ze Slezska jsou obecně menší, což je dáno velikostí územního celku. Údaje z Moravy občas převyšují početně údaje z Čech. České údaje vykazují pět výkyvů překonávajících číslo 500. Jeden z ročních úlovků dokonce se dokonce v roce 1899 dostává na číslo 2274. V současné fázi výzkumu nelze odhadnout, zda se jedná o numerickou chybu ve výkazech, změnu metodiky hlášení nebo o reálný úlovek. Moravská a slezská čísla nic podobného nenaznačují. V tom samém roce byl vykázán nejvyšší úlovek jezevců na současném území ČR vůbec, a to 2476. Zároveň je pozoruhodné, že se na úlovku jezevců neprojevuje tehdy na celém našem území platný zákaz lovu jezevců, daný trojicí zákonů z 30. 4. 1870.¹⁷²

¹⁷² ANDRESKA, Jan a Dominik ANDRESKA. K výročí tří zemských zákonů o ochraně živočichů. Živa. 2020(2), 38-39.

Grafické porovnání úlovků v intervalu 1874 až 1914 a v intervalu 1974 až 2014

Tabelární přehled úlovků v intervalu let 1974 až 2014

1974	639
1975	640
1976	578
1977	512
1978	550
1979	547
1980	554
1981	513
1982	479
1983	555
1984	540
1985	653
1986	586
1987	483

1988	226
1989	299
1990	312
1991	376
1992	266
1993	220
1994	421
1995	457
1996	97
1997	122
1998	511
1999	183
2000	346
2001	695

2002	751
2003	1312
2004	1409
2005	1869
2006	1577
2007	1891
2008	2086
2009	2367
2010	2758
2011	2645
2012	3048
2013	2670
2014	2942

4.1.4 Vydra říční (*Lutra lutra*)

Jedná se o kunovitou šelmu, plně přizpůsobenou životu ve vodě. Tělo je dlouhé a štíhlé, končetiny krátké a opatřené plovacími blánami. Vydra má také dlouhý a silný ocas, který jí slouží jako kormidlo. Váha zvířat se pohybuje od 3 do 10 kg. Velmi zajímavá je srst vyder, která je velice hustá (několik desítek tisíc chlupů na cm²) a díky zadržování vzduchu zabraňuje promáčení. Nozdry a uši jsou uzavíratelné¹⁷³. Vydra je noční tvor. Při svých nočních cestách značkuje teritorium a loví, k čemuž jí velmi dobře slouží hmatové vousy. Vydra se živí výhradně tím, co uloví a odmítá mršiny. Vydry žijí samotářsky a každá má své teritorium. Období říje připadá na březen, mláďata se rodí v květnu a červnu. Tento systém však není pravidlem a vydří mláďata je možné v přírodě najít kdykoliv během roku. Vydry jsou známé svými potulkami, přirozené je to pro mláďata, která musí jít poté, co je matka vyžene. Vydry loví málo a přizpůsobují se stavu ryb. Pokud jich je málo, vydra nemá mladé nebo jich má jen málo. Zachovává si tím ryby pro obživu. Vydry loví broděním nebo slídí u břehů a pod kameny, kde se ryby skrývají. Vzhledem k tomu obývá vydra střední a horské úseky řek. Jedno zvíře obývá více nor, které střídá. Nora směřuje vždy od vchodu nahoru pro případ, že by přišla velká voda, bývá také opatřena větrací šachtou, která zajišťuje vzduch pro mláďata. Ty má vydra běžně dvě až tři, jen zřídka čtyři. Matka se o mláďata stará poměrně dlouho. Krmí je nejdříve v noře, poté při společných lovech a vycházkách. Poté co se mláďata naučí uchopit ryby, mohou trénovat lov na mělčině¹⁷⁴.

Zhruba do 16. století nebyly úlovky vyder zaznamenávány. Zmínky máme pouze o náradí k lovu vyder, jako jsou např. vydří sítě. Šlo o dvě stejné sítě podobné chobotům, které byly opatřeny zdrhovací šňůrou. Pro lov se používaly také vydří vidlice. Pomoci člověku s lovem mohl pes vydrař. Plemeno zvané otterhaund má své kořeny v Anglii a vyznačuje se tím, že psi jsou schopni se za vydrami potápět. Na našem území se místo anglických psů dali používat irští a hladkosrstí teriéři. Nejrozšířenějším způsobem lovu bylo však chytání do želez. Ta byla náslapná nebo speciální vydří, která se líčila pod vodu. Lovci vyder, zkráceně vydraři museli dobře znát život vyder a jejich sledováním trávili mnoho času. Poté byli často najímáni pro různá panství a výplatou jim byla tolik ceněná vydří kůže. Množství ulovených vyder neohrožovalo celkovou populaci, jak dokládají úlovky z 19. století. Ovšem ve druhé polovině 19. století se počet ulovených vyder zvyšuje. Propagace rybničního hospodářství a

¹⁷³ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 278

¹⁷⁴ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 279

s tím spojené heslo „Smrt vydrám“ rezonovalo i ve 20. století. Důkaz můžeme najít na dochované fotografii, kde je zmiňované heslo poskládáno z vydřích lebek a kostí¹⁷⁵. Tato ukázka měla být součástí rybářské výstavy a podává dobrý obraz o přístupu rybářů k vydrám. Mnohem horší dopad, než vydra však mělo a stále má znečištění vodních toků. Vydrám neprospěla ani výstavba vodních nádrží. Jak už bylo řečeno, vydra nemá ráda hloubku. Došlo tím tedy k přerušení přirozené migrace. Lov vyder zůstal také velmi výnosným, cena jedné kožešiny se za první ČSR pohybovala od 1000 do 1500 Kč a tak vyder stále ubývalo. Dnes je vydra chráněná, ale stále se najdou lidé, kteří by vydry na našem území nejraději vyhubili. Dokazuje to například sociologický průzkum z roku 2002. Sběr dat v okresech Pelhřimov a Jindřichův Hradec ukázal nespokojenost sportovních rybářů, drobných chovatelů ryb a rybářských společností s růstem populace vydry¹⁷⁶. I přes tento tlak se vydra vyskytuje v celé Evropě, značné části Asie a v přední a zadní Indii¹⁷⁷. Ochrana vyder je dnes velkým tématem a věnuje se jí řada organizací. Na našem území je to především Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky Havlíčkův Brod, Stanice ochrany fauny AOPK v Pavlově a Český nadační fond pro vydru. Tyto organizace se starají např. o budování podchodů pod komunikacemi nebo o osvětu. Pořádají často komentované prohlídky, přednášky či odborné praxe pro zlepšení informovanosti obyvatelstva. Ochrana vyder však neprobíhá pouze na našem území. Záchranné programy běží i na Slovensku, v Sasku, v Holandsku nebo ve Velké Británii¹⁷⁸.

Tabelární přehled úlovků v intervalu let 1874 až 1914

	Čechy	Morava	Slezsko	Suma
1874	73	4	5	82
1875	139	36	5	180
1876	129	45	11	185
1877	220	55	6	281
1878	157	36	79	272
1879	204	79	6	289
1880	190	128	2	320
1881	253	57	16	326
1882	339	71	15	425
1883	255	85	20	360

1884	283	105	24	412
1885	261	148	33	442
1886	275	68	41	384
1887	332	208	30	570
1888	314	243	28	585
1889	306	112	34	452
1890	291	80	28	399
1891	225	113	23	361
1892	253	234	32	519
1893	489	138	24	651
1894	263	138	20	421

¹⁷⁵ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 282

¹⁷⁶ POLEDNÍK, L., POLEDNÍKOVÁ, K., ROCHE, M., et al. (2009): Program péče pro vydru říční (*Lutra lutra*) v České republice v letech 2009-2018. AOPK ČR, s. 32

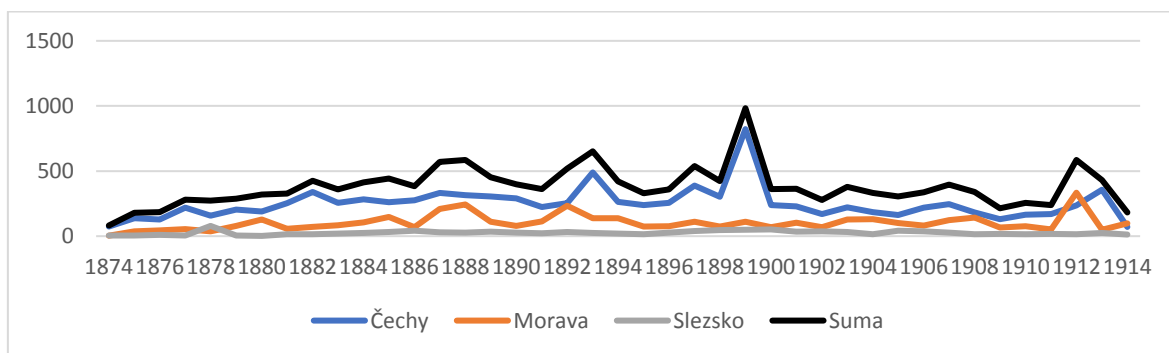
¹⁷⁷ ANDĚRA, Miloš a Ivan HORÁČEK, 2005. str 182

¹⁷⁸ POLEDNÍK, L., POLEDNÍKOVÁ, K., ROCHE, M., et al. 2009. str. 44

1895	239	75	16	330
1896	257	76	27	360
1897	388	111	40	539
1898	302	75	47	424
1899	822	111	50	983
1900	238	70	53	361
1901	228	103	34	365
1902	170	70	38	278
1903	221	127	32	380
1904	185	131	15	331

1905	163	100	43	306
1906	218	81	38	337
1907	246	122	27	395
1908	181	142	16	339
1909	131	66	18	215
1910	166	77	14	257
1911	170	52	17	239
1912	236	334	15	585
1913	357	50	24	431
1914	71	98	12	181

Grafický přehled úlovků v intervalu let 1874 až 1914.

Vývoj loveckého tlaku na populaci vyder je z grafu dobře patrný. Poznamenejme, že nepopularita vydry jako predátora ryb trvá u nejrůznější skupin chovatelů ryb dodnes, a to v situaci, kdy je druh už téměř 80 let hájený a chráněný. V intervalu let 1874-1914 byl lov vydry ještě zcela ponechán v rukou provozovatelů rybářství rybničního a říčního. Vydry byly pronásledovány naprosto nekompromisně, jejich lov byl propagován zvláštní expozicí na Jubilejní výstavě 1890. Mezi nepřátele vyder se objektivně zařadil také zoolog Antonín Frič, který dlouhodobě pracoval na tehdy ojedinělém projektu reintrodukce lososů do českých řek.¹⁷⁹ Přítomnost vyder (jako ostatně i dnes) totiž kolidovala s fungováním lososích a pstružích líhní. K akceptaci myšlenky ochrany celých ekosystémů zbývalo ještě mnoho desetiletí, občas se dokonce zdá, jakoby ani dnes nebyla akceptována zcela.

Početnost úlovků rostla, průměr za celé období činil 379 kusů ročně. Maxima bylo dosaženo roku 1899, kdy bylo v Čechách uloveno přes 800 jedinců a na celém současném území ČR téměř tisíc jedinců (přesně 983). Další tři nejvyšší úlovky oscillovaly

¹⁷⁹ ANDRESKA, Jan. Losos labský v historických záznamech a v současnosti II. Živa. 2010(6), 276 - 279.

kolem hranice 600 (roku 1887 570 jedinců, roku 1893 651 jedinců, roku 1912 585 jedinců). Příčinu popisovaných maxim nelze kvalifikovaně interpretovat, úlovek nepochybně závisel na délce sněhové pokrývky, která umožňuje potenciálním lovcům stopování. Na růstu počtu úlovků není prozatím patrné nastupující znečištění vodních toků, které bývá často používáno jako vysvětlení úbytku početnosti vyder v českých zemích.

Protože je vydra hájena od roku 1941 (Nařízení Vlády Protektorátu), není možné porovnat údaje z obdobného intervalu let (1974 – 2014). Vydra je ovšem zásadně postižena silniční mortalitou¹⁸⁰ a patrně i nelegálním lovem, který pochopitelně nelze doložit.

¹⁸⁰ POLEDNÍKOVÁ, Kateřina. Vydry na silnici – problém, který můžeme řešit. *Ochrana přírody*. 2017(3), 25 - 28.

4.1.5 Srnec obecný (*Capreolus capreolus*)

Srnčí zvěř je nejmenším evropským zástupcem jelenovitých. Má mírně klenutý hřbet, nízko nasazený krk a zakrnělý ocas. Paroží je krátké a jednoduché, obsahuje maximálně 3 výsady¹⁸¹. Tento druh nebyl v historii nijak rozšířen. Ke zvýšení stavů dochází v 19. a 20. století. Nárůst populace je provázán s úbytkem jelenů a černé zvěře. Tyto druhy vytlačovaly srnčí z jejich prostředí, a navíc černé zvěři mohou padnout za oběť srnčata. Populaci ovlivnilo také vyhubení predátorů, především vlků a rysů. Srnčí zvěř se začíná od 14. století chovat v oborách¹⁸². V 16. století se těchto zvířat dotklo nařízení císaře Maxmiliána, které zakázalo srnčí a bažanty rušit pastvou dobytka. V roce 1848 musely velkostatky omezit chov jelenů, tím se dostalo víc prostoru zvěři srnčí. Zájem se přesouval k drobné zvěři, což je patrné i u dalších příkladů zvířat. Srnčí zvěři prospěly také změny v zemědělství, jako je rozšíření píce a jetelů. Zbarvení srnčí zvěře se během roku střídá. V létě je srst krátká a rezavě červená. V zimě je srst šedá a dlouhá s nápadným zrcátkem v bílé barvě na zadku¹⁸³. Bílá barva slouží k signalizaci pro ostatní členy skupiny, do těchto skupin se srnčí shlukuje na zimu. Když je zpozorováno nebezpečí, vedoucí kus začne prchat a jeho zrcátko v rytmu skoků připomíná mávající kus látky. Tento signál je dobře viditelný za šera i v noci. Zajímavostí je, že letně zbarvená srst je při prodeji žádanější než srst zimní¹⁸⁴. Zimní tlupy, které se sdružují na polích tvoří samci i samice. V březnu se tlupy rozcházejí a srnci obsazují svá teritoria. Hranice okrsků jsou často posety zničenými, mladými stromky, na kterých srnci nechávají pachové stopy. U srn se může objevit tzv. utajená březost. Oplodněné vajíčko při ní zůstává v klidu čtyři měsíce po oplození a až v prosinci se začne vyvíjet zárodek¹⁸⁵. Mláďata se rodí na konci května a jsou obvykle dvě. Srnčata jsou schopna chodit už po dvou hodinách po narození. Mláďata mají také ochranné zbarvení s bílými flíčky, které připomínají sluneční světlo probleskující mezi větvemi stromů. Srny ukládají mláďata do úkrytů ve vysoké trávě a pak od nich odcházejí, aby pachem nelákaly šelmy. Srnčí zvěři mohou být nebezpeční toulaví psi a jak už bylo řečeno, pro mláďata i černá zvěř nebo

¹⁸¹ ANDĚRA, Miloš a Ivan HORÁČEK, 2005. str 209

¹⁸² ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 191

¹⁸³ DRMOTA, Josef, Zdeněk KOLÁŘ a Jiří ZBOŘIL. Srnčí zvěř v našich honitbách: zoologie, etologie, ekologie, chov a myslivecká péče, lov a trofeje. Praha: Grada, 2007. Myslivost v praxi.

¹⁸⁴ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 191

¹⁸⁵ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 193

lišky¹⁸⁶. Neopomenutelným nebezpečím pro srnčata je však také člověk. Neubližuje přímo, ale často se neubrání a na srnčata sahá. Pach lidí vyděsí srnu a ta mládřata opustí¹⁸⁷.

Srnčí zvěř se lovila stejně, jako jelení. K lovu byli využíváni psi, ale lov srnčí je pro ně díky rychlosti kořisti obtížnější. Dalším způsobem byla tenata. Od 16. století se rozmohl lov palnou zbraní. Lovit srnčí broky bylo zakázáno zákonem č. 225 z roku 1947. Populace srnčí zvěře rostla a vrcholu dosahovala v sedmdesátých letech minulého století. V následujících letech přišla opět změna. Klesal počet zajíců, bažantů a také srnců. Díky melioraci zanikaly přirozené úkryty zvěře a přibývala zemědělská chemizace. Rozvoj sekaček ke sklizení pícnin vedl k dalším škodám a svou stopu zanechaly také letecké postřiky¹⁸⁸. Bezpečným územím tak pro srnčí zvěř zůstával a zůstává les. Na území ČR je dnes srnec rozšířen všude od nížin po hřebeny hor. Areál rozšíření pokrývá téměř celou Evropu¹⁸⁹. Co se týče lovu, povoleno střílet srnčí je od 1.5. do 30.9. (samci), 1.8. – 31.12. (samice), 1.1. – 31.12. (srnčí do dvou let věku)¹⁹⁰.

Tabelární přehled úlovků v intervalu let 1874 až 1914

	Čechy	Morava	Slezsko	Suma
1874	7117	4313	2682	14112
1875	7133	4717	1055	12905
1876	6958	3735	1099	11792
1877	7690	4539	1269	13498
1878	7570	5144	1322	14036
1879	8208	4938	1421	14567
1880	8057	5001	1171	14229
1881	7991	5651	1317	14959
1882	9338	6557	2281	18176

1883	9232	6619	1994	17845
1884	11019	7061	1707	19787
1885	11151	6872	1803	19826
1886	10181	6852	1516	18549
1887	11759	8160	1774	21693
1888	9570	7645	1442	18657
1889	11795	7970	1896	21661
1890	11048	8216	1838	21102
1891	12312	7649	1762	21723
1892	12920	8042	1652	22614

¹⁸⁶ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 192

¹⁸⁷ SCHERER, Pavel a Jan DVOŘÁK. O srnčí zvěři. Kostelec nad Černými lesy: Pavel Scherer, 2009. Svět myslivosti.

¹⁸⁸ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 194

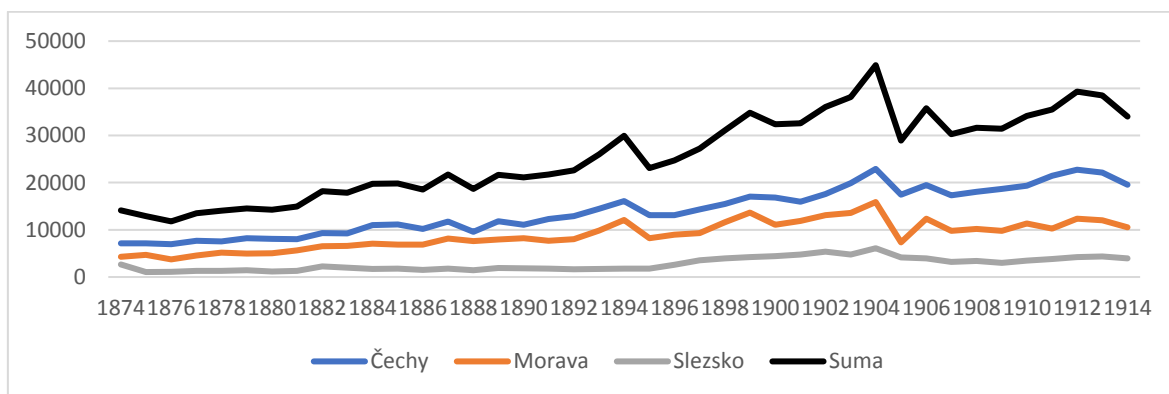
¹⁸⁹ ANDĚRA, Miloš a Ivan HORÁČEK, 2005. str 209

¹⁹⁰ Doby lovu zvěře. Myslivost [online]. [cit. 2020-03-16]. Dostupné z: <https://www.myslivost.cz/Informace-pro-myslivce/Doby-lovu-zvere>

1893	14446	9860	1721	26027
1894	16069	12110	1756	29934
1895	13118	8192	1790	23100
1896	13095	9000	2600	24695
1897	14364	9325	3512	27200
1898	15494	11609	3967	31070
1899	17015	13638	4195	34848
1900	16872	11063	4423	32358
1901	15931	11911	4732	32574
1902	17560	13085	5370	36015
1903	19863	13576	4738	38177

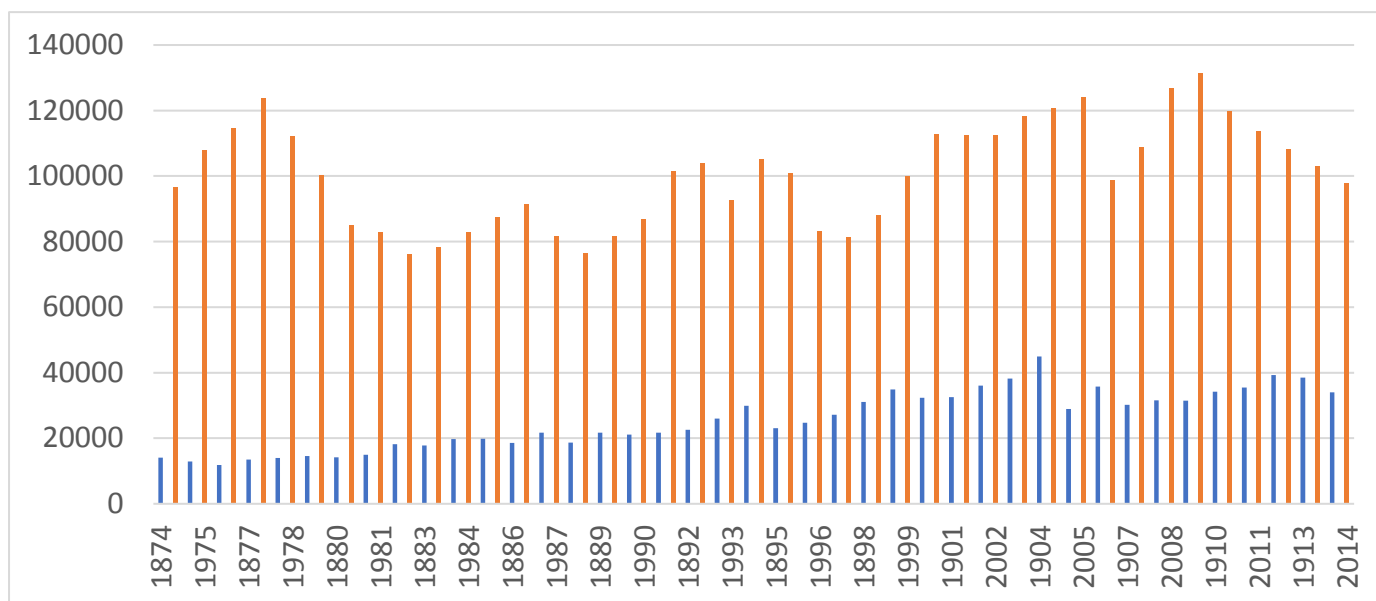
1904	22915	15892	6097	44904
1905	17485	7311	4155	28951
1906	19490	12341	3957	35788
1907	17300	9769	3178	30247
1908	18040	10168	3392	31600
1909	18644	9787	2995	31426
1910	19343	11364	3460	34167
1911	21438	10258	3810	35506
1912	22716	12343	4231	39290
1913	22148	12014	4338	38500
1914	19531	10529	3936	33996

Grafický přehled úlovků v intervalu let 1874 až 1914.

Průměrný úlovek v intervalu let 1874 – 1914 byl na celém území 25661 kusů. V Čechách 13998, na Moravě 8898, ve Slezsku 2765. Průměr odlovu v intervalu let 1974 – 2014 je 100737, je tedy zhruba 3 krát vyšší. Výrazně nižší úlovky v minulosti lze vysvětlit pouze tím, že početnost populace byla také výrazně nižší. Lovecký tlak na srnčí zvěř, který patrně souvisel s její tehdejší nižší početnosti, mohl souviset s pytláctvím, kterého se uživatelé honiteb s ohledem na okolnosti obávali. Tedy než by v revírech drželi vysoké stavy srnčího, raději ho intenzivněji lovili ve snaze nepřivolávat pozornost pytláků. Další možné vysvětlení, prozatím neprokázané, může souviset se škodami, které vykazovali k úhradě majitelé polností. Tato vysvětlení jsou ovšem spekulativní.

Grafické porovnání úlovků v intervalu 1874 až 1914 a v intervalu 1974 až 2014

Tabelární přehled úlovků v intervalu let 1974 až 2014

1974	96683
1975	107776
1976	114569
1977	123805
1978	112256
1979	100160
1980	84846
1981	82829
1982	76277
1983	78262
1984	82894
1985	87292
1986	91327
1987	81493

1988	76381
1989	81490
1990	86757
1991	101508
1992	103763
1993	92534
1994	105190
1995	100996
1996	83054
1997	81462
1998	88032
1999	99932
2000	112795
2001	112363

2002	112299
2003	118292
2004	120584
2005	123934
2006	98811
2007	108711
2008	126906
2009	131501
2010	119838
2011	113640
2012	108297
2013	102934
2014	97753

4.1.6 Zajíc polní (*Lepus europaeus*)

Jedná se o hnědě zbarveného savce, jehož dlouhé slechy mají na koncích černé špičky. Od králíka divokého je na první pohled rozeznatelný, především kvůli velikosti. Zadní nohy má mnohem delší než přední. Na rozdíl od hlodavců není schopen do předních tlapek uchopit potravu. Oči jsou umístěny na stranách hlavy, což poskytuje rozhled téměř 360°¹⁹¹. Zajíc, obývá step nebo lesostep. Původní areál zahrnoval velkou část Evropy, západní Asii a severozápadní Afriku. Uměle byl zajíc vysazen v Severní a Jižní Americe na Novém Zélandu a v Austrálii¹⁹². Nehlubí nory, pouze mělká lože, která používá i v zimě. Může při tom klidně zapadat sněhem, potřebuje pak jen malý otvor k dýchání. Velikost teritoria se může měnit podle toho, kolik zajíců žije v okolí. Obecně platí pravidlo – čím více zajíců, tím menší teritorium. V teritoriu má zajíc několik loží. Vždy do nich uléhá hlavou proti větru¹⁹³. Když se zajíc blíží k loži, o několik kroků ho přejde a pak se stejnou cestou vrací. Případný predátor pak sleduje stopu až za zajíce. Ten ho díky směru větru cítí už z velké dálky a také má čas za zády predátora zmizet. Místa úkrytu a místa pastvy jsou spojena cestičkami neboli ochozy, ty jsou pečlivě udržovány, aby nezarůstaly vegetací. Zajíc se živí rostlinou potravou, nejvíce jetelem, vojtěškou a mladou trávou. Nepohrdne ani ozimem. Problém nastává pouze, když je tuhá zima a vše je pokryto sněhem. V takovém případě zajíci ohlodávají kůru z ovocných stromů. Co se týče vody, zajícům stačí ta, kterou zkonsumují s potravou. V únoru nastává říje, jinak nazývaná honcování. Březost trvá 42 – 44 dnů. Samice rodí třikrát až čtyřikrát v období od února do srpna, vždy dvě až tři mláďata. U zajíců se může objevit dvojbřezost neboli superfetace¹⁹⁴. Při tomto jevu má samice ovulaci ještě před narozením mláďat. Pokud dojde k oplození nosí poté samice několik dní dvoje embrya. Mláďata zaječka rodí na holou zem, ta ihned po narození vidí a jsou přirozeně ostražitá. Když se chtějí skrýt, zůstávají bez hnutí ležet u země. Matka se k nim vrací pouze, aby je nakojila. Po týdnu mláďata přecházejí na rostlinou stravu a po třech týdnech by měla být schopna žít samostatně.

Historii lovu zajíců můžeme sledovat mnohem dál, než je tomu u jiných druhů. Vděčíme za to autorům z dob starověkého Řecka. Dochovala se nám dvě díla pod názvem „Kynégetikos“ neboli „O lovu“. Autorem jedné z nich je Xenofón (430 – 353 př. n. l.), u

¹⁹¹ ANDĚRA, Miloš a Ivan HORÁČEK, 2005. str 163

¹⁹² ANDĚRA, Miloš a Ivan HORÁČEK, 2005. str 163

¹⁹³ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 240

¹⁹⁴ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 241

druhé je uveden Arriános z Nikomédie v Bythýnii (95 – 175 n. l.). Oba spisy ukazují velmi rozsáhlé znalosti o zajících i vynalézavé způsoby lovu, které umožňují chytit i tak rychlé a obezřetné zvíře. U Xenofóna dokonce nacházíme větu „Zajíc je tvor tak podivný, že jedno pokolení kojí, druhé klade a třetí nosí.“¹⁹⁵, která dokazuje, že Řekové věděli o superfetaci. Při lovu se používala tenata, sítě s oky, ve kterých se zajíc zachytil. Tento nástroj však neměl zvíře usmrtit, pouze zajíce zdržel, než ho doběhli psi. Arriános tenata zavrhuje, nejsou totiž podle něj třeba. V jeho době o kořist příliš nejde, ale zato je lov vzrušující podívanou na závod psa se zajícem. Objevuje se nové plemeno psa, které je schopné zajíce dohonit. Psi jsou označováni, jako keltští a zjevně jde o chrty¹⁹⁶. Na našem území se používala především tenata, pro svou snadnou demontáž a přemístění. Existovaly také „vlčky na zajíce“, důkaz o nich pochází z roku 1575, kdy byly zakázány sněmovním usnesením. Další možností lovu byla střelba. Zajímavostí je ojedinělá obora pro zajíce, zřízená v 17. století v Třeboni. Velký zájem přitáhly hony na zajíce v 19. století. Byl to následek rozšíření brokovnic zvaných perkusky. Ještě účinnější byly lovecké brokovnice zadovky, díky nim se také eliminoval dopad vlhkého počasí na náboje. Počet ulovených kusů se stále mění. Vliv na to mělo od sedmdesátých let především počasí na jaře. Příznivé podmínky zaručily vývoj prvních a druhých vrhů. Populace zajíců je také vázána na početnost populace hraboše polního¹⁹⁷. Pokud se přemnoží hraboši, predátoři loví je a přežije více zajíců. Od sedmdesátých let se přidává již často zmiňovaná mechanizace a chemizace zemědělství, která stavy zajíců negativně ovlivňuje. Další negativní dopad má meliorace a s ní spojené ničení přirozených remízků, křovin, travin a rákosin. Samostatnou kapitolu tvoří automobilismus. Ztráty jsou dokonce tak velké, že převyšují počet ulovených zajíců¹⁹⁸. V roce 1979 situace zašla tak daleko, že bylo nutné lov zajíců předčasně zastavit, a to poprvé od roku 1848¹⁹⁹. V dnešní době by se měla situace zlepšovat, ale populace zajíců se stále nevzpamatovala. Přesto se dnes zajíc může lovit, a to v období od 1.11. do 31.12.²⁰⁰

¹⁹⁵ XENOFÓN. O lovu v době antické: Xenofontův a Arrianův Kynegetikos. II. vydání. V Brně: Čs. myslivecká jednota, 1926. Knihovna Stráže myslivosti.

¹⁹⁷ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 244

¹⁹⁸ ANDĚL, Petr a kol. Průchodnost silnic a dálnic pro volně žijící živočichy: metodická příručka. Vyd. 1. Liberec: Evernia, 2011.

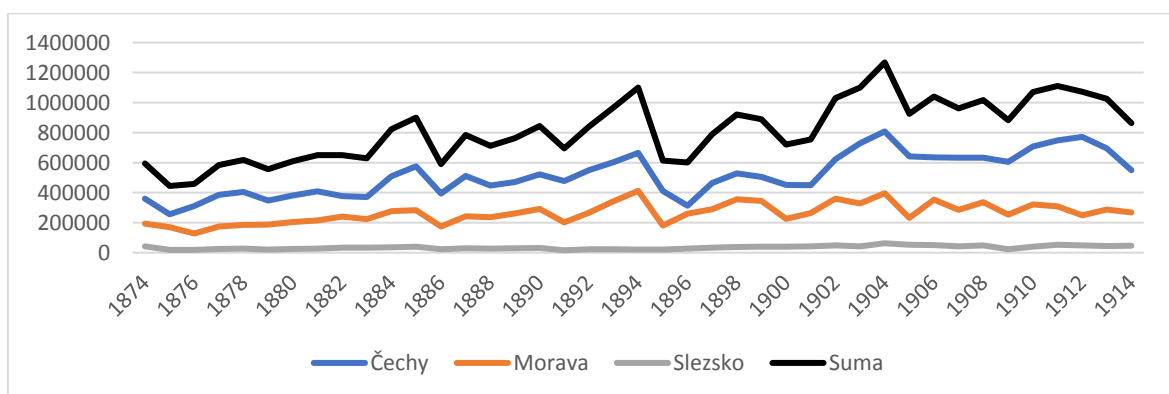
¹⁹⁹ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 245

²⁰⁰ ANDĚRA, Miloš a Ivan HORÁČEK, 2005. str 164

Tabelární přehled úlovků v intervalu let 1874 až 1914

	Čechy	Morava	Slezsko	Suma					
1874	359078	194349	42116	595543	1894	666098	412076	21606	1099780
1875	255779	170401	18566	444746	1895	410846	181265	20821	612932
1876	311796	127700	17644	457140	1896	313829	260300	26800	600929
1877	385077	173972	24652	583701	1897	464602	289750	33793	788145
1878	405440	184988	27509	617937	1898	528063	354828	37289	920181
1879	347870	188011	21191	557072	1899	504497	344920	39037	888455
1880	380568	204000	26080	610648	1900	452316	226453	40786	719555
1881	408130	214131	27434	649695	1901	449154	263987	42028	755169
1882	376242	241338	33026	650606	1902	621692	360221	48351	1030264
1883	370406	223992	33903	628302	1903	729172	327220	43067	1099459
1884	510423	277810	34781	823014	1904	808009	397211	62846	1268066
1885	576245	283620	39032	898897	1905	642369	231716	51849	925934
1886	393949	174579	22517	591045	1906	635363	354580	50050	1039993
1887	512423	242712	29273	784408	1907	633553	285436	42942	961931
1888	446774	236823	27721	711318	1908	632081	336214	47934	1016229
1889	471799	261915	29617	763331	1909	605567	253985	23631	883183
1890	521559	291902	31742	845203	1910	708327	321837	41012	1071176
1891	476978	202429	15994	695401	1911	748848	309288	52197	1110333
1892	550659	265445	23961	840065	1912	772851	250161	49502	1072514
1893	602285	342874	22391	967550	1913	694999	286941	44375	1026315
					1914	550364	268139	45379	863882

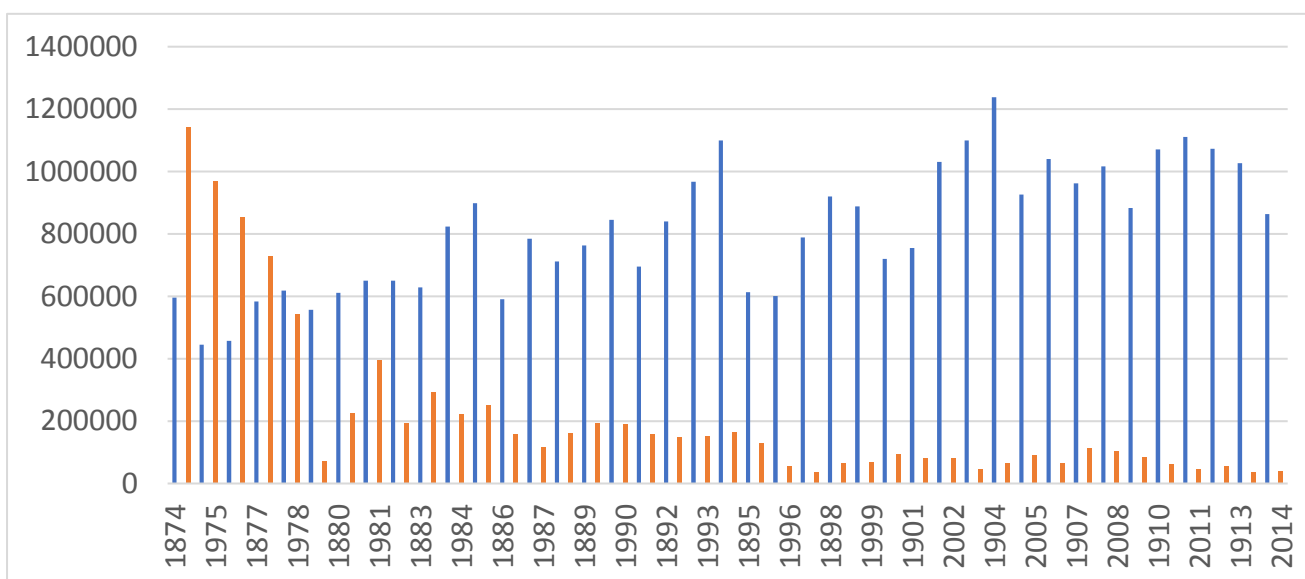
Grafický přehled úlovků v intervalu let 1874 až 1914.

Průměrný úlovek v intervalu let 1874 – 1914 byl na celém území 816343 kusů. V Čechách 517953, na Moravě 263891, ve Slezsku 34498. Průměr odlovu v intervalu let 1974 – 2014 je 213878, je tedy zhruba 4krát nižší. V současnosti (průměr za roky 2014 - 2018) činí roční úlovek zajíce 238227. Diskuze o příčinách snížení početnosti zajecí

populace v České republice se marně vedou od 70. let 20. století, nicméně staré statistiky lovu naznačují, že naši předkové se zajícem jako zvěří hospodařili v devatenáctém století uvážlivěji než naši předkové v nedávné minulosti. Zborcení zaječí populace během několika let (1974 – 1979) lze vysvětlit razantními změnami v krajině (které v nastupující normalizaci skutečně nastaly), ale i hrubými chybami v mysliveckém plánování v tom samém časovém období.²⁰¹

Grafické porovnání úlovků v intervalu 1874 až 1914 a v intervalu 1974 až 2014

Tabelární přehled úlovků v intervalu let 1974 až 2014

1974	1142514
1975	968986
1976	853860
1977	727792
1978	543433
1979	70897
1980	225033
1981	396163
1982	195066
1983	294731
1984	223201
1985	251198
1986	158470
1987	117477

1988	161665
1989	192805
1990	189785
1991	159112
1992	149606
1993	153454
1994	166 605
1995	129317
1996	55866
1997	35691
1998	65697
1999	69988
2000	94108
2001	81226

2002	80473
2003	46584
2004	65648
2005	91907
2006	66 569
2007	113 436
2008	104 518
2009	83 334
2010	62 483
2011	47 447
2012	55 794
2013	37 484
2014	39 561

²⁰¹ ANDRESKA, Jiří. Čas hájení, čas lovu. Ilustroval Jiří KRÁSL. Vimperk: VIK, 1995.

4.1.7 Liška obecná (*Vulpes vulpes*)

Jedná se o naši jedinou běžně rozšířenou psovitou šelmu. Přesto není snadné ji v přírodě zahlédnout. Naše členitá krajina jí dobře vyhovuje, protože poskytuje mnoho úkrytů, nejvíce jí však vyhovuje les. Liška je rezavě zbarvená, kromě břicha, hrdla a konce ocasu, které jsou bílé. Zadní strana uší a tlapy jsou černé²⁰². Liška má také hustý ocas, na jehož konci je bílá špička zvaná květ. Váha zvířat se pohybuje od 5 do 10 kg. Loví v noci, a to převážně hlodavce, myšice a hraboše, dokáže však ulovit i na zemi hnízdící ptáky nebo malé zajíce a králíky. Když se krmí mláďata, mohou lišky lovit i drůbež a drobnou lovnou zvěř. Část jídelníčku lišek tvoří také ovoce, hmyz a čím dál víc mršiny přejetých zvířat²⁰³. Lišky žijí v monogamním vztahu. Pár obývá teritorium o velikosti až 20 km². Na tomto území využívají lišky vlastní i umělé nory a další úkryty. Může se stát, že ve složité síti chodeb jezevčích nor žije jezevec i liška zároveň. V průběhu ledna až března probíhá liščí říje tzv. kaňkování. K bojům dochází především o nory. Alfa pár snese ve svém teritoriu pouze dcery z dřívějších vrhů, mladí samci si musejí najít vlastní místo k životu. Březost trvá 9 týdnů. Mláďata jsou šedá a první dva týdny slepá. Liška zůstává s mláďaty, zatímco lišák přináší potravu. V květnu se liščata pohybují před norou, v létě se osamostatní a v zimě už vypadají stejně, jako rodiče. Ve stáří jednoho roku jsou lišky schopné se rozmnožovat, ale málo z nich se reprodukce dožije. Střílejí je myslivci a v nedávné minulosti se na populaci lišek podepsaly nemoci, jako je prašivina a vzteklina²⁰⁴.

V historii před rozvojem chovů drobné zvěře, se liška nepokládala za zvěř škodnou. Jednalo se o zvěř kožešinovou, která se lovila v zimě. Lov lišek je pro jejich ostražitost velmi složitý, proto není uváděn žádný převládající způsob lovu. Tím nejstarším bylo pravděpodobně lovení do pastí, například padacích jam. Od 17. století se u nás objevují nášlapná železa, která si brzy mezi lovci získala značnou oblibu. Železa byla pro svou surovost zakázána, ale stále je možné je najít. V 19. století se pořádaly parfosní hony na lišky, ale jednalo se spíše o jezdecký sport. Liška byla také oblíbeným úlovkem sokolníků. Na lov lišek se trénovali především orli, a tak z našeho území mnoho záznamů nemáme. S příchodem 2. poloviny 19. století se situace mění. S rozvojem chovu drobné zvěře se liška stává nejhorší škodnou. Kožešina je přehlížena a hlavním úkolem je lišku zabít²⁰⁵. Lišky

²⁰² ANDĚRA, Miloš a Ivan HORÁČEK, 2005. str 187

²⁰³ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 269

²⁰⁴ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 269

²⁰⁵ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 271

byly často spojovány s lidskými vlastnostmi, jako je lstivost, potměšilost nebo zákeřnost. Nikdo neviděl význam lišek pro regulaci populace hrabošů. Na konci 19. století a ve století 20. boj proti liškám sílil. Používali se psi norníci, ničily se liščí nory a na místech, kde ničení nefungovalo se používalo vykuřování. Po druhé světové válce, kdy došlo k přemnožení lišek, se začalo užívat i strychninových kapslí, což se myslivci často snaží utajit. Používalo se také umělých liščích nor vyhloubených člověkem. Takovou noru je pak velmi obtížné hlídat tak, aby to lišku neodradilo od jejího použití. To může být vysvětlením, proč na našem území tento způsob počty zastřelených lišek tolik neovlivnil.

Liška se hojně promítala také do lidové kultury. Jako příklad můžeme uvést zvyk „chození s liškou“. Ve třetím postním týdnu se žena ozdobila barevnými fáborky, kožichem a liščí maskou. Takto oblečená obcházela domy. Dětem dávala preclíky, dospělým kořalku, a především kropila domy vodou, aby bylo hodně kuřat a housat. Podobný zvyk se dodržoval na Berounsku a Rakovnicku. První postní neděle se nazývala liščí. Paní domu upekly preclíky a v noci je rozvěsily po zahradě. Ráno se dětem řeklo, že tudy běžela liška a zavěsila tam preclíky. Nejlépe je vliv lišek vidět na pohádkových postavách např. Liška Ryška od Erbena či Těsnohlídkova Bystrouška. Tyto postavy jsou kladné a odpovídají původnímu vnímání lišek. Opakem je postava lišky z pohádky O Budulínkovi, kde se objevuje již zmiňovaná vychytralá a zákeřná liška, která chlapce unese do své nory. V závěru pohádky je popsáno, jak je lišce vyprášen kožich za zlo, které spáchala. Ke kultuře je také třeba uvést lidové léčitelství, které hojně využívalo liščích orgánů. Zub lišáka se nosil coby amulet a měl pomoci při prořezávání zoubků u dětí. Uvařená liška pomáhala při revmatismu, kolice a posilovala nervy. Sádlo z lišek léčilo nádory, vymknutí a rány. Liščí mozek se doporučoval epileptikům²⁰⁶. Po válce se mezi liškami rozmohla nakažlivá vzteklina, jinak nazývaná rabies. Nemoc je způsobena rabdoviry. Zmínky o tomto onemocnění máme už ze 16. století. Tehdy se však jednalo o tzv. městskou formu, která postihovala především psy a kočky. Nová tzv. lesní forma postihuje volně žijící zvířata. Virus se přenáší slinami a při životním stylu lišek, které se při setkání olizují, v době říje se rvou a konzumují jedna po druhé potravu, není divu, že se choroba rychle šíří. Inkubační doba může být v řádech týdnů i měsíců. Lidem je nejvíce známé poslední stádium nemoci, kdy je napaden mozek. Zvíře trpí bolestmi, ztrácí plachost a je útočné. Brzy poté zvíře uhyne. Vzteklina může ohrozit i další druhy zvěře –

²⁰⁶ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 273

jezevce, kuny, vysokou, psy, kočky nebo ovce²⁰⁷. Ohroženi jsou také lidé. Nutno však dodat, že u člověka se dá správným chováním riziko snížit. Jako možné řešení bylo uvedeno snížit počet lišek. Výzkum, který tomuto tvrzení předcházelo potvrdil, že pokud populace lišek klesne pod určitou úroveň, virus se nešíří. Lišek je zkrátka příliš málo na to, aby byly v blízkém kontaktu. V rámci těchto opatření se opět mohla používat železa či plynování nor. Tyto nesmírně kruté postupy byly nahrazeny plošnou vakcinací, jako tomu bylo zvykem v západní Evropě. Vakcínu lišky přijímají v návnadě z kuřecích hlav. Liška je dnes rozšířena od severu Evropy po severní Afriku. Objevuje se však také v Indii a Severní Americe²⁰⁸. Lovit lišku je povoleno celoročně.

Tabelární přehled úlovků v intervalu let 1874 až 1914

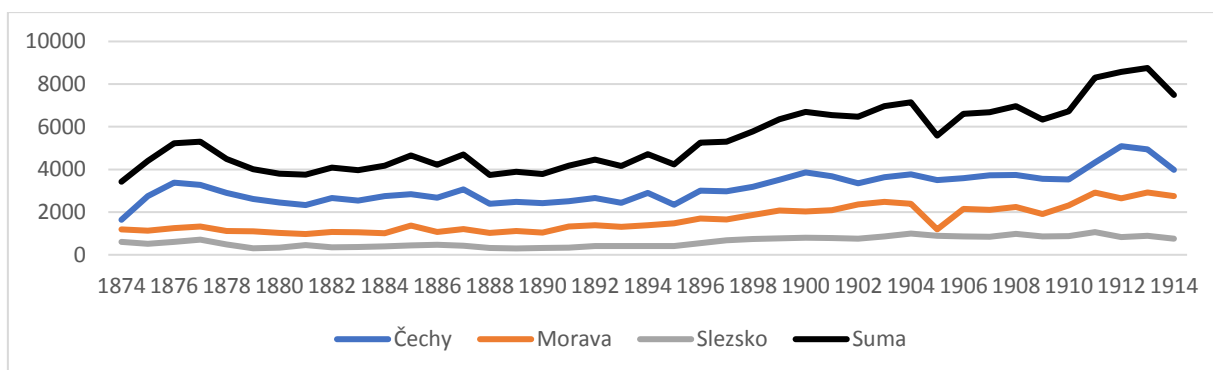
	Čechy	Morava	Slezsko	Suma
1874	1641	1184	600	3425
1875	2747	1131	521	4399
1876	3386	1245	602	5233
1877	3274	1329	706	5309
1878	2899	1111	489	4499
1879	2609	1101	307	4017
1880	2453	1021	329	3803
1881	2330	973	455	3758
1882	2668	1074	344	4086
1883	2536	1054	373	3963
1884	2757	1013	402	4172
1885	2844	1378	440	4662
1886	2679	1072	478	4229
1887	3060	1207	430	4697
1888	2389	1026	323	3738
1889	2488	1112	298	3898
1890	2423	1044	320	3787
1891	2518	1325	333	4176
1892	2659	1388	410	4457
1893	2434	1313	412	4159

1894	2906	1392	413	4711
1895	2349	1478	414	4241
1896	3009	1700	545	5254
1897	2979	1651	675	5305
1898	3189	1861	739	5789
1899	3519	2069	772	6360
1900	3860	2038	804	6702
1901	3679	2084	781	6544
1902	3356	2355	755	6466
1903	3634	2477	860	6971
1904	3775	2390	990	7155
1905	3500	1195	885	5580
1906	3595	2145	866	6606
1907	3723	2111	849	6683
1908	3746	2242	976	6964
1909	3565	1914	862	6341
1910	3537	2314	877	6728
1911	4332	2911	1063	8306
1912	5092	2644	830	8566
1913	4940	2921	895	8756
1914	3988	2749	762	7499

²⁰⁷ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 273

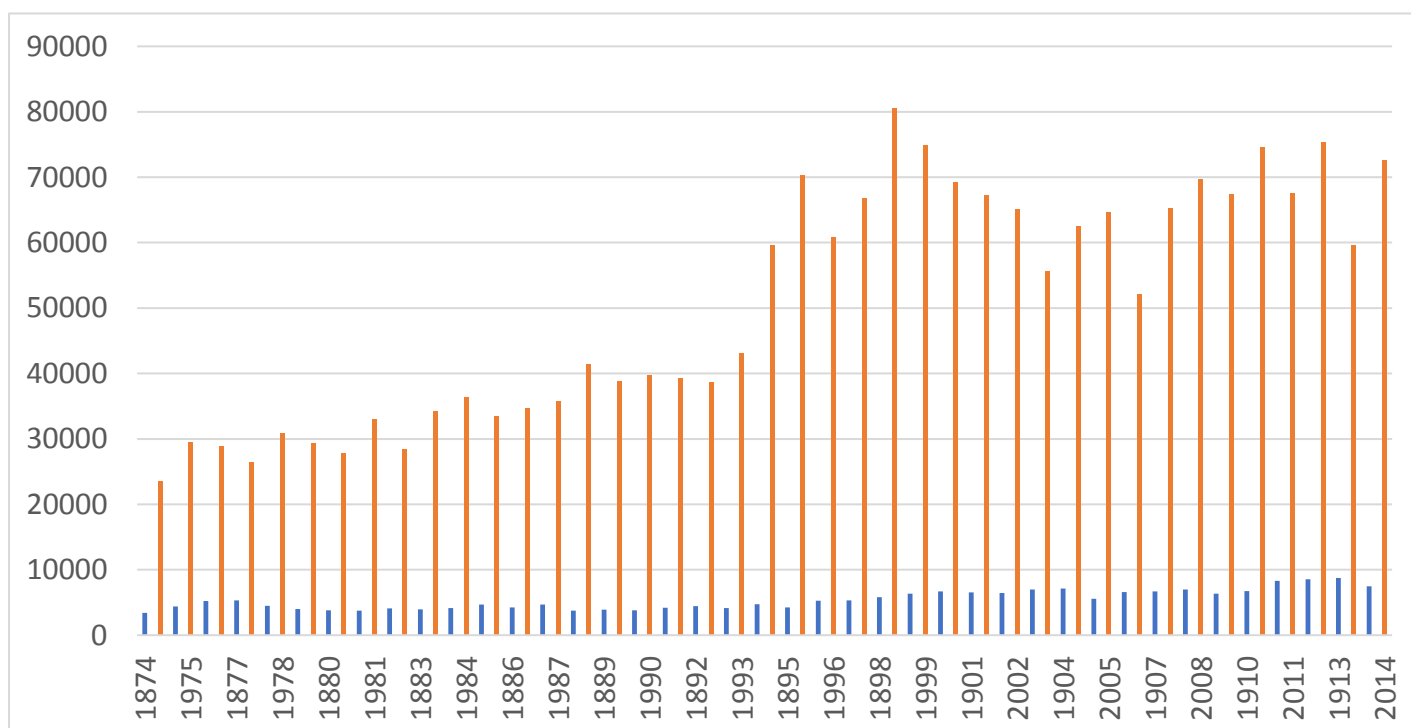
²⁰⁸ ANDĚRA, Miloš a Ivan HORÁČEK, 2005. str 187

Grafický přehled úlovků v intervalu let 1874 až 1914.

Průměrný úlovek v intervalu let 1874 – 1914 byl na celém území 5413 kusů. V Čechách 3147, na Moravě 1652, ve Slezsku 614. Početnost úlovků se po celou sledovanou dobu zvyšovala, z 3425 v roce 1874 na 8756 v roce 1913. Průměr ročního odlovu v intervalu let 1874 – 2014 je 50593, je tedy zhruba 9krát vyšší. Tento dynamický růst rozhodně není důsledkem ochrany nebo hájení, protože možnost lovit lišku byla podle platných právních norem celoroční a navíc byla v řadě regionů podpořena výplatou zástřelného. Na stav a tedy i odlov lišek měla nepochybně vliv výkupní cena kožešiny. K tomu měly na početnost vliv také aspekty veterinární, liška je významným nositelem vztekliny a na její úlovek byla vyspána prémie. I tak vysoký odlov lišek skokově narostl mezi roky 1995 až 1997, což opět nemá jiné než spekulativní vysvětlení.

Grafické porovnání úlovků v intervalu 1874 až 1914 a v intervalu 1974 až 2014

Tabelární přehled úlovků v intervalu let 1974 až 2014

1974	23560
1975	29439
1976	28915
1977	26377
1978	30786
1979	29257
1980	27830
1981	33056
1982	28441
1983	34159
1984	36417
1985	33468
1986	34715
1987	35685

1988	41376
1989	38793
1990	39655
1991	39301
1992	38648
1993	43088
1994	59 634
1995	70348
1996	60761
1997	66832
1998	80500
1999	74946
2000	69149
2001	67176

2002	65023
2003	55692
2004	62423
2005	64695
2006	52 045
2007	65 280
2008	69 739
2009	67 431
2010	74 644
2011	67 533
2012	75 296
2013	59 645
2014	72 578

4.1.8 Koroptev polní (*Perdix perdix*)

Koroptev patří do řádu kurovitých a do čeledi bažantovitých. Jedná se o drobného ptáka o váze 36 – 40 dkg. Zvíře má zavalitou postavu, krátká křídla a nohy uzpůsobené k hrabání²⁰⁹. Zbarvení je šedohnědé, kromě obličejové části, ta je rezavá. Toto zbarvení je typické pro obě pohlaví, samce odlišuje pouze hnědá podkova na prsou. Koroptve se pohybují především po zemi a jsou dobrými běžci. Pokud létají tak jen nízko a na krátké vzdálenosti. Koroptve jsou monogamní zvířata a rodičovské páry, které přežijí zůstávají trvalé. Hnízda staví tyto ptáci ve vysoké trávě a snůška čítá zhruba 16 vajec²¹⁰. Na nich sedí samička, vzácně bylo pozorováno, že seděl i samec. Jeho úkolem je však především hlídkovat kolem hnízda. Potravu tvoří hlavně hmyz a dále semena rostlin či listová hmota. Ptáci se sdružují v hejnech po 10 až 20 kusech. Na podzim a v zimě se tisknou členové hejna k sobě, aby si zajistili teplo, ale při silných mrazech často mnoho zvířat uhyne. Nepřítelem koroptví může být ježek, kuna, tchoř, hranostaj, káně nebo jestřáb. Mrtvé koroptve však mohou mít na svědomí i toulaví psi a kočky. Lov koroptví je spojen se sítěmi různého druhu. Například tenátka, síť s kolíky připevněné k zemi, do kterých se chytili vyplašené utíkající koroptve. Dalším typem sítě byl rukávník, což byl sítěný chobot napjatý na dřevěných obloucích. Na konci léta, když byla pole sklizená, lovalo se do vodorovné sítě zvané přívlačec, příkrajník nebo německý tyras, kterou se ptáci přikryli²¹¹. Při tomto způsobu hráli důležitou roli lovečtí psi, jako pointeri nebo setři. Ti se nechávali přikrýt sítí spolu s ptáky. Další pomůckou mohl být dětský drak, který děsil koroptve svrchu a ony tak nemohly vyletět. Na podzim se lovalo do náhonců, tedy do jemné sítě velkých rozměrů, která se líčila tak, aby se dole vytvořila kapsa zvaná pytel, do které koroptve naběhly. Posledním typem pasti byl vlček. Dřevěná konstrukce tvaru krychle potažená jemnou sítí a opatřená dvířky, do kterých koroptev vlezla za potravou a už se nedostane ven.

Koroptev v historii nepatřila mezi úlovky, o kterých bylo třeba psát, a proto o nich mnoho starých zpráv nemáme. Z dochovaných je záznam o koroptvích z pražského ptačího trhu v letech 1419 – 1526. Další ze záznamů pochází z panství Chlumec nad Cidlinou, v jehož inventáři se měly v roce 1616 nacházet sítě koroptví, ale není známo, jakého typu. Výroba sítí k lovu koroptví se udržela až do počátku 20. století, což dokládají inzeráty

²⁰⁹ KOKEŠ, Otakar, Eduard KNOBLOCH a Jiří ŽIDLICKÝ. *Koroptev: Její život, chov a lov*. Praha: Studentská knihtiskárna, 1947. str. 17

²¹⁰ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 308

²¹¹ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 309

v loveckých časopisech²¹². V 18. století se začaly k lovu koroptví používat pušky, ručnice. Za událost v tomto směru můžeme považovat hon v Opočně z roku 1758, kterého se účastnil také František Lotrinský. Při této události mělo být uloveno přes 29 tisíc kusů koroptví. Podobné zbraně si brzy nechávala vyrábět také šlechta, ale šlo o zbraně stále nedokonalé. Přelom přišel s vynálezem zápalkového neboli perkusního zámku. Tento vynález patří do první třetiny 19. století. V tomto století se také koroptev dostává do popředí v zájmu myslivců. Koroptve se nejen lovily, ale také o ně bylo pečováno. Snižovaly se stavy predátorů, ptáci byli přikrmováni v zimním období a mohli přezimovat v tzv. koroptvárnách, jinak nazývaných koroptví komory²¹³. Myšlenka ochrany koroptví na zimu však pochází už z konce 16. století. Mrazy se projeví na populaci koroptví například v roce 1929, 1941 a 1942. Podle výzkumu inženýra Otakara Kokeše můžeme najít 3 hlavní příčiny kalamit populace koroptví. Zaprvé je to dlouho ležící souvislá sněhová pokrývka, dále dlouhé období stabilně nízkých teplot a na závěr srážky a nízké teploty v červnu, které ovlivní přežití mlád'at²¹⁴. Prudký pokles nastal i v polovině 50. let. Dnes je tento pokles připisován změnám v zemědělství zejména vymizení mezí v polích. Jako u jiných druhů i u koroptví se objevuje snaha je do krajiny vrátit. V souvislosti s rozpočtem EU pro rok 2020 vznikla petice České společnosti ornitologické a Českomoravské myslivecké jednoty. Mezi požadavky této petice patří i opětovné rozčlenění krajiny cestami nebo vytvoření alejí a větrolamů. Na všech těchto místech by bylo zakázáno používat zemědělskou chemii a tak by se zde mohla znovu usídlit zvířata, jako je například koroptev²¹⁵. Koroptev je u nás chráněným druhem a lovit se nesmí.

Tabelární přehled úlovků v intervalu let 1874 až 1914

	Čechy	Morava	Slezsko	Suma
1874	427437	153067	36606	617110
1875	438225	115619	10936	564780
1876	351389	67525	6213	425127
1877	470617	92053	9697	572367
1878	535147	127172	13336	675655
1879	458033	122191	11454	591678
1880	433961	137721	9615	581297
1881	425030	162688	14282	602000
1882	528404	204580	19368	752352

1883	408206	179717	21392	609316
1884	583430	226165	23417	833012
1885	718535	234346	24464	977345
1886	421891	109904	12373	544168
1887	499935	136914	12773	649622
1888	422661	142509	11525	576695
1889	499220	188751	17064	705035
1890	528117	236470	17290	781877
1891	492304	193102	8006	693412
1892	606882	202091	10432	819405

²¹² ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 310

²¹³ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 310

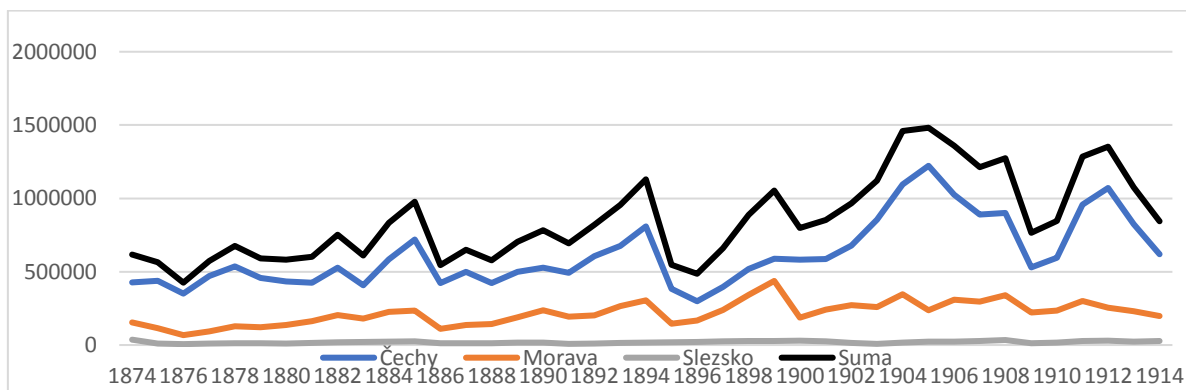
²¹⁴ KOKEŠ, Otakar, Eduard KNOBLOCH a Jiří ŽIDLICKÝ, 1947. str 67 - 68

²¹⁵ ZÁMEČNÍK, Václav. Ptáci zemědělské krajiny – budeme za koroptví chodit do muzea? Živa. 2019, 2019(4), 188 - 190. str 190

1893	675547	265890	14319	955756
1894	809160	305182	16262	1130605
1895	382777	145552	18206	546535
1896	298488	167100	21200	486788
1897	395466	238898	25426	659790
1898	519135	341479	27539	888153
1899	587841	437194	28595	1053631
1900	581192	187009	29652	797853
1901	586943	240871	25943	853757
1902	679097	271809	15494	966400
1903	855410	259505	7239	1122154

1904	1095025	347095	16615	1458735
1905	1222126	236628	22943	1481697
1906	1026153	309527	23695	1359375
1907	889419	295827	27424	1212670
1908	900085	340458	33526	1274069
1909	528857	222618	13095	764570
1910	595437	233855	15781	845073
1911	956664	300143	28391	1285198
1912	1070758	253803	28782	1353343
1913	823657	229699	22946	1076302
1914	618370	197858	26969	843197

Grafický přehled úlovků v intervalu let 1874 až 1914.

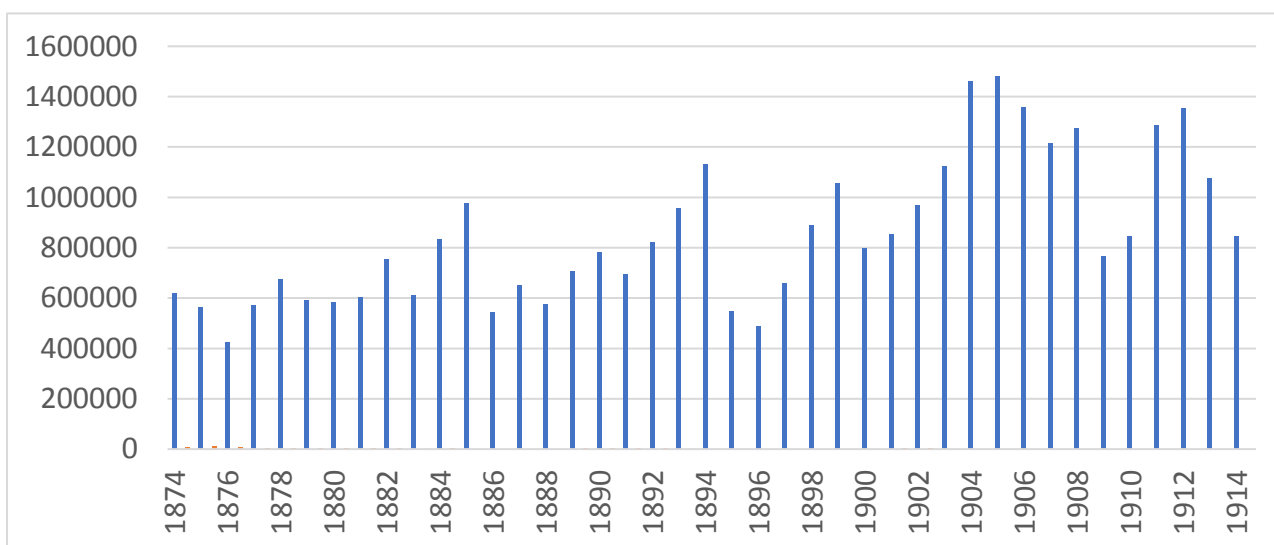
Průměrný úlovek v intervalu let 1874 – 1914 byl na celém území 853363 kusů. V Čechách 618220, na Moravě 216112, ve Slezsku 19031. Průměr odlovu v intervalu let 1950 – 2014 je 57665, je tedy zhruba 14 krát nižší. Navíc je toto číslo zjevně zmatené, protože lov koroptví byl zastaven po katastrofálním úbytku na počátku 60 let. Tento faktický zánik populace koroptví zcela zjevně souvisel se změnami v zemědělském obhospodařování krajiny po únorovém puči roku 1948.

Popsat jednoznačně příčiny výkyvů početnosti ulovených jedinců koroptve polní (*Perdix perdix*) je nesnadné. Mimo jakoukoli pochybnost je zde patrný vliv klimatu, pokles úlovku po zimě 1894, která je popisována jako krutá. František Kašpar, lesní hajný, vzpomíná na škody způsobené koroptvím krutou zimou 1894/95 v časopise Lovecký obzor²¹⁶. Druhým vlivem je vliv loveckého tlaku na početnost populaci, který ovlivňuje mnoho faktorů, například výkupní ceny zvěřiny. K tomu se přidává i vliv predačního tlaku

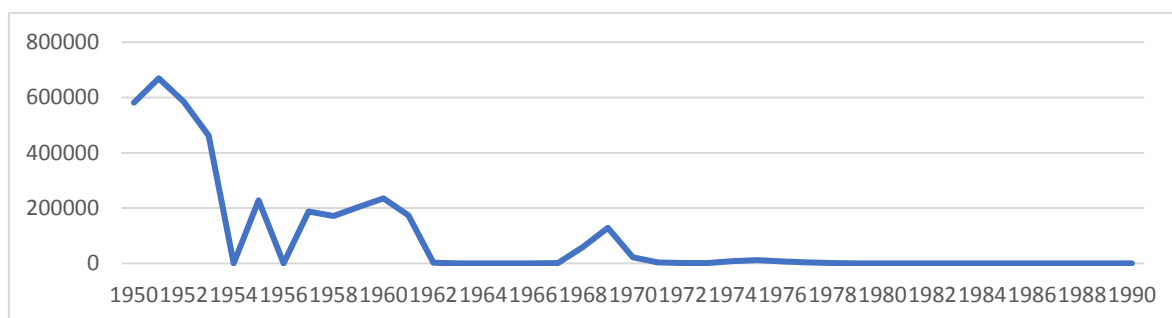
²¹⁶ Lovecký obzor: ilustrovaný zábavně-poučný časopis pro myslivce, střelce, kynology, rybáře a přátele přírody z Čech, Moravy a Slezska. Praha: Josef V. Rozmara, 15.03.1899, 2(4). s. 52.

a snaha myslivců ho odstranit soustavným lovem reálných i potenciálních predátorů. Poslední faktor je myslivecká péče o koroptve, která spočívala v jejich přikrmování, komorování a stavbě koroptvích bud. Jako limitující pro populaci koroptví se v druhé polovině 20. století ukázaly změny v polní krajině vyvolané násilnou kolektivizací zemědělství. K tomu se přidružilo masivní užívání zemědělských jedů, zejména DDT. To integrálně vedlo koncem 50. let ke zborcení populace koroptví, která se již nikdy nevrátila na původní početnost.

Grafické porovnání úlovků v intervalu 1874 až 1914 a v intervalu 1974 až 2014

Grafický přehled úlovků 1950 až 1990

Tabelární přehled úlovků v intervalu let 1950 až 2014

1950	581081
1951	669441
1952	585066
1953	462061
1954	141
1955	227945
1956	410
1957	188002
1958	171081
1959	203284
1960	235486
1961	173193
1962	1952
1963	286
1964	36
1965	373
1966	124
1967	1263
1968	59563
1969	128422
1970	21471
1971	2900

1972	1431
1973	1584
1974	7573
1975	11808
1976	6425
1977	3324
1978	1488
1979	206
1980	37
1981	134
1982	14
1983	53
1984	22
1985	0
1986	0
1987	0
1988	0
1989	200
1990	38
1991	15
1992	65
1993	41

1994	23
1995	34
1996	0
1997	0
1998	0
1999	0
2000	0
2001	108
2002	24
2003	0
2004	0
2005	0
2006	0
2007	0
2008	0
2009	0
2010	0
2011	0
2012	0
2013	0
2014	0

4.1.9 Bažant obecný (*Phasianus colchicus*)

Pestrý pták s kovově lesklým peřím. Samci jsou pestře zbarvení, červenohnědí, krk a hlavu mají zelené, na krku je patrný bílý obojek a jsou nápadní dlouhým ocasem. Samice je mnohem méně zbarvená, zemitě hnědá s ochranným kropenatým zbarvením. Bažanti dobře běhají, ale oproti tomu málo létají a jen na krátké vzdálenosti. Pohybují se v oblastech, kde se často střídají pole, lesy a remízky. Velmi důležitá je pro ně voda a stromy k večernímu hřadování²¹⁷. Bažanti se vyskytují blízko lidí a zdá se snadné je pozorovat ovšem zdání může klamat. Hnízdí okrsky si bažanti vybírají už na podzim. V březnu je začnou obhajovat. Tok probíhá na zemi, kde jsou také hnízda. Ta bývají slepicemi ukrývána při lesních okrajích, v křovinách nebo suché vegetaci. Na vejcích, kterých je zhruba 11, sedí pouze slepice. Kohout v době sezení na vejcích sleduje situaci z vyvýšeného místa a hlásí nebezpečí. Kuřata zůstávají s matkou do září, pak se rodiny rozpadají. Potravu bažanta tvoří převážně semena, traviny, obecně potrava rostlinná. Z té živočišné je třeba uvést měkkýše, hmyz, červy, ale i hraboše. Bažant je u nás chován od doby Lucemburků. Dokládá to listina Ludvíka Bavora z roku 1330, ve které je zmíněno vysazení bažantů dovezených z Čech v Bavorsku. První bažantnice u nás byla založena Karlem IV. u loveckého zámečku v Králově dvoře u Berouna²¹⁸. Další zprávy o bažantech pochází z 16. století, kdy byla postavena třeboňská bažantnice a podle instrukce císaře Maxmiliána se nesměla pastvou v lese rušit zvěř bažantí a srnčí. Zajímavé zmínky o bažantech pochází ze 17. století, například instrukce chlumecká z roku 1682. Ta udává, že myslivci mají chodit za sekáči a starat se o to, aby neublížili slepicím na hnízdech. Ještě v 18. století jsou bažanti na zimu komorováni a na jaro vypuštěni. V této době se objevují v bažantnicích krůty. Tento druh sloužil jako pěstounky pro první snůšky bažantích slepic, což posílilo chov. Bažantí kuřata byla uměle krmena a lidé je učili také hřadovat. V 19. století se od chovů ve voliérách ustoupilo a přešlo se na chov ve volnosti²¹⁹. Příčinou byl rozvoj palných zbraní, ty se zdokonalily. Nástup romantismu si navíc žádal představu volné zvěře a vliv na změnu měla i politická situace. Tereziánská a Josefínská omezení chovu spárkaté zvěře vedla k obrácení pohledu na drobnou zvěř. Volné bažantnice často vznikaly na místech zrušených rybníků a bylo jim věnováno mnoho prostoru. Byly také zavlečeny nové druhy bažantů, jako například bažant královský (*Syrnaticus reevesii*). Negativní vliv měl tento chov bažantů na populaci

²¹⁷ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 316

²¹⁸ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 318

²¹⁹ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 323

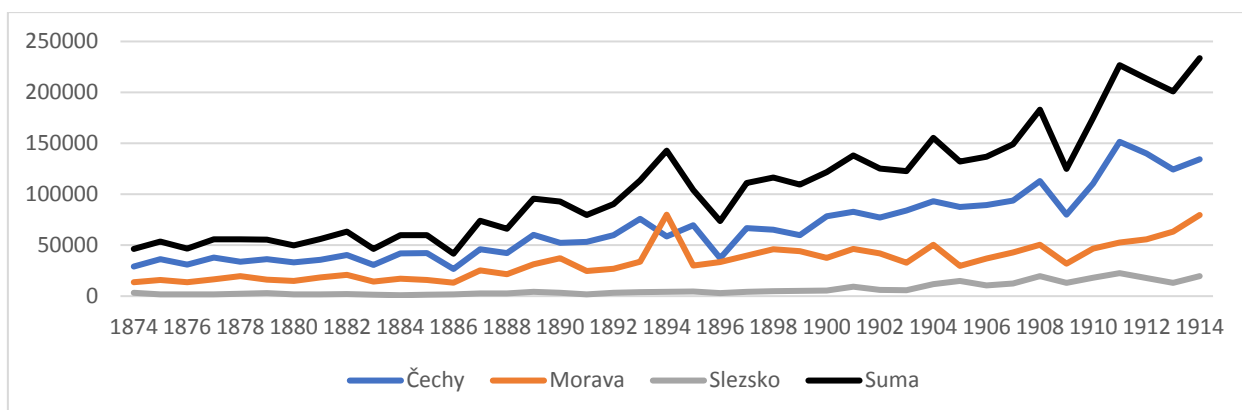
šelem a dravců. Ve 20. století se rozšířilo líhnutí bažantích kuřat v umělých podmínkách. Dokonalejší zemědělství nedávalo jinou možnost. Odchov může být divoký, polodivoký nebo krotký (umělý). Třetí způsob chovu bažantů sice umožňuje odchovat najednou velké množství kuřat, ale nese s sebou také mnoho nevýhod. Jednou z nich je například přímý vliv člověka na kuřata, který po vypuštění brání aklimatizaci kuřat. Ta musí být přikrmována, musí být pro ně budovány umělé přístřešky a kolem místa vypuštění je také nutné rozmístit pasti na predátory²²⁰. Těžko říci, zda je tento způsob chovu přínosný nebo spíše negativně ovlivňuje jak bažanty samotné tak také jejich okolí. Navíc se bažant stal náhradou vymizelé koroptve. Na populaci bažantů se negativně podepsaly zásahy do krajiny jako například meliorace. Bažant smí být loven od 16.10 do 31.12. (kohout) o měsíc déle tedy do 31.1. pak může mohou být loveni kohouti i slepice v bažantnicích.

Tabelární přehled úlovků v intervalu let 1874 až 1914

	Čechy	Morava	Slezsko	Suma					
1874	29194	13673	3384	46251	1894	58549	79979	4226	142753
1875	36159	15766	1745	53670	1895	69735	29868	4535	104138
1876	31071	13721	1787	46579	1896	37158	33600	2870	73628
1877	37880	16374	1584	55838	1897	66851	39881	4260	110991
1878	33853	19559	2471	55883	1898	65258	46154	4954	116366
1879	36378	16234	2922	55534	1899	60007	44197	5302	109505
1880	33179	14786	1793	49758	1900	78492	37717	5649	121858
1881	35619	18511	1836	55966	1901	82727	46204	9294	138225
1882	40539	20836	2021	63396	1902	77151	41977	6192	125320
1883	30579	14441	1474	46494	1903	83944	32981	5935	122860
1884	41822	17195	927	59944	1904	93075	50441	11835	155351
1885	42334	16000	1447	59781	1905	87472	29862	14835	132169
1886	26660	13214	1794	41668	1906	89442	37069	10461	136972
1887	46018	25314	2764	74096	1907	93897	42748	12546	149191
1888	42146	21434	2573	66153	1908	112971	50413	19546	182930
1889	60210	31189	4179	95578	1909	80061	31997	12905	124963
1890	52184	37292	3340	92816	1910	110370	46527	18085	174982
1891	53355	24714	1736	79805	1911	151478	52700	22580	226758
1892	60012	26938	3298	90248	1912	139939	55863	17711	213513
1893	75814	33860	3917	113590	1913	124385	63381	13114	200880
					1914	134214	79655	19726	233595

²²⁰ BUDÍK, Marek. Efektivita intenzivního chovu bažanta obecného [online]. Brno, 2008 [cit. 2020-03-31]. Diplomová práce. Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně. Lesnická a dřevařská fakulta. Ing. Jan Dvořák, Ph.D. Dostupné z: <https://docplayer.cz/41201341-Efektivita-intenzivniho-chovu-bazanta-obecneho.html>

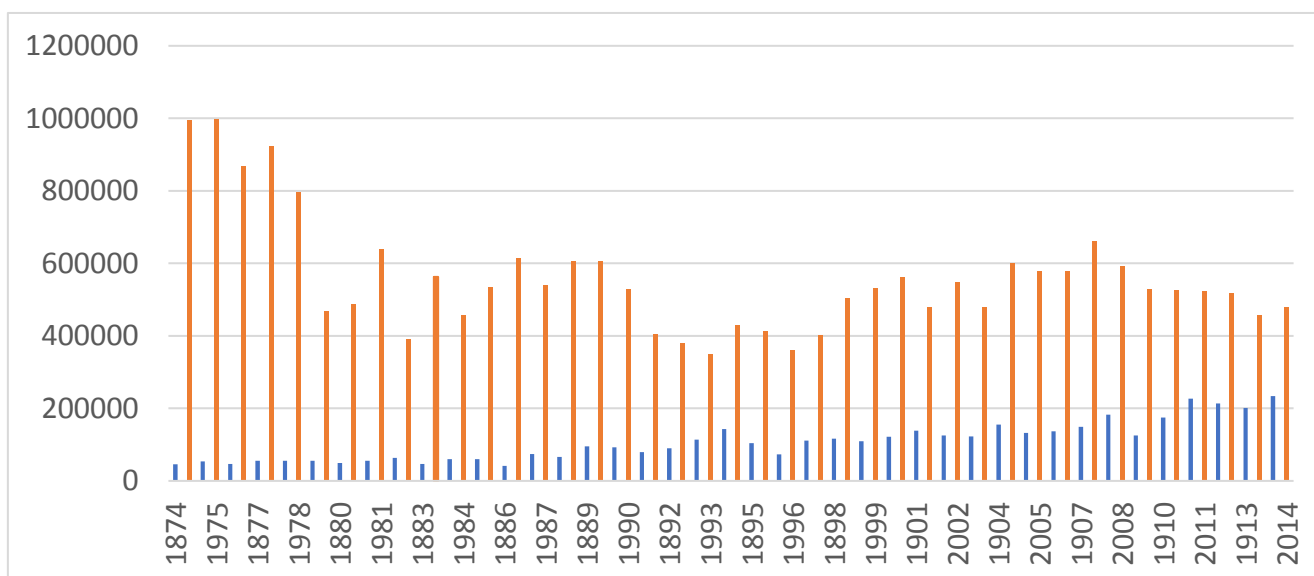
Grafický přehled úlovků v intervalu let 1874 až 1914.

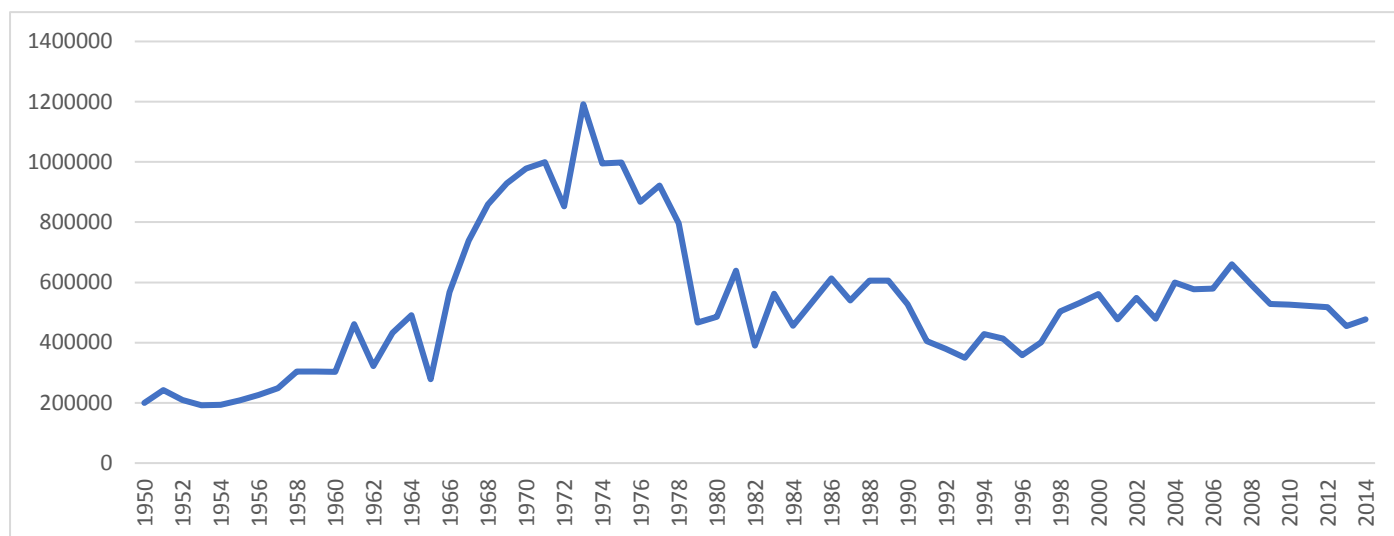
Vývoj lovu bažantů má v intervalu let 1874 – 1914 jednoznačně rostoucí trend. Nárůst, který je za 40 let téměř čtyřnásobný, byl nutně podmíněn zakládáním bažantnic, se všemi průvodními jevy, podstatná z našeho pohledu byla snaha o omezení celkové početnosti a přítomnosti predátorů v bažantnicích a jejich okolí. Poznamenejme, že přítomnost nepůvodních a tedy introdukovaných bažantů je v českých zemích velmi stará. Podle Balbínova popisu byli bažanti chováni na řadě míst v Čechách. Zkušenost chovatelů, byla tedy dlouhodobá. Rostoucí trend se projevil i v druhé polovině dvacátého století.

Průměrný úlovek v intervalu let 1874 – 1914 byl na celém území 107317 kusů. V Čechách 66882, na Moravě 33763, ve Slezsku 6672. Průměr odlovu v intervalu let 1950 – 2014 je 532424, je tedy zhruba 4 krát vyšší.

Grafické porovnání úlovků v intervalu 1874 až 1914 a v intervalu 1974 až 2014

Grafický přehled úlovků 1950 až 2014

Tabelární přehled úlovků v intervalu let 1950 až 2014

1950	199592
1951	242313
1952	209170
1953	191962
1954	193236
1955	208423
1956	226504
1957	248761
1958	304485
1959	303614
1960	302743
1961	461247
1962	322080
1963	432744
1964	491523
1965	278775
1966	567319
1967	739027
1968	858879
1969	928808
1970	978277
1971	998893

1972	852286
1973	1191430
1974	995367
1975	998208
1976	867365
1977	921818
1978	795864
1979	466665
1980	486112
1981	638344
1982	390345
1983	562712
1984	455983
1985	534149
1986	613490
1987	539832
1988	605436
1989	606119
1990	527537
1991	404793
1992	379649
1993	349354

1994	427917
1995	413675
1996	358704
1997	400329
1998	503415
1999	531433
2000	561637
2001	477307
2002	548048
2003	479107
2004	599010
2005	576664
2006	579065
2007	659584
2008	592755
2009	528711
2010	526545
2011	522297
2012	517556
2013	455149
2014	477447

4.1.10 Výr velký (*Bubo bubo*)

Naše největší sova, jejíž rozpětí křídel může být až 170 cm. Na první pohled upoutávají oranžové oči a pohyblivá ouška z peří. Zbarvení peří je okrově hnědé až do rezava se skvrnami. Páry hnízdí stále na stejném místě a jsou si věrné. Hnízda bývají na skalách i v opuštěných lomech a vzácně i v lesích. Na jaře je slyšet samce, když obhajují svůj hnízdní okrsek houkáním. Hnízda bývají dvě až tři a výři je střídají. Potravu výrů tvoří savci, vzácněji ptáci. Jako příklad uveďme ježka, zajíce, ondatru, potkana nebo sysla. Z ptáků racka, kachnu, lysku nebo bažanta²²¹. Výr je však schopen ulovit i malé plemeno psa. Množení výrů bývá ovlivněno člověkem. Když se lidé snaží slézat skály, často výry vyplaší při hnízdění, a to vede k velkým ztrátám během hnízdění.

Koncem 19. století byl tento druh sovy na mnoha místech Evropy vyhuben. U nás byla situace vyhubení blízka. V roce 1930 byla vyhlášena zákonná ochrana pro Čechy. Na Moravě a ve Slezsku začala ochrana platit o rok později a stav populace se začal pozvolna zlepšovat. Z původních 20 obsazených hnízd se stalo do roku 1944 75 párů. V 70. letech už bylo na území českých zemí 400 – 500 párů²²². Nutno dodat, že u výrů nešlo o zničení přirozeného prostředí, ale o decimaci lovem.

Tabelární přehled úlovků v intervalu let 1874 až 1914

	Čechy	Morava	Slezsko	Suma
1874	41	38	1	80
1875	133	38	1	172
1876	96	28	2	126
1877	494	47	3	544
1878	197	134	1	332
1879	231	36	21	288
1880	122	86	2	210
1881	87	89	7	183
1882	133	72	6	211
1883	45	551	7	603
1884	83	115	7	205
1885	59	117	17	193
1886	81	74	27	182
1887	59	78	17	154
1888	23	110	12	145

1889	22	276	7	305
1890	77	68	4	149
1891	27	64	8	99
1892	157	72	16	245
1893	156	69	16	241
1894	176	84	15	275
1895	72	145	15	232
1896	71	307	18	396
1897	166	400	10	576
1898	6	159	6	171
1899	174	321	4	499
1900	6	379	2	387
1901	7	3	3	13
1902	8	428	8	444
1903	122	136	28	286
1904	71	165	50	286

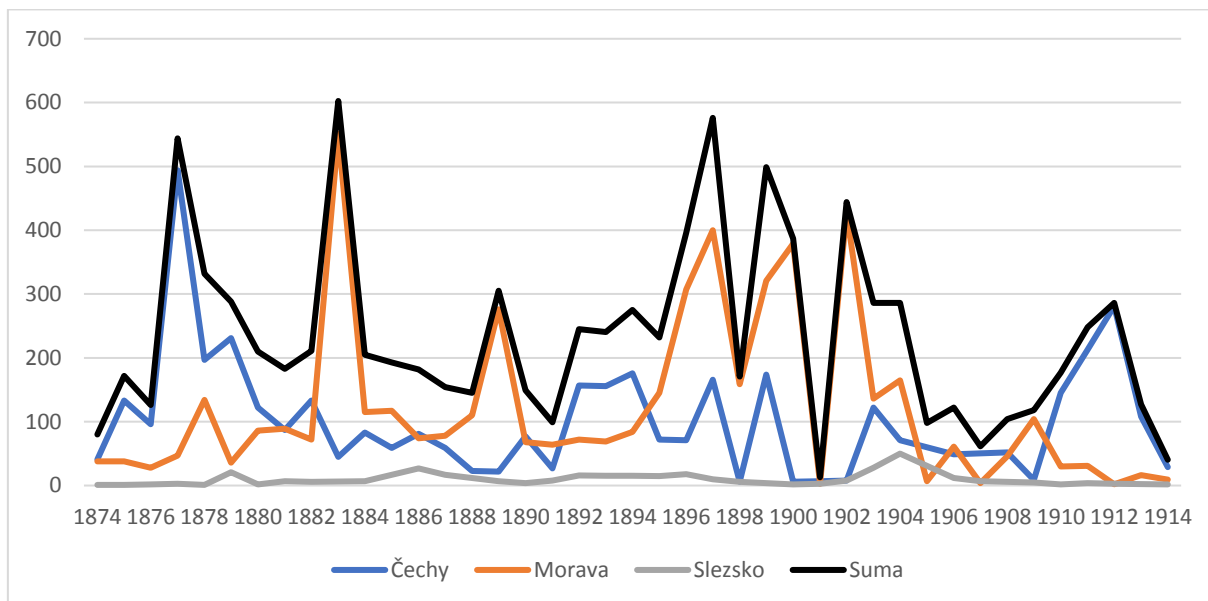
²²¹ ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 376

²²² ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika, 1993. str. 376

1905	60	7	31	98
1906	49	61	12	122
1907	51	4	7	62
1908	52	46	6	104
1909	9	104	5	118

1910	145	30	2	177
1911	213	31	4	248
1912	281	2	3	286
1913	108	17	3	127
1914	29	9	2	40

Grafický přehled úlovků v intervalu let 1874 až 1914.

Graf působí poněkud zmateným a rozkolísaným dojmem, v sumárním grafu vidíme sedm výrazných vrcholů, které jsou 5krát původem z Moravy a 2krát z Čech. Údaje ze Slezska jsou příliš nízké na to, aby dokázaly výsledky podstatně ovlivnit. Podstatné je to, že výr byl vynechán v komplexu zákonů z roku 1870.²²³ Ostatní sovy, hlavně puščík obecný byl tedy sice hájen, ale nepochybně i loven. Zástřelné vyplácené za výra bylo vyšší a tak se do statistik sledujících úlovky výrů velmi pravděpodobně dostávaly i jiné druhy sov a možná i denních dravců. Spekulativně lze uvažovat o gradacích hlavní potravy výra a navýšení početnosti populace, která umožnila vyšší lov. Třetím zdrojem kolísání by mohly být chyby v hlášení do statistik odesílaných do Prahy, Brna a Opavy a následně i do Vídně. Rozhodně tyto anomálie poskytují značný badatelský prostor směrem do budoucna.

Průměrný úlovek v intervalu let 1874 – 1914 byl na celém území 234 jedinců. V Čechách 102, na Moravě 122, ve Slezsku 10. Průměr odlovu v intervalu let 1974 – 2014 je 2, je tedy

²²³ ANDRESKA, Jan a Dominik ANDRESKA. Živa. 2020(2)

zhruba 117 krát nižší. K tomu je ale třeba vzít v úvahu tehdy neexistující mortalitu, zejména v důsledku indukci na vedení vysokého napětí a kolize s dopravními prostředky.

Tabulka s přehledem doby lovu pro jednotlivé druhy.

	samec	samice	zvěř do stáří dvou let
Jelen evropský	1. 7. – 31. 1.	1. 8. – 31. 1.	1. 1. – 31. 12.
Černá zvěř	1. 1. – 31. 12.		
Jezevec lesní	1. 9. – 31. 12.		
Vydra říční	Chráněná		
Srnec obecný	1. 5. – 30. 9.	1. 8. – 31. 12.	1. 1. – 31. 12.
Zajíc polní	1. 11. – 31. 12.		
Liška obecná	1. 1. – 31. 12.		
Koroptev polní	Chráněná		
Bažant obecný	16. 10. – 31. 12.	16. 10. – 31. 1.	X
Výr velký	Chráněný		

Zdroj: Doby lovu zvěře. Myslivost [online]. [cit. 2020-03-16]. Dostupné z: <https://www.myslivost.cz/Informace-pro-myslivce/Doby-lovu-zvere>

5 Závěr

V rámci shrnutí výsledků této práce mohu uvést, že především soustředí dostupná data a umožňuje jejich další zkoumání. Data jsem se pokusila také částečně interpretovat. Je však nutné sdělit, že velice zajímavá je i samotná práce s daty a také jejich porovnávání se záznamy současnými. Porovnání přináší pohled nejen na změny v myslivosti, ale také na ty v početnosti sledovaných druhů naší fauny.

Nyní bych ráda uvedla příklady jednotlivých druhů. Jako první druh byl v práci zmíněn jelen evropský. Úlovky u tohoto druhu v prvním sledovaném období (1874 – 1914) čítaly úlovky ročně průměrně 3273 kusů. Ve druhém období (1974 – 2014) byl úlovek 16542, tedy zhruba pětkrát vyšší. Ještě markantnější rozdíl nacházíme u prasete divokého, zde je rozdíl vyšší zhruba padesátkrát. Z původních 1136 kusů ulovených průměrně v prvním období se úlovek v druhém období vyšplhal na 62018 kusů. Třetím zpracovaným zvířetem byl jezevec lesní, zde čísla sice nebyla vysoká, ale to neubírá na jejich zajímavosti. V prvním sledovaném období úlovek činil 592 kusů a ve druhém období (1974 – 2014) to bylo kusů 968, tedy přibližně jednou tolik. Následovala vydra říční coby čtvrtý sledovaný druh. Zde můžeme uvést pouze data za první období, kdy úlovek činil průměrně 983 jedinců. Data z druhého období nebylo možné porovnat, protože tento druh je od roku 1941 chráněn. Zůstává tu však stále problém se silniční mortalitou a nelegálním lovem. Pátým sledovaným druhem byl srnec obecný, kde došlo při porovnávání sledovaných období také k nárůstu početnosti ulovených jedinců, ten byl zhruba trojnásobný. V prvním období úlovek čítal 25661 kusů a ve druhém období (1974 – 2014) kusů 100737. Následuje zajíc polní, kde došlo při porovnávání k výraznému poklesu. V intervalu mezi lety 1874 a 1914 bylo uloveno 816343 kusů zajíců. Ve druhém sledovaném období (1974 – 2014) úlovky klesly zhruba čtyřnásobně na 213878. Skupinu sledovaných savců uzavírá liška obecná, u které opět dochází k nárůstu početnosti úlovku. Z původních 5414 kusů se úlovek vyšplhal na v průměru 50593 kusů ročně. Úlovek se celkově zhruba devětkrát zvýšil.

Následují tři zástupci ptáků čili zvěře pernaté. Prvním z nich je koroptev polní. Stejně jako např. u zajíce i zde došlo k poklesu z původních 853363 kusů v dlouhodobém průměru na 57665 kusů (1974 – 2014), což je úlovek zhruba 14krát nižší, s tím, že početnost úlovku dlouhodobě klesá. Stejně jako u zajíce jsou zde příčinou zemědělské postupy a změny v krajině. U koroptve můžeme druhé období sledovat už od roku 1950, stejně tak u dalšího druhu, kterým je bažant obecný. V případě tohoto opeřence se setkáváme s rostoucím

trendem početnosti úlovku, kdy je úlovek za první období 107317 kusů a za druhé období 532424. Údaje z druhé poloviny 20. století jsou zhruba pětikrát vyšší. Od 70. let 20. století ovšem dochází k dlouhodobému poklesu početnosti úlovku. Posledním druhem, tradičně řazeným mezi pernatou zvěř a zároveň posledním sledovaným druhem je výr velký. U tohoto druhu je patrný markantní pokles z průměrných 234 jedinců na aktuální nulový úlovek. Zde se projevuje hájení a posléze ochrana výra. Nutno však poznamenat, že druhé číslo nezahrnuje mortalitu související s dopravou nebo indukci na vedení vysokého napětí.

Interpretovat veškeré legislativní, krajinné a společenské změny je mimo prostorové možnosti této práce, badatelský prostor, který se zde otevírá je obrovský. Předložená práce je tedy pouze skromným příspěvkem k poznání dějin myslivosti, vývoje početnosti hlášeného úlovku sledovaných druhů, který s mysliveckým hospodařením souvisí a v neposlední řadě také ke zkoumání změn v krajině během uplynulých přibližně stopadesátí let.

6 Přílohy

6.1 Pracovní list č. 1

Vyjmenuj vlastnosti, které umožňují tomuto druhu tak rychle navyšovat populaci.

Urči světadíl, kde se černá zvěř nevyskytuje.

Napiš, která zbraň byla v historii při lovu prasat nejúčinnější?

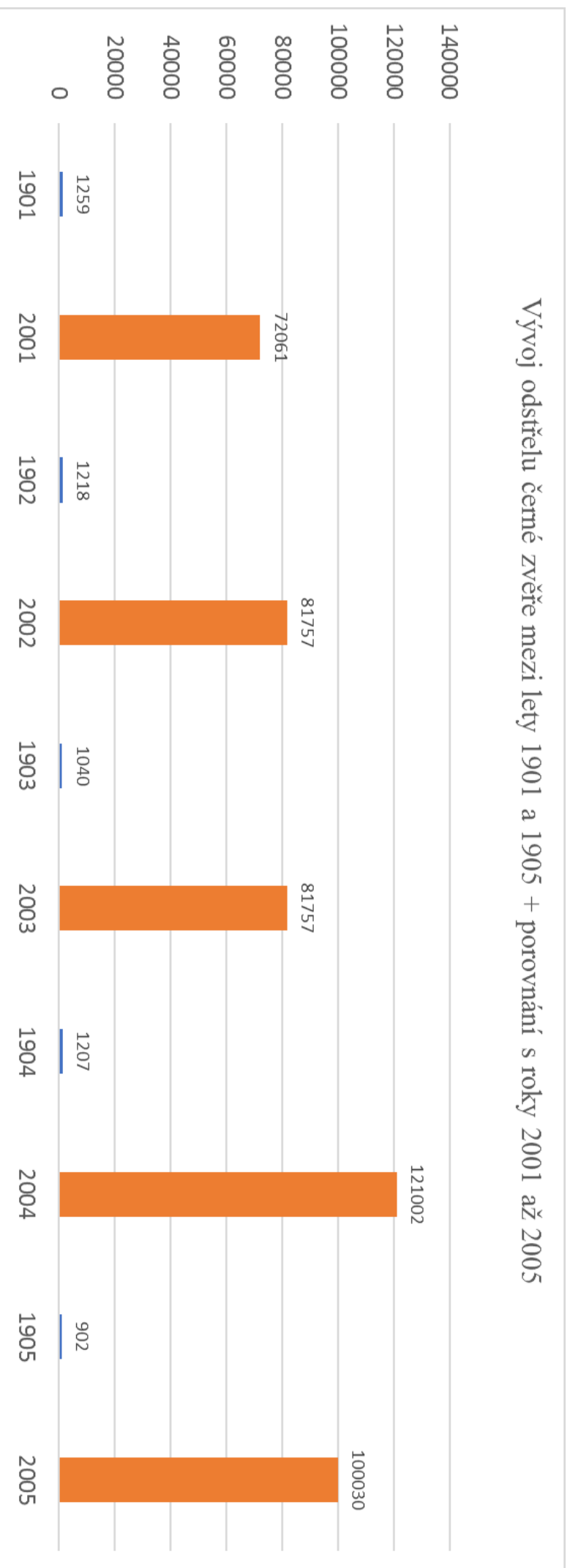
Prohlédni si graf a vysvětli proč je mezi údaji za 20. a 21. století takový rozdíl?

Vysvětli, co znamená označení původní druh.

Jakou barvu má mládě a jak postupovat, když se s ním setkám ve volné přírodě?

Vývoj odstřelu černé zvěře mezi lety 1901 a 1905 + porovnání s roky 2001 až 2005

6.2 Pracovní list č. 2

Popiš obydlí lišky a napiš, se kterým druhem může místo k životu sdílet?

Vysvětli pojem „chození s liškou“.

O co šlo při parfosním honu na lišku?

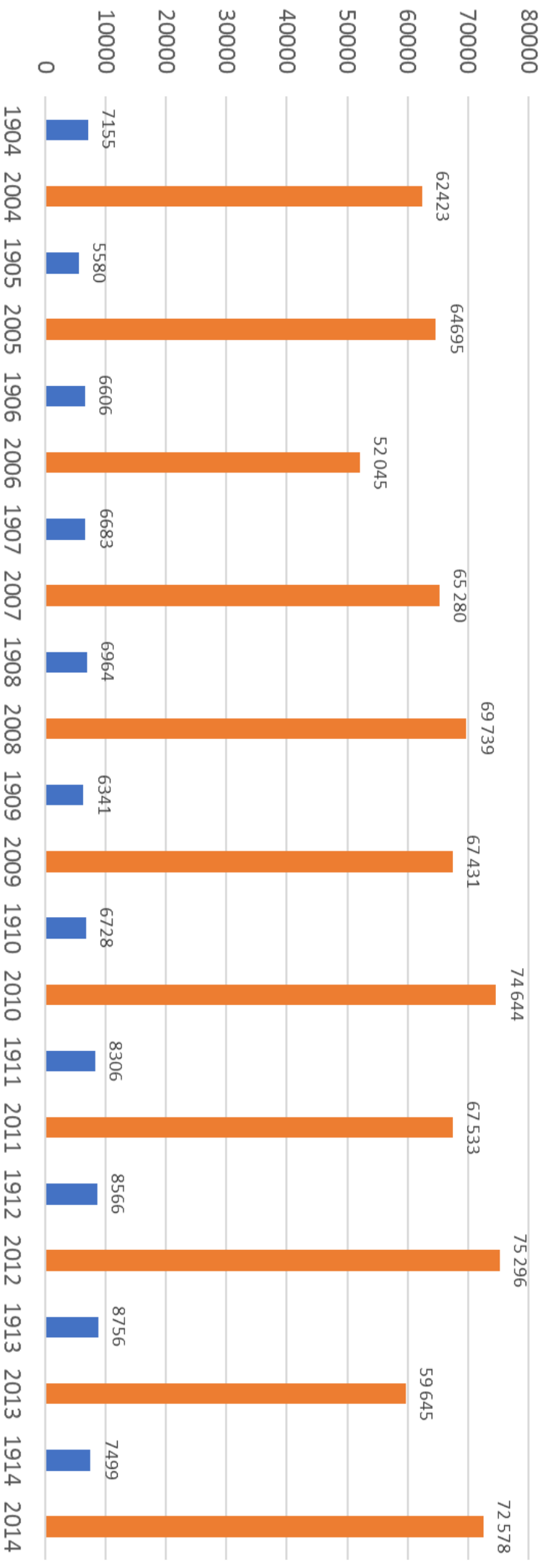
Prohlédni si graf a vysvětli proč jsou úlovky lišek v dnešní době tak velké?

Napiš dva důvody, proč byla liška lovena?

V jaké hierarchickém vztahu mohou být lišky žijící na jednom teritoriu a jaké bude zastoupení pohlaví ve skupině?

Vývoj odstřelu lišek mezi lety 1904 a 1914 + porovnání s roky 2004 až 2014

6.3 Pracovní list č. 3

Napiš jména obou vyobrazených druhů a vyznač hlavní rozdíly mezi zástupci.

.....

.....

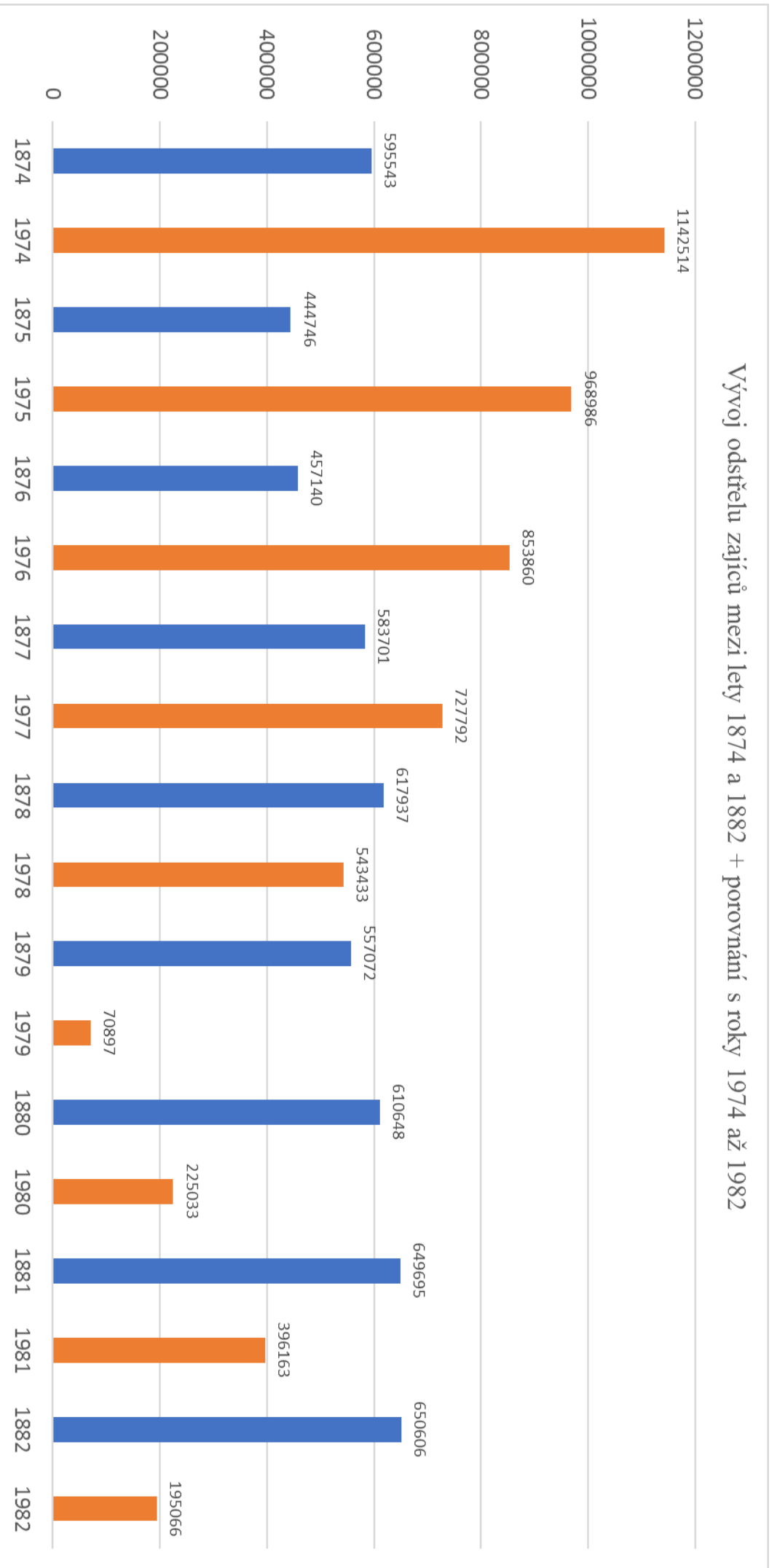
Prohlédni si graf na zadní straně tohoto listu a vysvětli co mohlo zapříčinit propad v počtu ulovených kusů?

Uveď tři druhy rostlin, kterými se zajíc živí a kdy přechází mlád'ata na pevnou stravu?

Napiš rozsah zorného pole u zajíců a uveď jiný živočišný druh, který má stejně velké zorné pole.

Vysvětli pojem superfetace.

Vývoj odstřelů zajíců mezi lety 1874 a 1882 + porovnání s roky 1974 až 1982

7 Seznam pramenů a literatury

7.1 Literatura

1. ANDĚL, Petr a kol. Průchodnost silnic a dálnic pro volně žijící živočichy: metodická příručka. Vyd. 1. Liberec: Evernia, 2011.
2. ANDĚRA, Miloš a Ivan HORÁČEK. Poznáváme naše savce. 2., přeprac. vyd. Ilustroval Jan HOŠEK, ilustroval Jana ROŽÁNKOVÁ. Praha: Sobotáles, 2005.
3. ANDĚRA, Miloš a Vladimír HANZAL. Atlas rozšíření savců v České republice. Praha: Národní muzeum, 1995.
4. ANDRESKA, Jan a Dominik ANDRESKA. K výročí tří zemských zákonů o ochraně živočichů. Živa. 2020(2), 38-39.
5. ANDRESKA, Jan. Losos labský v historických záznamech a v současnosti II. Živa. 2010(6), 276 - 279.
6. ANDRESKA, Jiří a ANDRESKOVÁ, Erika. Tisíc let myslivosti: Lovecké hrady a zámky. Lovecké zbraně. Lovečtí psi. Zvěř. Sokolnictví. Čížba. Člověk myslivcem 1. vyd. Vimperk: Tina, 1993
7. Anonym. Forst- und Jagdstatistik. Wien 1906
8. Anonym. Forst- und Jagdstatistik. Wien 1909
9. Anonym. k. Ackerbau-Ministeriums. Forst und Jagd-Statistik. Wien : Faesy & Frick, k.k. Hofbuchhandlung, 1875-1915. Sign.: CRD1370
10. Anonym. Statistisches Jahrbuch des k. k. Ackerbau-Ministeriums. Forst und Jagd-Statistik. Wien : Faesy & Frick, k.k. Hofbuchhandlung, 1875-1915. Sign.: LZD439/1874/2
11. Anonym. Statistisches Jahrbuch des k. k. Ackerbau-Ministeriums. Forst und Jagd-Statistik. Wien : Faesy & Frick, k.k. Hofbuchhandlung, 1875-1915. Sign.: LZD439/1875/2
12. Anonym. Statistisches Jahrbuch des k. k. Ackerbau-Ministeriums. Forst und Jagd-Statistik. Wien : Faesy & Frick, k.k. Hofbuchhandlung, 1875-1915. Sign.: LZD439/1877/2
13. Anonym. Statistisches Jahrbuch des k. k. Ackerbau-Ministeriums. Forst und Jagd-Statistik. Wien : Faesy & Frick, k.k. Hofbuchhandlung, 1875-1915. Sign.: LZD439/1885/2

14. Anonym. Statistisches Jahrbuch des k. k. Ackerbau-Ministeriums. Forst und Jagd-Statistik. Wien : Faesy & Frick, k.k. Hofbuchhandlung, 1875-1915. Sign.: LZD439/1890/2
15. Anonym. Statistisches Jahrbuch des k. k. Ackerbau-Ministeriums. Forst und Jagd-Statistik. Wien : Faesy & Frick, k.k. Hofbuchhandlung, 1875-1915. Sign.: LZD439/1895/3
16. Anonym. Statistisches Jahrbuch des K.K. Ackerbauministeriums. Forst- und Jagdstatistik. Wien 1902
17. Anonym. Statistisches Jahrbuch des K.K. Ackerbauministeriums. Forst- und Jagdstatistik. Wien 1903
18. Anonym. Statistisches Jahrbuch des K.K. Ackerbauministeriums. Forst- und Jagdstatistik. Wien 1904
19. Anonym. Statistisches Jahrbuch des K.K. Ackerbauministeriums. Forst- und Jagdstatistik. Wien 1907
20. Anonym. Statistisches Jahrbuch des K.K. Ackerbauministeriums. Forst- und Jagdstatistik. Wien 1908
21. Anonym. Statistisches Jahrbuch des K.K. Ackerbauministeriums. Forst- und Jagdstatistik. Wien 1911
22. Anonym. Statistisches Jahrbuch des K.K. Ackerbauministeriums. Forst- und Jagdstatistik. Wien 1912
23. Anonym. Statistisches Jahrbuch des K.K. Ackerbauministeriums. Forst- und Jagdstatistik. Wien 1913
24. BALBÍN, Bohuslav. Krásy a bohatství české země: výbor z díla Rozmanitosti z historie Království českého (Miscellanea historica regni Bohemiae). Přeložil Helena BUSINSKÁ. Praha: Panorama, 1986. Naše vlast (Panorama).
25. BALÍK, Stanislav et al. Politický systém českých zemí 1848-1989. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2007. 180 s. Monografie; sv. č. 9.
26. BLÜCHEL, Kurt. Myslivost: historie, zbraně, zvěř. 2. vyd. Přeložil Ctirad RAKUŠAN. Praha: Slovart, 2014.
27. ČABART, Jan. Vývoj české myslivosti. Praha: SZN, 1958. Lesnická knihovna (Státní zemědělské nakladatelství). str.10

28. ČORNEJOVÁ, Ivana, Jiří RAK a Vít VLNAS. Habsburkové v českých dějinách: ve stínu tvých křídel. Vyd. 2. Praha: Brána, 2012.
29. DRMOTA, Josef, Zdeněk KOLÁŘ a Jiří ZBOŘIL. Srnčí zvěř v našich honitbách: zoologie, etologie, ekologie, chov a myslivecká péče, lov a trofeje. Praha: Grada, 2007. Myslivost v praxi.
30. EFMERTO VÁ, Marcela C. České země v letech 1848-1918. 1. vyd. Praha: Libri, 1998. 463 s. Dějiny českých zemí.
31. FRIEDRICH, Gustav. Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae. Pragae: Sumptibus comitorum Regni Bohemiae, 1907. str. 362 (listina č. 383)
32. HAMANN, Brigitte, ed. Habsburkové: životopisná encyklopedie. Praha: Brána, 1996.
33. HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005.
34. JANÁK, Jan a HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. Dějiny správy v českých zemích do roku 1945. 1. vyd. Praha: SPN, 1989. 519 s.
35. JANÁK, Jan. Dějiny správy v českých zemích v letech 1848-1918 se soupisy pramenů a literatury. 1. vyd. Praha: SPN, 1987. 334 s.
36. KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC. Příběh statistiky. Praha: Český statistický úřad, 2014
37. KAŠPAR, Jaroslav. Vybrané kapitoly z historické geografie českých zemí a z nauky o mapách: určeno pro posl. fak. filozof. 1. vyd. Praha: SPN, 1990. 109 s.
38. KOKEŠ, Otakar, Eduard KNOBLOCH a Jiří ŽIDLICKÝ. Koroptev: Její život, chov a lov. Praha: Studentská knihtiskárna, 1947.
39. KOMÁREK, Julius. Myslivost v českých zemích. Praha: Čin, 1945. Živá věda.
40. KRATOCHVÍL, Josef. Hraboš polní: *Microtus arvalis*. Praha: Československá akademie věd, 1959.
41. Lovecký obzor: ilustrovaný zábavně-poučný časopis pro myslivce, stře lce, kynology, rybáře a přátele přírody z Čech, Moravy a Slezska. Praha: Josef V. Rozmara, 15.03.1899, 2(4). s. 52.
42. MATYÁŠTÍK, Tomáš, Libor ŘEHÁK a Vítězslav BIČÍK. Jezevec lesní: jeho biologie a význam v ekosystému. Praha: Venator, c2000.

43. PALACKÝ, František. Kritická úvaha i výklad základných listin kollegiatnjho chrámu Litoměřického. In Časopis Českého museum. W Praze: W knihkupectwj J.G. Calve, 1836, roč. 10, č. 3-4, str. 323 – 346
44. Penzum - základy znalostí z myslivosti: (i pro studující, kteří se připravují ke všem druhům mysliveckých zkoušek). Praha: Druckvo, 1997-.
45. PERNES, Jiří. Poslední Habsburkové: Karel, Zita, Otto a snahy o záchranu císařského trůnu. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 1999. 286 s., [14] obr. příl.
46. POLEDNÍK, L., POLEDNÍKOVÁ, K., ROCHE, M., et al. (2009): Program péče pro vydru říční (Lutra lutra) v České republice v letech 2009-2018. AOPK ČR
47. POLEDNÍKOVÁ, Kateřina. Vydry na silnici – problém, který můžeme řešit. Ochrana přírody. 2017(3), 25 - 28.
48. PSUTKA, Jindřich a Jiří RIEDL. Nástin právního postavení střeleckých spolků v letech 1850 až 1950. In: Rakousko-uherské vyrovnání 1867 a jeho státoprávní důsledky v Českých zemích a na Slovensku: Sborník příspěvků ke 140. výročí rakousko-uherského vyrovnání. Ostrava: KEY Publishing, 2007, 148 - 160
49. SEMOTANOVÁ, Eva. Historická geografie českých zemí. 2. aktualiz. vyd. Praha: Historický ústav, 2002. Práce (Historický ústav. Akademie věd ČR).
50. SCHELLE, Karel, ed. a VOJÁČEK, Ladislav, ed. Rakousko-uherské vyrovnání 1867 a jeho státoprávní důsledky v českých zemích a na Slovensku: sborník příspěvků ke 140. výročí rakousko-uherského vyrovnání. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2007. 162 s. Právo.
51. SCHERER, Pavel a Jan DVOŘÁK. O srnčí zvěři. Kostelec nad Černými lesy: Pavel Scherer, 2009. Svět myslivosti.
52. SCHWENK, Sigrid. Österreichische Jagdstatistiken von 1850 bis 1936. Bonn: Rudolf Habelt, 1985.
53. Statistika: Od historie po současnost. Informační brožura ČSÚ. Praha: Český statistický úřad, 2006
54. XENOFÓN. O lovu v době antické: Xenofontův a Arrianův Kynegetikos. Překlad Alois Bělský. 2. vyd. V Brně: Čs. myslivecká jednota, 1926. 62 s. Knihovna Stráže myslivosti; sv. 1.

7.2 Internetové zdroje

1. Africký mor prasat (AMP). Státní veterinární správa [online]. [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: <https://www.svscr.cz/zdravi-zvirat/africky-mor-prasat-amp/>
2. BUDÍK, Marek. Efektivita intenzivního chovu bažanta obecného [online]. Brno, 2008 [cit. 2020-03-31]. Diplomová práce. Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně. Lesnická a dřevařská fakulta. Ing. Jan Dvořák, Ph.D. Dostupné z: <https://docplayer.cz/41201341-Efektivita-intenzivniho-chovu-bazanta-obecneho.html>
3. Doby lovu zvěře. Myslivost [online]. [cit. 2020-03-16]. Dostupné z: <https://www.myslivost.cz/Informace-pro-myslivce/Doby-lovu-zvere>
4. Historie statistiky v Čechách do roku 1918. Český statistický úřad [online]. Praha. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/historie_statistiky_v_zechach_do_roku_1918
5. Vládní nařízení č. 127/1941 Sb., o myslivosti, Vlády Protektorátu Čechy a Morava. Dostupné z: <https://www.noveaspi.cz/products/lawText/1/9338/1/2>

7.3 Archivní záznamy

1. Moravský zemský archiv Brno. Fond B 14 Moravské místodržitelství (starší), karton č. 2661
2. Moravský zemský archiv Brno. Fond B 14 Moravské místodržitelství (mladší), fascikl č. 4614
3. Moravský zemský archiv Brno. Fond B 14 Moravské místodržitelství (mladší), fascikl č. 4664
4. Moravský zemský archiv Brno. Fond B 14 Moravské místodržitelství (mladší), fascikl č. 4665
5. Moravský zemský archiv Brno. Fond B 14 Moravské místodržitelství (mladší), fascikl č. 4666
6. Moravský zemský archiv Brno. Fond B 14 Moravské místodržitelství (mladší), fascikl č. 4667
7. Moravský zemský archiv Brno. Fond B 14 Moravské místodržitelství (mladší), fascikl č. 4668

8. Moravský zemský archiv Brno. Fond B 14 Moravské místodržitelství (mladší), fascikl č. 4669
9. Moravský zemský archiv Brno. Fond B 14 Moravské místodržitelství (mladší), fascikl č. 4670
10. Moravský zemský archiv Brno. Fond B 14 Moravské místodržitelství (mladší), fascikl č. 4671
11. Moravský zemský archiv Brno. Fond B 14 Moravské místodržitelství (mladší), fascikl č. 4672
12. Moravský zemský archiv Brno. Fond B 14 Moravské místodržitelství (mladší), fascikl č. 4673
13. Moravský zemský archiv Brno. Fond B 14 Moravské místodržitelství (mladší), fascikl č. 4674
14. Moravský zemský archiv Brno. Fond B 14 Moravské místodržitelství (mladší), fascikl č. 4675
15. Národní archiv Praha. Fond České místodržitelství. Sign. 12/183/2, 1884-1900, kart. 2514
16. Národní archiv Praha. Fond České místodržitelství. Sign. 12/284/15, 1908-1910, kart. 6870
17. Národní archiv Praha. Fond České místodržitelství. Sign. 12/310/41, 1872-1883, kart. 157-158.
18. Národní archiv Praha. Fond České místodržitelství. Sign. 12/311/11, 1861-1867, kart. 160
19. Národní archiv Praha. Fond České místodržitelství. Sign. 12/311/76, 1876, kart. 162
20. Zemský archiv v Opavě, fond: Zemská vláda slezská Opava , inventární číslo: 1144, signatura: 40//K-2, karton 557. Výkazy odstřelené zvěře. konv.č. 8356/91 Časový rozsah: 1874 - 1891.
21. Zemský archiv v Opavě, fond: Zemská vláda slezská Opava , inventární číslo: 2122, signatura: VIII/74, karton 4150. Honitba - pronájmy obecních honiteb, přestupky honebního zákona, doby hájení a odstřelu zvěře, hubení ondatr. Časový rozsah: 1910 - 1914.
22. Zemský archiv v Opavě, fond: Zemská vláda slezská Opava , inventární číslo: 2122, signatura: VIII/74, karton 4151. Honitba - pronájmy obecních honiteb, přestupky

honebního zákona, doby hájení a odstřelu zvěře, hubení ondatr. Časový rozsah:
1915 - 1918.